

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLÂM HUKUKUNDA HITBE (KIZ İSTEME) ve NİŞANLILIK DÖNEMİ

Yüksek Lisans Tezi

FATİH KÜÇÜK

Danışman

Dr. Öğretim Üyesi Mücahit ÇOLAK

Erzincan / 2018

TEZ BİLDİRİMİ

“İSLÂM HUKUKUNDA HITBE (KIZ İSTEME) ve NİŞANLILIK DÖNEMİ” isimli **“Yüksek Lisans”** tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim. **28.12.2018**

Öğrencinin Adı ve Soyadı
Fatih Küçük

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma, Temel İşlâm Bilimleri Anabilim Dalında jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK

Jüri : Prof. Dr. Davut YAYLALI

Jüri : Doç Dr. Hadi SAĞLAM

İSLÂM HUKUKUNDA HITBE (KIZ İSTEME) ve NİŞANLILIK DÖNEMİ

Fatih KÜÇÜK

Erzincan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslâm Bilimleri
Yüksek Lisans Tezi, 2018

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Mücahit ÇOLAK

ÖZET

İnsanoğlunun mutlu bir yuva kurmak ve kendisiyle huzur bulacağı bir eşe sahip olabilmesi için evlenmek yüce dinimiz İslâm'a göre meşrû bir yol, Allah Rasûlü (s.a.v)'nün ümmetine tavsiye ettiği önemli sünnetlerindedir. Onun içindir ki İslâm toplumları bu sünnete büyük önem vermiş, aile hayatını kutsal bir kurum kabul etmişlerdir. Geçmişten günümüze bu kurum, toplumumuzun ve dinimizin en çok üzerinde durduğu bir yapı olarak karşımıza çıkmıştır. Bu yapıyı korumak için en önemli tedbirleri ise yine yüce dinimiz İslâm almıştır. Hayatımızın her alanında olduğu gibi aile hayatının kuruluş aşamasında da mukaddes dinimiz bir takım kurallar koymuş ve biz inananları bu konuda aydınlatmıştır. Bizde tezimizde evlilik öncesi aşamada İslâm'ın koyduğu bu kuralları açıklamaya çalıştık. Tezimizi yazarken Kur'ân, sünnet, naslar, fukaha'nın içtihatları, son dönem İslâm hukukçularının meseleye bakış açıları ve modern hukuktan faydalandık.

Hıtbe (kız isteme) ve nişanlılık dönemi, evliliğin ilk aşaması olduğu için hem Allah (c.c), hem de Allah Rasûlü (s.a.v) eşlerden birinin diğerini iyi tanıyarak evliliğe sağlam bir adım atması için evlenmeden önce hıtbe'yi meşrû kılmıştır.

Çalışmamızda özellikle genç neslin evlilik öncesi İslâmî çizgiden uzak, tamamen nefsânî olarak hareket ettikleri bu aşamada birbirlerini görme, görüşme hususundaki uyulması gereken sınırlara dikkat çekmeye çalıştık. Bir mü'minin her istediği kadınla evlenmeyeceğini, evlenilmesi yasak olan kadınlara evlilik dahi teklif edemeyeceğini, Kur'ân ve sünnet'e uygun bir evlilikte eşte aranması gereken nitelikleri açıklamaya çalıştık. Evlilik teklifi yapılamayan kişiler zikredilirken özellikle iddet bekleyen

kadınların evlenmesiyle alakalı detaylıca açıklama yapıp, başkasının dünür olduğu bir kadına dünür olan olumsuz bir cevap almadıkça tâlip olunmasının yasak olduğu, hangi durumlarda kadına tâlip olunması gerektiği konularına dikkat çekmeye gayret ettik. Tezimizin ikinci bölümünde ise özellikle günümüzde sıklıkla karşılaştığımız nişanın bozulmasından sonra ortaya çıkan mehre mahsûben verilen takı, para, tarafların birbirlerine verdikleri hediyeler, maddî ve mânevî tazminat konusuna, İslâm hukuku açısından Kur'ân, sünnet, mezhep imamlarının görüşleri, son dönem İslâm hukukçularının meselelere bakış açıları ve medenî hukuktan faydalanarak konuyu inceledik.

Bu çalışmamda bana her aşamada yardımcı olan başta değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Mücahit ÇOLAK hocama, maddî ve mânevî desteklerini esirgemeyen anneme, babama ve eşime teşekkür ederim.

Anahtar Kelimeler: Hıtbe, Ta'rîz, İddet, Muharremat, Mehir

**ASKING FOR THE GIRL'S HAND IN MARRIAGE and ENGAGEMENT
PERIOD IN İSLAMIC LAW**

Fatih KÜÇÜK

**The University of Erzincan, Institute of Social Sciences Basic İslamic Sciences,
Post Graduate Thesis, 2018**

Consultant: Assistant Professor Mücahit ÇOLAK

ABSTRACT

According to our holy religion Islam, marriage is a legitimate way and it is one of the important sunnah of messenger of Allah that advised bay messenger of Allah to his ummah for building a happy nest and having a wife with whom find peace each other. For that reason societies of Islam gave a great importance to this sunnah and they accepted family life as a holy institution. This institution has emerged as a structure that our society and our religion emphasize the most. Our holy religion Islam also has taken the most important measures to protect this institution. As in every aspect of our life, our holy religion has established some rules in the foundation of family life too and has illuminated us on this subject. In our thesis we have also tried to explain these rules that set by Islam in pre-marriage stage. While writing our thesis, we have benefited from Quran, sunnah, final decision (nass), fuqaha's jurisprudences, the viewpoints of the recent Islamic jurists and the modern law.

Since asking for the girl's hand in marriage and engagement period is a first stage of marriage both Allah (god) and messenger of Allah legitimized to ask for a girl's hand before getting married so that one of the spouses knows the other one very well and takes a firm step in marriage.

In this study, we have tried to pay attention to the limits that should be observed in seeing and meeting each other in this stage where the younger generations acted as totally emancipated and a way from the Islamic line before marriage. We have tried to explain that a believer cannot marry every woman he wanted, cannot even offer marriage to women whose marriage is forbidden and the qualities that the spouse should have in a marriage suitable for the Quran and sunnah. Talking about people who cannot be offered marriage especially about the marriage of women wanting to remarry after divorce we have explained in detail and we have tried to take attention that it is forbidden to aspire to a woman who someone aspires earlier unless the first person receives a negative response and we have tried to draw attention to the issues in which situations should be demanded for women. In the second part of our thesis we have examined the issue that we often encounter today about jewelry, money, gifts given to each other as a mehr and pecuniary and non-pecuniary damages that appear after break off the engagement in terms of Islamic law and we have benefited from Quran, sunnah, the opinions of denomination imams, the point of views of recent Islamic jurists and from civil law.

At first, I would like to thank my valued master assistant professor MÜCAHİT ÇOLAK who helped me in this study and I would like to thank to my mother, my father and my wife for their material and moral supports.

Keywords: Hitbe (asking for a girl's hand in marriage), Ta'riz (blaming indirectly), İddet (waiting period to remarry after divorce), Muharremat (same one who is forbidden to marry with), Mehir (mehr).

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR.....	X
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM.....	5
I. HITBE (KIZ İSTEME) ve NİŞAN TANIMI	5
II. HITBE (KIZ İSTEME)'NİN HİKMETİ.....	6
III. EVLİLİĞE TEŞVİK ve BEKÂRLARI EVLENDİRMEK	7
IV. EVLENMENİN HÜKMÜ	13
A. Farz veya Vâcip Olan Evlilik.....	14
B. Sünnet Olan Evlilik	17
C. Müstehap Olan Evlilik	18
D. Haram Olan Evlilik	19
E. Mübâh Olan Evlilik	20
F. Mekruh Olan Evlilik	20
G. Evlenmeyi Hacca Takdim Etmek	21
H. Evlenmeye Güç Yetirebilenin Evlenmekten Uzak Durması	21
V. EVLENMEDEN ÖNCE İSTİŞARE ETMEK	22
VI. EŞ SEÇİMİNDE MÜSTEHAAP OLAN NİTELİKLER.....	25
A. Dindar ve Sâliha Olması	26
B. Soylu Bir Aileye Mensup Olması	28
C. Mehrin Kolaylaştırılması	31
D. Zengin Olması.....	35
E. Evlenilecek Kadının Bâkire Olması	36
F. Evlenilecek Kadının Doğurgan Olması	38
G. Güzel Olması	38
H. Kadın Çok Yakın Akrabalardan Değil, Yabancılardan Tercih Edilmesi..	40
I. Erkeğin İffetini Korumayı İstediği Sürece Tek Evliliği Tercih Etmesi	41

VII. EVLENİLMESİ HARAM OLAN KADINLAR (MUHARREMÂT)	42
A. Sürekli Olarak Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar	42
1. Kan Hısımlığından Dolayı Haram Olan Kadınlar (El-Karâbe)	43
2. Evlenmeden Doğan Hısımlık Cihetinden Haram Olan Kadınlar (el-Müsâhera)	44
a) Karının Annesi (Kayın Vâlide).....	44
b) Üvey Kızlar	45
c) Baba ve Dedenin Karıları	45
d) Fürûun Hanımları (Adamın Oğlunun Eşi).....	46
3. Süt Emme Sebebiyle Nikâhlanması Haram Olan Kadınlar (Karâbetü'r-radâ)	47
4. Rasûl-i Ekrem (s.a.v)'in Zevcelerinden Olmak	50
B. Geçici Olarak Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar.....	51
1. İki Kız Kardeşi Bir Nikâh Altında Toplamak.....	51
2. Bir Kadını Halasıyla veya Teyzesiyle Birlikte Nikâhlamak.....	53
3. Çok Eşliliğe Bağlı Evlenme Engeli	53
4. Kadının Başkasıyla Evli Olmasından Doğan Evlenme Engeli	54
5. Hacda İken İhramlı Olmaktan Doğan Evlenme Engeli	56
6. Din Ayrılığında Doğan Evlenme Engeli.....	57
7. Üç Talakla Boşamadan Doğan Evlenme Engeli.....	61
8. Zina Eden Kadınlı Evlenmek	63
9. İddete Bağlı Olan Evlenme Engeli	64
a) Boşanmış Kadının İddeti	65
b) Cinsi Münasebetten Önce Boşanan Kadının İddeti.....	67
c) Kocasını Ölen Kadının Vefat İddeti	68
d) Hamile Kadının İddeti	70
e) Yaşlı veya Yaşı Küçüklerin İddeti.....	70
f) Müslüman Olmayan Kadının İddeti.....	71
10. Dünür Üstüne Dünür Gönderme Engeli	71
VIII. ERKEK ve KADININ EVLENMEDEN ÖNCE BİRBİRLERİNE BAKMASI	75
A. Genel Anlamda Kadın ve Erkek Birbirlerinin Nerelerine Bakabilir	76
B. Evlenmek Maksudıyla Erkek Kadının Nerelerine Bakabilir.....	79

C. Kadının Evlenmek İstedığı Erkeğe Bakması	83
IX. DULUN ve BÂKİRENİN EVLENDİRİLİRKEN İZİNLERİNİN ALINMASI. 84	
A. Evlilikte Bâkirenin İzninin Alınması	86
B. Evlilikte Dul Kadının İzninin Alınması	89
C. Yetim Kızı Evlendirmek	91
D. Vefînin Evlilik Tavassutu	92
E. Babanın Oğlunu Evlendirmesi	96
II. BÖLÜM	97
I. NİŞAN	97
II. NİŞANLANMA'NIN AMACI	97
III. NİŞAN'IN BOZULMASI	99
IV. NİŞAN'IN BOZULMASI ve SONUÇLARI	102
A. Nişan'ın Bozulmasından Sonra Mehrin Durumu	103
B. Nişan'ın Bozulmasından Sonra Hediyelerin Durumu.....	108
C. Nişan'ın Bozulmasından Sonra Maddî ve Mânevî Tazminat Meselesi ..	113
SONUÇ	118
KAYNAKLAR	122

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
b.	: Bin, İbn
b.s.y.	: Baskı Sayısı Yok
b.t.y.	: Baskı Tarihi Yok
b.y.y.	: Baskı yeri yok
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celâluh
çev.	: Çeviren
D.İ.A.	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
edt.	: Editör
Hz.	: Hazreti
md.	: Madde
r.a.	: Radıyallahu Anh
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Sd.	: Sadeleştiren

GİRİŞ

Erkek ve kadının evlilik neticesinde meydana getirdikleri en küçük birim ailedir. Aile toplumun temel taşı, insanların fitratlarında var olan ihtiyaçlarını değerler çerçevesinde karşılayan en önemli birimdir. Erkek ve kadının maddî ve mânevî anlamda sükûnet bulabilmeleri için başvuracakları en etkili ve meşrû yoldur. Meşrû olan bu yola adım atan erkek ve kadının aile hayatını sağlam bir şekilde kurabilmesi için evlilik öncesi dönemin çok büyük bir önemi vardır. Onun içindir ki müslüman toplumlarda evlilik akdinden önce kadın ve erkek birbirlerini ya bizzat görmekte, ya da aracı olan bir kişiyle, evleneceği kişinin fizikî ve ahlâkî davranışlarını öğrenmektedirler.

İnsanoğlu sosyal bir varlık olmasından dolayı hayatını tek başına idame ettiremez. Biyolojik ve psikolojik olarak varlığını ve neslini devam ettirebilmek için de aileye ihtiyaç duyar. İslâm dinî de bu ihtiyacı göz ardı etmez ve evlilik akdini meşrûlaştırarak bu ihtiyaca cevap verir. Hıtbe (kız isteme) ve nişanlılık dönemi, evlenme niyetinde olan erkek ve kadının evlilik öncesi birbirlerini daha iyi tanımaları ve evliliğe hazır olduklarını anlayabilmeleri için geçirdikleri önemli bir hazırlık safhası olduğu için meşrû olan evlilik akdi kurulmadan önce de İslâm dinî bu dönemle ilgili birtakım kurallar koyar ve buna riayet edilmesinin insanların faydasına olacağını bildirir.

İslâm dinî, ergenlik çağına gelmiş ve aralarında evlenmelerine engel teşkil edecek bir durum bulunmayan erkek ve kadının zarûrî olan bir durum dışında, seviyelide olsa bir araya gelerek baş başa kalmalarını yasaklamıştır. Nişanlı olmaları halinde de bu yasağın devam ettiğini, bunun kalkabilmesi için de en önemli araç olarak nikâh akdini şart koşmuştur. Zira İslâm dinine göre nişanlılık bir akit değil evlilik vaadidir. Bunun bir vaad olmasından dolayı da mahremiyet ortadan kalmaz ve taraflar İslâm'ın koyduğu sınırları nişanlıyız diyerek aşamazlar.

Evliliğin sağlam bir temel üzerine kurulması maksadıyla çoğu toplumlarda olduğu gibi müslüman toplumlarda da var olan hıtbe (kız isteme) ve nişanlılık

döneminde, örf ve âdet adı altında doğru zannedilen yanlış uygulamalar İslâm'ın ruhuna aykırı bir şekilde devam etmektedir. Özellikle bu dönemde kadın ve erkek evlilik öncesi kendilerine verilen birtakım izin ve ruhsatları kötüye kullanıp dinin koyduğu sınırları aşmaktadırlar. Dinimizin tanıdığı olduğu birbirlerini görme, görüşme ruhsatını kötüye kullanıp flört adı altında İslâm'a uygun olmayan davranışlarda bulunuyorlar. Kadın olsun erkek olsun bu dönemde hassas davranmayıp verdikleri tavizler yüzünden hem kendileri sıkıntı çekiyor hem de ailelerini rencide edecek olaylarla karşılaşabiliyorlar. Müslüman bir ferd olarak bizler her alanda olduğu gibi, hitbe (kız isteme) ve nişanlılık aşamasında da İslâm'ın özünü bozmamak, ne kendimizi ne de ailemizi sıkıntıya sokmamak için elimizden gelen gayreti göstermeli, İslâm'ın ruhuna uygun bir evliliğin adımını atmamızdır.

Evlilik, yüce Allah (c.c)'ın kerim kitabında biz kullarını teşvik ettiği en önemli akitlerinden birisidir. Bu akitle birlikte Rabbimizin bizlere vermiş olduğu en büyük nimet âyet-i kerîmede bildirildiği üzere; “Sudan yarattığı insana daha sonra evlenmek suretiyle soy sop ve hısımlık vermesi ve bunu da akrabalığa dönüştürmesi,”¹ “kaynaşmamız için bizlere kendi cinsimizden eşler yaratıp aramızda sevgi ve merhamet peyda etmesidir.”² Bu ise Rabbimizin biz kullarına vermiş olduğu büyük bir nimettir. Âyet-i kerîmede geçen “Onlara ısınıp kaynaşsınız” şeklinde ifade edilen kısım, eşlerin yaratılış amacını açıklamakta, dolayısıyla insanın eşini kendisiyle huzur ve mutluluk bulacağı varlık olarak görmesini telkin etmektedir. Şu halde aile hayatında mutluluğun ön şartı eşlerin böyle bir bakış açısına sahip olmalarıdır.³

Evlenip huzurlu ve mutlu bir yuva kurmak isteyen kadın ve erkek için en önemli şey, hayat arkadaşını seçerken isabetli davranmaktır. Bizler müslümanlar olarak biliyoruz ki dünyadaki en önemli şey İslâm'la şereflenmek, ardından ahlâklı bir eşe sahip olmaktır. Bu nimetin de meşrû olan bir yolla elde edilmesi dinimize göre evlilik

¹ Furkân, 25/54.

² Rûm, 30/21.

³ Hayrettin KARAMAN, Mustafa ÇAĞRICI, İbrahim Kâfi DÖNMEZ, Sadrettin GÜMÜŞ, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 4.Cilt, 3.bs, Ankara, D.İ.B Yayınları, 2007, s. 303.

bağıyladır. Şartlarına uygun olarak kurulan evlilik akdi sayesinde sosyal bir varlık olan insan bedenî, ruhî ve mânevî anlamda sükûnet bulmuş olacak ve ilk sosyal topluluk olan aile kurumuna adım atmış olacaktır. Erkeğin veya kadının tek başlarına mutlu olması mümkün değildir. İnsanın tek başına yaşayamaması, sosyal hayatın, doğal ve zarûrî bir ihtiyaç olduğunun delilidir. Bunun içindir ki Rabbimiz insanları ve çoğu canlıyı çift yaratmıştır.

İnsanoğlunun dünya hayatında sahip olmak istediği dünyalıkların başında hiç şüphesiz erkek için kadın, kadın için de erkek gelmektedir. Bu duygulara sahip olmak insanın fitratının bir gereğidir. Evlenmek isteyen erkek ve kadının birbirlerine çeşitli açılardan denk olmaları, aile içerisinde huzur ortamı, birlik ve beraberliğin sağlanabilmesi için tarafların birbirlerinde birtakım özellikleri aramaları da doğaldır. Zira bu duyguları yaratan Allah (c.c)'dir.

Hz. Peygamber (s.a.v); “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir,”⁴ buyurarak evlenmek istemeyenlere şiddetli uyarı da bulunmuştur. Evlenmek isteyip de, evliliğe gücü yetmeyenlere harama bulaşmamaları için oruç tutmalarını tavsiye etmiş, biz mü'minleri de bu kardeşlerimizi evlendirmek için yardıma çağırmıştır. Bunu yaparken de fakiri zengin üzerine yük etmemiş, sosyal dengeyi kurmuş, toplumda oluşabilecek problemleri engellemeye çalışmıştır. Bu uyarılara rağmen evlilik çağına gelen erkek ve kadının evlilikten kaçınması insanın fitratına ters düşen bir durumdur. Bu durum ahlâkî olarak benimsenmeyen ve insan neslinin devamını tehlikeye sokan bir durum olduğu için dinimizce hoş karşılanmaz. O halde kişinin fitrat dinî olan İslâm'ın bu teşvik ve uyarılarını dikkate alması ve fitratına uygun hareket etmesi gerekir.

Biz ise tezimizde daha önce çalışılmış olan, “İslâm Hukuku Açısından Nişanlanma” isimli çalışmadan farklı olarak tezimizin birinci bölümünde evlilik öncesi Hıtbeye (kız isteme) aşamasındaki usul ve âdabları, bu aşamada ortaya çıkan

⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail Buhârî, “*Sahihûl Buhârî*”, b.s.y, Feyyaz Kitapevi, b.y.y, 2011, Nikâh, 1, (5063).

problemler ve yanlış uygulamaları, evlenilmesi yasak olan kişileri, kişilerin buldukları duruma göre evlenmenin hükmünü, velînin evlendirmedeki rolünü, iddetli kadının durumunu, dünür üstüne dünür göndermedeki engelleri açıklamaya çalışacağız. Tezimizin ikinci bölümünde ise nişanın akit olup olmadığı, nişanın bozulmasından sonra ortaya çıkan mehre mahsûben verilen altın, para, takı ve eşyaların durumu, tarafların birbirlerine verdikleri hediyeler, maddî ve mânevî tazminat konularına Kur'ân, sünnet, mezhep imamlarının ve son dönem İslâm hukukçularının meseleye bakışları ve medenî hukuk açısından açıklık getirerek konuyu işlemek hedefimiz olacaktır.

I.BÖLÜM

I. HITBE (KIZ İSTEME) ve NİŞAN TANIMI

Sözlük anlamı olarak “hitbe” (nişan); 1. Alamet, eser. 2. Sembol, belli olmak için edilen işaret, damga. 3. Bir kıza namzet olan erkeğin buna alâmet olmak üzere verdiği yüzük vesaire. 4. Nikâhlanmadan önceki sözleşme, sözlülük. 5. Bir hadiseye hatıra olmak üzere dikilen taş anlamına gelmektedir.⁵

Fıkıh terminolojisinde, “hitbe” (nişanlanma); “Evlenmeleri câiz olan iki kişinin birbirleriyle evlenmeyi karşılıklı olarak vaad etmesi,”⁶ evlenme talebi üzerine verilen söz ile yapılan söz kesim merasimine denir.⁷

Bir kadına evlenme teklifinde bulunma “hitbe”, tâlip olan erkeğe “hâtıb”, istenilen kadına da “mahtûbe” denilir.⁸

“Hitbe”; Kı’de ve Cilse kelimeleri gibi, fi’le vezindedir. Hitbe, evliliğin ilk aşamasıdır. Bu sebeple Allah Teâlâ eşlerden birinin diğerini iyi tanıyarak, evliliğe atılan ilk adımın sağlam olabilmesi için, evlenmeden önce hitbe’yi meşrû kılmıştır.⁹

Fıkıh ve hadis kitaplarında “hitbe” kelimesiyle ifade edilen bir diğer husus, Türk örfü-âdetindeki istemek, söz vermek, söz kesmek ve nişanlanmak safhalarının hepsine şâmil olduğudur.¹⁰

⁵ Muharrem ERGİN, *Büyük Türk Sözlüğü*, b.s.y, İstanbul, Hayat Yayınları, b.t.y, s. 954.

⁶ Halil İbrahim ACAR; “Nişan” md., *D.İ.A*, 33.Cilt, s. (152), İstanbul: T.D.V Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2007.

⁷ Ömer Nasuhi BİLMEN, *Hukuk-ı İslâmiyye Kamusu*, 2.cilt, b.s.y, İstanbul, Bilmen Basımevi, 1968, s. 7; Ayrıca Bkz. Erdoğan, *a.g.e*, s. 458.

⁸ Mehmet ERDOĞAN, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 4.bs, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2013, s. 194; Ayrıca Bkz. Bilmen, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 7; Ayrıca Bkz. Serdar MUTÇALI, *El Mu’cemul Arabil Hadis*, İstanbul, Dağarcık Yayınları, 1995, s. 233.

⁹ Seyyid SÂBIK, *Fıkhü’s-Sünne*, 2.cilt, b.s.y, Kâhire, Fetih Yayınevi, 1990, s. 138.

¹⁰ Hayreddin KARAMAN, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1.cilt, 9.bs, İstanbul, İz Yayıncılık, 2014, s. 306-307; Ayrıca Bkz. Ahmet DEBBAĞOĞLU, İsmail KARA, *Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali*, 2.bs, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1980, s. 214.

Câhiliye döneminde de Araplar arasında yaygın olan çeşitli evlenme şekilleri vardı. Bunlardan bir tanesi de günümüzde uygulanan ve İslâm'ın yasaklamadığı evlenme şekli olan, erkeğin evlenmek istediği kişiyi, yakınından veya babasından isteyerek, mehrini tayin edip yaptığı evlenme şekliydi.¹¹

Hıtbe (nişanlanma); erkeğin belirli olan bir kadına evlenme niyetini ya bizzat açıklaması veya kadının ailesine bildirmesidir. Bu bildirmeyi yaparken erkek ya doğrudan doğruya, ya ailesinin aracılığı ya da “dünürcü” denilen üçüncü bir şahıs tarafından evlilik talebini bildirebilir. Bu taleplerden sonra kızın veya ailesinin kararı olumlu yönde olursa bu durumda hıtbe (nişanlanma) meydana gelmiş olur.¹²

Biz ise konumuzun birinci bölümünde hıtbe'nin kız isteme, söz kesme safhasını ele alacağız. Daha sonra konumuzun ikinci bölümünde hıtbe'nin nişanlanmak safhasını ele alıp inceleyeceğiz.

II. HITBE (KIZ İSTEME)'NİN HİKMETİ

Hıtbe (kız isteme), evlilik öncesi erkek ve kadının birbirlerine olan uygunluklarını anlamak, birbirlerini tanımak, ahlâk ve huyları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla Allah Rasûlü'nün tavsiye ettiği önemli bir aşamadır. Zira Allah Rasûlü (s.a.v); evlenmeden önce Câbir b. Abdullah (r.a)'dan rivayet edildiğine göre şöyle buyurmuştur:

“Sizden biriniz bir kadına dünür olduğunda, eğer kadının nikâhına celb edecek yerlerine bakmaya gücü yeterse yapsın.”¹³

Allah Rasûlü'nün bu tavsiyesi evlenmeden önce erkek ve kadının ileride huzurlu bir aileye sahip olabilmeleri için yapılan önemli bir teşviktir. Bu teşvik ve verilen izin

¹¹ Abdulkerim ZEYDÂN, *İslâm Hukukuna Giriş*, çev. Ali ŞAFAK, b.s.y, İstanbul, Kayıhan Yayınları, 2012, s. 54.

¹² Hamdi DÖNDÜREN, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul 2015, Erkam Yayınları, s. 136.

¹³ Süleyman b. Eş'as Ebû Dâvûd, “es-Sünen”, Suriye/Şam, 2015, Nikâh, 19, (2083).

sayesinde erkek ve kadın, hitbeyi uygulayarak sağlıklı bir evlilik yapma hususunda büyük bir fırsat yakalamış olurlar.

III. EVLİLİĞE TEŞVİK ve BEKÂRLARI EVLENDİRMEK

İslâm dinî, biz inananları hem dünyada hem de âhirette mutluluğa ulaştırmak için hayatın her alanında erkeğe de kadına da ayırım yapmaksızın birçok tavsiyelerde bulunmuş, helâl olan fiillerin yapılması hususunda çeşitli teşviklerde bulunmuştur. Bu teşviklerden birisi de hiç şüphesiz insanın hayatında yapacağı en önemli akit olan evlilik aşamasında olmuştur. Erkeğin ve kadının harama bulaşmaması ve sağlıklı nesillerin meydana getirilmesi için erkek ve kadını evlenmeye teşvik etmiştir. Bu teşvikte bulunurken evlenmeyi bazı durumlarda peygamberlerin sünneti, bazı durumlarda ise rasûllerin* getirdikleri hidâyet yolu olarak zikretmiştir.

Yahudiler ve Mekkeli müşriklerden bazılarının Peygamber efendimizi evlenmesinden dolayı ayıplamaları ve peygamber olan birinin vaktini ibâdet ve zikirle geçirmesini söylemeleri üzerine aşağıdaki âyet nâzil olmuştur.¹⁴ Âyet-i kerîmede Yüce Rabbimiz;

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً...

“And olsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik.”¹⁵

Âyetin açık olarak işaret ettiği konu, peygamberlerinde bizim gibi erkekle dışının evlenmesinden doğan insanlar olduklarıdır. Doğal olarak onlar da bizler gibi yerler, içerler, uyurlar, evlenirler, alım-satımda bulunurlar. Bunları yapmak onlar için câizdir. Biz insanlardan farklı olarak peygamberlere vahiy iner, dünyevî ve dinî konularda Allah’tan aldıkları vahiyle konuşurlar. Peygamberlerden bazılarının evlenmiş, bazılarının evlenmemiş olması ise çeşitli sebeplerle bağlantılıdır. Örneğin;

* Rasûl: Sözlükte, “risâlet görevini yerine getiren elçi”, dinî istılahta ise, Allah (c.c) tarafından yeni bir kitap ve yeni bir şeriat ile bir topluma veya bütün insanlığa gönderilen kimsedir; İsmail KARAGÖZ, Ankara, D.İ.B Yayınları, 2005, s. 552.

¹⁴ Celâl YILDIRIM, *İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri*, 6.cilt, b.s.y, İstanbul, Anadolu Yayınları, 1990, s. 3097.

¹⁵ Ra’d, 13/38.

Îsâ (a.s), Yahyâ (a.s), bir rivayete göre Üzeyr (a.s) evlenmemişlerdir. Bu iki peygamberin evlenmemesinin sebeplerinden önde geleni, Yahudilerle olan mücadelelerinden dolayı evlenecek imkânı bulamadıklarındandır. Aynı zamanda bu iki peygamber genç yaşta dünyadan ayrılmışlardır. Peygamberlerin bazılarının evlenip bazılarının evlenmemesi de ilâhî emre bağlıdır.¹⁶

Hiz. Peygamber (s.a.v) ise bir hadis-i şeriflerinde;

إِنَّمَا الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَلَيْسَ مِنْ مَتَاعِ الدُّنْيَا شَيْءٌ أَفْضَلُ مِنَ الْمَرْأَةِ الصَّالِحَةِ.

“Dünya bir metadır, en hayırlı metâ ise sâliha kadındır.”¹⁷ Buyurarak evlenmeyi teşvik etmiştir. Bu hadis-i şerife göre şartlarının uygun olmasına rağmen evlilikten kaçınmak uygun bir davranış olmaz. Çünkü İslâm dinî, cinsel hayattan çekilmek, geçim sıkıntısına düşmemek veya çocuk sahibi olmamak için hadımlaşmayı* ve bekâr kalmayı yasaklamış, âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerde biz mü’minleri evliliğe teşvik etmiştir.¹⁸ Müteahhirîn âlimlerinden bazıları da tebettül’ün** kebâirden*** olduğunu açıkça söyleyerek, böyle kişilerin kebîre’nin alametlerinden olan lanetlenmeyi kabul ettiklerini ifade etmişlerdir.¹⁹

Sa’d b. Ebî Vakkâs (r.a.)’den rivâyete göre;

“Rasûlüllâh (s.a.v.), Osman b. Maz’ûn’un dünyadan el etek çekmek konumundaki, kadınlardan uzak kalmak için yaptığı yemini kabul etmeyip

¹⁶ Yıldırım, *a.g.e.*, 6.cilt, s. 3099.

¹⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni İbn Mâce, ‘*es-Sünen*’, b.s.y, b.y.y, 1975, Nikâh, 5, (1855).

* Hadımlaşmak: Doğuştan veya sonradan yapılmış bir ameliye ile erkeklik özelliğinden mahrum olan kimse; Erdoğan, *a.g.e.*, s. 547.

¹⁸ Buhârî, *Nikâh*, 1, (5063).

** Tebettül; Salikin her şeyden yüz çevirip bütün varlığıyla Allah’a yönelme halini ifade eden tasavvufî terim. Sözlükte “kesilmek kopmak uzaklaşmak” anlamına gelen tebettül kelimesi, Kur’ân-ı Kerimde kişinin her şeyden uzaklaşarak kendini tamamen Allah’a vermesi ve bütünüyle O’na yönelmesidir; Abdurrezzak TEK; ‘*Tebettül*’md., *D.İ.A.*, 40.Cilt, s. (216-217), İstanbul, T.D.V. Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2011.

*** Kebâir: Kebire’nin çoğulu kebâirdir; Karagöz, *a.g.e.*, s. 368; Ayrıca Bkz. Büyük günah; kesin haram olan ve dünyada zina gibi had cezası gereken yahut ribâ gibi âhirette ceza tertip olunan her bir fiile denir; Erdoğan, *a.g.e.*, s. 300.

¹⁹ İbn Hacer EL-HEYTEMÎ, *Ez-Zevâcir An İktiraf’il-Kebâir*, çev. Ahmet SERDAROĞLU, Lütfi SENTÜRK, 2.Cilt, 4.bs, İstanbul, Kayıhan Yayınları, b.t.y, s. 5.

reddetmişti. Eğer ona izin verseydi kendimizi hadım yapardık.”²⁰ Abdullah İbn Mes’ûd’un rivayetine göre Rasûl-i Ekrem (s.a.v):

لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ.

“Allah’ın size helâl kıldığı iyi ve temiz nimetleri (kendinize) haram etmeyin”, âyetini okumuş hadımlaşmayı yasaklamıştır.²¹ Bu cihetle hadım olmak bil-ittifâk haramdır.²²

Bir hadis-i şerifte ise: Enes İbn Mâlik (r.a)’ın şöyle dediği rivayet olunmuştur;

“Bir kere ashaptan üç kişi Nebi (s.a.v)’in (bunların bilemedikleri gizli) ibâdetini sormak ve öğrenmek üzere Peygamberin kadınlarının evlerine gelmişlerdi. Bunlara Peygamberin ibâdetinin kemiyet ve keyfiyeti haber verilince güya azımsayarak bir ağızdan: “Biz nerede, Rasûlüllâh nerede? Muhakkak ki Allah, Peygamberinin geçmiş olan ve gelecekte işlenmesi muhtemel bulunan bütün günahlarını mağfiret etmiştir” dediler. Sonra da şöyle ahdettiler: İçlerinden birisi: Ben geceleri daima namaz kılacağım, dedi. Diğeri de: Ben de her zaman (her gün) oruç tutacağım, dedi. Üçüncüsü ise: Ben de kadınlardan ayrı yaşayacağım, hiç evlenmeyeceğim, dedi. Onlar bu söz üzerinde iken Rasûlüllâh (s.a.v) bunların yanına gelerek:

-Siz, şöyle şöyle söyleyen kimselersiniz değil mi? Fakat şunu biliniz ve iyi düşününüz ki: Ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve korunmanızı. Bununla beraber ben kâh oruç tutarım, bazı günlerde tutmam. Gecenin bir kısmında namaz kılarım. Bir kısmında da uyurum. Kadınlarla da evlenirim. İşte benim sünnetim budur. Her kim benim bu yolumda gitmez de ondan yüz çevirirse, benden değildir”, buyurdu.²³

²⁰ Ebûl’l-Huseyn Müslim b.el-Haccac Müslim, “*Sahihu-Müslim*”, Beyrut-Lübnan, b.t.y. *Nikâh*, 1, (6).

²¹ Mâide, 5/87.

²² Zeynü’ d-dîn Ahmed b.Ahmed b. Abdi’l- Lâtîfi’z- ZEBÎDÎ, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, çev. Kâmil MİRAS, 11.Cilt, 7.bs, Ankara, D.İ.B Yayınları, 1983, Sayı 123-8, Arısan Matbaacılık, s. 255.

²³ Buhârî, *Nikâh*, 1, (5063).

Peygamber efendimiz (s.a.v) ‘‘İşte benim sünnetim budur,’’²⁴ buyurarak evlik konusunda da biz mü’minlere örnek olmuş, hem evlenmiş hem de biz ümmetini evlenmeye teşvik etmiştir.

Allah Rasûlü (s.a.v), Kur’ân-ı Kerîm’de emredilen evliliği de bizzat sünnetiyle teyit etmiştir. ‘‘İşte benim yolum budur, bundan ayrılanlar benden değildir’’²⁵ buyurmaları müslümanlıkta ruhbanlık* olmadığını açık bir şekilde ortaya koymuştur.²⁶

İslâm fitrat dinî olması hasebiyle, fitrat neyi gerektiriyorsa onu yerine getirir. Fakat fitratın gereği bu diyerek onu başıboş bırakmaz, kontrol altına alır. İnsanın fitratında olan cinsî hisleri de kontrol altına almak için, İslâm dinî evliliği meşrû kılmıştır. Bu ihtiyacı haram kılıp insanları gemlemeye ve ruhbanlığa çağırmamıştır.²⁷

Bir hadis-i şerifte; İbn Ebî Necîh rahimehullah anlatıyor;

‘‘Rasûlüllâh aleyhissalâtu ve’s-selâm:

‘‘Kadını olmayan erkek miskindir, miskindir!’’ buyurmuşlardır. Yanındakiler:

‘‘Çokça malı olsa da mı?’’ dediler.

‘‘Evet, çokça malı olsa da!’’ buyurdular. Sözlerine devamla: ‘‘Kocası olmayan kadın da miskinedir, miskinedir!’’ buyurdular. Yanındakiler:

‘‘Çokça malı olsa da mı?’’ dediler. Aleyhissalâtu ve’s-selâm:

‘‘Evet, kadının çok malı olsa da!’’ buyurdular.²⁸

²⁴ Buhârî, Nikâh, 1, (5063).

²⁵ Müslim, Nikâh, 5, (1401).

* Ruhban: Arapça râhib kelimesinin çoğulu olan ruhbân, rahbe ve rahbâniyye (ruhbâniyye) kökünden gelir. Kur’ân-ı Kerim’de kendilerini ibâdete adayan Hıristiyanlar için kullanılan terim; Salime Leyla GÜRKAN; ‘‘Ruhban’’md., *D.İ.A.*, 35.Cilt, s. (204-205), İstanbul, T.D.V. Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2008.

²⁶ Zebîdî, *a.g.e.*, s. 254.

²⁷ Mustafa el-HÎN, Mustafa el-BUĞÂ, Ali eş-ŞERBECİ, *el-Fıkh’ul-Menhecî alâ Mezheb’il-İmam eş-Şâfiî*, 2.cilt, 15.bs, Dımeşk, Kalem Yayınevi, 2015, s. 10.

²⁸ Ebû Osmân Saîd b. Mansûr b. Şu’be el-HORASÂNÎ, *es-Sünen*, 1.Cilt, 1.bs, Hadis No: 488, Hindistan, ed-Dâru’l-Selefiyye, 1982, s. 163; Ayrıca Bkz. İbrahim CÂNAN, *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*, 15.Cilt, 1.bs, Ankara, Akçağ Yayınları, 1992, s. 515.

Evlilikten kaçınmak insan için büyük bir eksiklik. Çünkü evlilik, insan hayatının kaçınılmaz şartlarından birisidir. Bu eksikliğini fark ederek evliliğe adım atan kadın ve erkek birbirlerini tamamlar, birbirlerinde ruhî ve mânevî olarak sükûnet bulurlar. Kadın ve erkeğin nefislerinin sükûnet bulması ve ruhî istikrarın olması da hiç şüphesiz meşrû bir evlilikle sağlanır. Meşrû bir evlilik gerçekleştiren kadın ve erkek arasında sevgi bağı oluşur ve bu sevgi daha da derinleşerek şefkat ve merhamet duygularını meydana getirir. Bunun sonucunda ise özellikle toplumda ahlâkî alanda huzur ve güven ortamı meydana gelir.

Evliliğin önemsenmediği durumlarda toplumda meydana gelebilecek ahlâkî ve sosyal alandaki sarsıntıyı önlemek için yüce dinimiz İslâm, iman etmiş kadın ve erkeğin evlenme çağına geldikleri zaman evlenmelerini, evliliğe gücü yetmeyen fakirleri ise zenginlerin yardım ederek evlendirmesini âyet-i kerîmeyle bizlere emretmiştir.

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمُ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ.

“Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve câriyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir.”²⁹

Âyet-i kerîmede geçen “evlendirin” emrinin muhatabı olarak velî konumunda bulunan kişiler muhatap olarak alınmış, velînin evlendirmeye alakalı sorumluluğu üzerinde durulmuştur.³⁰

Evlenmenin önünde çeşitli engeller vardır. Bu engellerden en önemlisi ise yoksulluktur. Doğal olarak insanlar yoksul olan bir kimseye kızlarını veya velîsi buldukları kadınları vermek istemezler. Bu yüzden evlenmeye güç yetiremeyen kişilerde ruhî bunalımlar, ahlâkî sapmalar ve sosyal problemler ortaya çıkabilir. Hâlbuki müslüman bir toplumda kadın olsun erkek olsun herkesin huzur ve refah ortamından faydalanması esastır. Bu refah ortamından bir mü'min veya mü'mine

²⁹ Nûr, 24/32.

³⁰ Karaman ve Diğerleri, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 76.

faydalanamıyorsa, kendi gayretiyle bu imkânı elde edemiyorsa o toplumda bulunan kişiler bu kişiye Allah (c.c)’ın emrine uyarak yardımda bulunmalıdırlar.

Ebû Rehm (r.a)’dan rivâyet edilen bir hadîs-i şerifte Rasûlüllâh (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

حَدَّثَنَا، عَنْ أَبِي رُهْمٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " مِنْ أَفْضَلِ الشَّفَاعَةِ ، أَنْ يُشَفَّعَ بَيْنَ الْإِثْنَيْنِ فِي النِّكَاحِ . "

“Şefâatin (yardımcı ve vesile olmanın) en üstünü, iki kişinin evlenmesine yardımcı olmaktır.”³¹

Yoksulluk gelip geçici bir sıkıntı olabilir, bu gün yoksul olanlar yarın Allah(c.c)’ın lütfu ve kendilerinin de gayret göstermeleriyle ihtiyaçlarını karşılayacak hale gelebilirler. Bununla birlikte zenginlerin, evlenme çağına ulaşmış, fakat yoksulluk nedeniyle evlenemeyen kişilere yardım etme görevlerini yerine getirmekle yoksulluk bir engel olmaktan çıkar.³²

İslâm dinî, toplumda huzur ve güvenin oluşması için, fakiri zenginin üzerine bir yük olarak atmamış, aksine bu emirle fakirle zengin arasındaki dengeyi sağlamış, insana hak ettiği değeri vermiştir. Ayrıca İslâm böyle yapmakla evlenmek isteyip te evlenmeye güç yetiremeyen fakiri de disiplin altına almıştır. Bütün çabasına rağmen evlenme imkânı bulamayan gençlere Hz. Peygamber (s.a.v) :

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مِنَ السُّنَطَاعِ مِنْكُمْ الْبَاءَةُ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَعْضُ لِلْبَصْرِ وَأَخْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ.

“Sizden kimin nikâha gücü yeterse evlensin. Zira evlenmek gözü haramdan ziyadesiyle korur. Avret yerini de muhafaza eder. Sizden kimin nikâha gücü yetmezse oruç tutsun, zira oruç onun şehvetini kırar.”³³ Buyurarak, evlenmenin önünde her ne türlü engel olursa olsun, evlenmeye güç yetiremeyenlerin iffetlerini korumalarını emretmiştir.

³¹ İbn Mâce, Nikâh, 49, (1975).

³² Karaman ve Diğerleri, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 76.

³³ Müslim, Nikâh, 1, (1); Ayrıca Bkz. Buhârî, Nikâh, 3, (5066).

Görüyoruz ki evlenmek, insan neslinin devam etmesini en güzel ve doğru şekilde gerçekleştiriyor. Toplum ve nesli bozan zinayı evlilik yoluyla engelliyor. Biz inananları evlenmeye teşvik ediyor, evliliğe güç yetiremeyenleri kendi hallerine bırakmayıp çeşitli yollarla disiplin altına alıyor. Öyleyse biz müslümanlar her alanda olduğu gibi evlilik hususunda da din kardeşlerimize evlenmeleri için aracı olmalı, onların hayatlarında yapacakları en önemli akit olan evliliklerinde, elimizden geldiği kadarıyla onlara yardımcı olmalıyız. Âyet-i kerîmede buyurulduğu gibi;

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِّنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيبًا.

“Kim güzel bir işte aracılık ederse, ona o işin sevabından bir pay vardır. Kim de kötü bir işte aracılık ederse, ona da o kötülükten bir pay vardır. Allah’ın her şeye gücü yeter.”³⁴

IV. EVLENMENİN HÜKMÜ

İslâm dinî, toplumda huzur ortamının oluşması, aile birliğinin sağlam temeller üzerine bina edilmesi, insan neslinin ve ahlâkın korunması için bir takım tedbirler almış, buna yönelik en önemli tedbir olarak evliliği meşrû kılmıştır. Evlenmenin meşrû kılınmasıyla alakalı Allah (c.c) âyet-i kerîmede;

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ.

“Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve câriyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfü geniş olandır, hakkıyla bilendir.”³⁵

Âyet-i kerîmede geçen “eyâmâ”, “eyâyîm” den değişmiş olarak, “eyyîm”’in çoğuludur. Gerek hiç evlenmemiş, gerek dul olsun kocası olmayan kadına, eşi

³⁴ Nisâ, 4/85.

³⁵ Nûr, 24/32.

olmayan erkeğe eyyîm dendiği gibi ki buna bekâr diyoruz, hür kadına ve bir kimsenin kızı, kız kardeşi, teyzesi gibi yakın akrabalarına da eyyim denir.³⁶

Ulemânın bir kısmı ‘evlendirin’ emrini vücup mânasına; bir kısmı ise, âyet-i kerîmeyi hadislerle ve Peygamber Efendimizin sünneti ve dört halifenin dönemlerindeki uygulamalarıyla açıklayarak sünnet manasına geldiklerini söyleyerek görüşlerini belirtmişlerdir.³⁷ Bir hadis-i şerifte ise Allah Rasûlü (s.a.v);

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مِنَ السَّنَطَاعِ مَنْكُمُ الْبَاءَةُ فَلْيَنْزَوْجُوا فَإِنَّهُ أَعْضُ لِلْبَصْرِ وَأَخْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ فَعَلَيْهِ
بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وَجَاءٌ.

“Sizden kimin nikâha gücü yeterse evlensin. Zira evlenmek gözü haramdan ziyadesiyle korur. Avret yerini de muhafaza eder. Sizden kimin nikâha gücü yetmezse oruç tutsun, zira oruç onun şehvetini kırar.”³⁸ Buyurarak evlenmenin meşrû oluşunu biz mü’minlere bildirmiştir. Evlenmenin meşrû kılınmasıyla alakalı her asırda âlimler ittifak etmişlerdir.³⁹

Evlenmek, erkek ve kadını kötülüklerden alıkoyan, Allah (c.c) ve Hz. Peygamber (s.a.v)’in tavsiye ettiği en önemli araçtır. Bunun içindir ki yüce dinimiz İslâm, kötülüklerden korunmayı ve iffetli olmayı şerîatın gerçekleştirmek istediği bir amaç olarak görür. Ayrıca İslâm dinî kişilerin buldukları duruma göre evlenmelerinin farklı hükümlere sahip olduğunu bildirmiştir. Şimdi bunları açıklamaya çalışalım.

A. Farz veya Vâcip Olan Evlilik

Çoğu fakihlere göre, evlenmediği zaman zinaya düşeceğine kesin kanaat getiren, oruç ve benzeri şeylerle kendini zinaya düşmekten koruyamaz durumda olan,

³⁶ Elmalılı Hamdi YAZIR, *Hak Dîni Kur’ân Dili*, Sd. M. Nur ÇETİN ve Diğerleri, 5.Cilt, b.s.y, Ankara, Akçağ Yayınları, b.t.y, s. 385.

³⁷ Yıldırım, *a.g.e*, 8.cilt, s. 4211.

³⁸ Müslim, Nikâh, 1, (1); Ayrıca Bkz. Buhârî, Nikâh, 3, (5066).

³⁹ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 13-14.

mehir, eşin nafakası ve şer'î olan evliliğin masraflarını da karşılayacak durumda olan kişiye evlenmek farzdır.⁴⁰

Hanefî mezhebine göre; evlenmeye arzulu olan, zinaya düşmekten korkan ve evlenmeye de gücü yeten kimsenin evlenmesi vâciptir. Çünkü kişinin nefsinin haramdan korunması ve iffetli olması vâciptir. Bunu sağlamak ise ancak evlilikle mümkün olmaktadır.⁴¹ Kurtubî'nin söylediğine göre; nefesine ve dinine bekârlıktan dolayı bir zarar gelmesinden korkan kudretli kişi, bu durumunu evlenmekten başka bir yolla gideremez ise, onun üzerine vâcip olduğu hususunda ihtilâf edilmemiştir.⁴² Fakat kişi evlenmek için gayret gösterir, eşinin nafakasını karşılamaktan âciz kalır veya âciz kalacağını düşünürse, onun bu durumuyla alakalı,⁴³ Yüce Allâh (c.c);

“Evlenmeye güçleri yetmeyenler de, Allah kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar.”⁴⁴ Buyurarak her hâlükârda zinaya gidecek yolları yasaklamıştır. Bu gibi durumda bulunan kişilerin iffetlerini koruma yollarıyla alakalı ise, Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde;

“Sizden kimin nikâha gücü yeterse evlensin. Zira evlenmek gözü haramdan ziyadesiyle korur. Avret yerini de muhafaza eder. Sizden kimin nikâha gücü yetmezse oruç tutsun, zira oruç zira oruç onun şehvetini kırar.”⁴⁵ Buyurarak fakir olup evlenmeye güç yetiremeyenlerin iffetlerini korumalarını emretmiştir.

Şâfiî mezhebine göre; nikâh, haramı def etmek maksadıyla olursa o zaman evlenmek vâcip olur. Ayrıca kadın, kendisine karşı kendisinden alıkoyamadığı bir gûnahtan korkar, evlendiği takdirde korkmaz ise kadın üzerine evlenmek vâcip olur.⁴⁶

⁴⁰ Vehbe ZÜHAYLÎ, *İslâm Fıkhu Ansiklopedisi*, 9.cilt, 2.bs, İstanbul, Risale Yayınları, 1992, s. 29

⁴¹ Sâbık, *a.g.e*, 2.cilt, s. 129.

⁴² Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, 6.Cilt, Kahire, Dâru'l-Hadis, 2010, s. 528.

⁴³ Sâbık, *a.g.e*, 2.cilt, s. 129.

⁴⁴ Nûr, 24/33.

⁴⁵ Müslim, Nikâh, 1, (1); Ayrıca Bkz. Buhârî, Nikâh, 3, (5066).

⁴⁶ Abdurrahmân el-CEZÎRÎ, *Kitabul Fikhî Ala Mezâhibi'l-Erbea*, 4.cilt, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1987, s. 7.

Mâlikî mezhebine göre; evlenmediği takdirde zina etmekten endişe eden kimseye evlenmek vâcip olur.⁴⁷ Kadın ise günlük yiyeceğini temin etmekten âciz olur, müfsitlerin arzularına mâruz kalır ve onun korunması evlenme üzerine tevakkuf ederse, o kadının üzerine de evlenmesi farz olur.⁴⁸

Müslümanların icmâsına göre evlilik, nikâh meşrûdur. Fakat evliliğin vâcip olup olmamasında ihtilâf edilmiştir. Hanbelîler'e göre; evlilik vâcip değildir. Şayet kişi evlenmediği takdirde zina yapmaktan korkarsa o zaman kişinin nefisini iffetli kılması için üzerine evlenmek gerekli hale gelir. Bu, fakihlerin genel görüşüdür. Hanbelîler buna delil olarak, Allah (c.c)'ın evlenmeyi emrederken, bunu kişinin kadınları beğenmesi durumuna bağlı kılmıştır. Vâcip olan durumda ise kadınları beğenmesinin tevakkuf etmeyeceğini söylerler.⁴⁹ Allah Teâlâ:

“Size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın,”⁵⁰ âyetin'den yola çıkarak evliliğin ittifaka göre vâcip olmadığını, âyetteki emirden maksatla evliliğin mendup olacağı görüşünü benimserler.⁵¹ Aynı şekilde:

“Sizden kimin nikâha gücü yeterse evlensin. Zira evlenmek gözü haramdan ziyadesiyle korur. Avret yerini de muhafaza eder. Sizden kimin nikâha gücü yetmezse oruç tutsun, zira oruç onun şehvetini kırar.”⁵² Hadisinden gelen hükümde mendup üzere veya kişinin evlenmeyi terk etmesi durumunda kendisini harama sürükleyecek bir duruma düşme endişesi üzere hamledilir. Ve derler ki eğer kişi evlenmeyi terk ettiği zaman harama düşme endişesi baş gösterirse o zaman fakihlerin geneline göre evlenmek vâcip olur.⁵³

⁴⁷ Ebî Ammâr Yâsir b. Ahmed b. Bedr b. Neccâr, ed-DİMYÂTÎ, *el-Hulasatü'l-Fıkhîyyetü Alâ Mezhebi's Sâdeti'l Mâlikîyyeti*, b.s.y, İstanbul, Guraba Yayınları, 2017, s. 501.

⁴⁸ Cezîrî, *a.g.e*, 4.cilt, s. 5.

⁴⁹ Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed İBN KUDÂME, *el-Muğni*, çev. Hamed b. Abdulaziz el-Hammâd. 3.Cilt, İstanbul, Karınca & Polen Yayınları, 2015, s. 531.

⁵⁰ Nisâ, 4/3.

⁵¹ İbn Kudâme, *a.g.e*, 3.Cilt, s. 531-532.

⁵² Müslim, Nikâh, 1, (1); Ayrıca Bkz. Buhârî, Nikâh, 3, (5066).

⁵³ İbn Kudâme, *a.g.e*, 3.Cilt, s. 532.

Zâhirîler ise; kitap ve sünnette yer alan emirlerin açık anlamlarını esas aldıkları için nikâhın farz olduğu görüşündedirler. Onlara göre, zinadan korunmak farzdır. Zinadan korunmanın yolu da nikâhtır. Farz olan bir şeye ancak kendisiyle ulaşılabilecek şeyde farzdır.⁵⁴

B. Sünnet Olan Evlilik

Cumhûra göre evlenmek sünnettir.⁵⁵ İtidal halinde olan bir kimsede zina meydana gelmez. Şayet itidal halinde olan bir kimse evlenmediği takdirde zina yapmaktan korkmazsa onda zulümde vâkî olmayacağı için evlenmek bu durumda olan kişiye mendup yani sünnet olur. O kişinin evlenerek yapmış olduğu davranış güzeldir. Bunu yapmasa da günah olmaz.⁵⁶

Hanefî mezhebine göre; nefisini zinadan men etmeyi veya nesli niyet ettiği zaman evlenmek sünnet olur. Evlenmenin sünnet olmasıyla mübâh olması arasındaki fark, niyetin olup olmamasıdır.⁵⁷ Hanefîler nikâhın sünnet olduğuna dair delil olarak şunu söylerler. Peygamber efendimiz dinimizin farzlarını saymış, vâcib olanları ise açıklamıştır. Ancak bunlar içerisinde nikâhı saymamıştır. Ayrıca sahâbîlerden evlenmeyenlerin olduğunu, bunu da Allah Rasûl'ü kınamadığı için evliliği sünnet kabul etmişlerdir. Aynı şekilde, sahâbîlerin çeşitli ülkeleri fethetmesi, oradaki halka İslâm'ın farz olan hususlarını en ince ayrıntısına varıncaya kadar anlatmaları, fakat bunların içerisinde nikâhı anmamış olmamalarının sonucu evliliği sünnet olarak kabul ederler.⁵⁸

⁵⁴ Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm, *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, 9.Cilt, Beyrut, Daru'l Fikr Yayınevi, 2010, s. 3; Ayrıca Bkz. Muhammed b. Ahmed es-SERAHSÎ, *el-Mebsût*, 4.Cilt, İstanbul, Gümüşev Yayınları, 2008, s. 359.

⁵⁵ Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İBN RÜŞD (el-HAFÎD), *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, 2.Cilt, b.s.y, Kâhire, Dâru'l-Hilâfeti'l-Aliyye Matbaası, 1914, s. 2.

⁵⁶ Muhammed Ebû ZEHRA, *el-Ahvâlûş Şahsiyye*, b.s.y, Kahire, Dar'ul-Fikril Arabiyyi, 2005, s. 25.

⁵⁷ Cezîrî, *a.g.e*, 4.cilt, s. 7.

⁵⁸ Serahsî, *a.g.e*, 4.Cilt, s. 359-360.

Mâlikî mezhebinin sonraki müçtehitlerine göre, evlenmeye muhtaç olup da zinadan endişe etmeyen kimsenin evlenmesi sünnettir.⁵⁹

Hanbelîler'e göre; erkek olsun kadın olsun evlenmeye istekli olan fakat nefesine karşı zina yapmaktan korkmayan bir kimsenin evlenmesi sünnet olur. Evlenmek bu durumda nâfilelerden efdaldır. Çünkü evlenmekle kendisini ve karısını koruma altına alması ve ümmetin çoğalmasına vesile olup cemiyetin binasında çalışan bir uzuv olacağı bir çocuğu elde etme bulunmaktadır.⁶⁰

Zâhîrîlere göre; kadınlara karşı sabır gösteremeyerek kendisini koruyamayacak kimseler için şu hadisi delil gösterirler. “Sizden kimin nikâha gücü yeterse evlensin. Zira evlenmek gözü haramdan ziyadesiyle korur. Avret yerini de muhafaza eder. Sizden kimin nikâha gücü yetmezse oruç tutsun, zira oruç onun şehvetini kırar.”⁶¹ Ve bu hadisi yorumlarken derler ki bu hadis, kadınlar karşısında sabır gösteremeyip kendisini koruyamayacak olanlar hakkındadır. Bu durumda olan kişinin nikâhı terk etmesi doğru olmaz. Eğer kadınlara karşı kendini koruyup sabredecek durumda ise o kimse için nikâh sünnettir.⁶²

C. Müstehap Olan Evlilik

Hanefî mezhebine göre; bir kimse evlenmeye meyilli olur, evliliğe gücü yeter, nefisini de haramdan koruyacağına emin olursa bu kişinin evlenmesi müstehap olur. Bu şartlara haiz olan kişinin evlenmesi, ibâdet yapmak maksadıyla dünyadan el etek çekmesinden daha evladır. Çünkü dinimizde ruhbanlık* yoktur.⁶³

Şâfî mezhebine göre; evlenmek, bir kadının geçimini sağlayacak, mehir verecek, evlenmediği takdirde ise zinaya düşmeyecek bir kişi için müstehap'tır. Bu

⁵⁹ İbn Rüşd, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 2; Ayrıca Bkz. İbni Neccâr ed-Dimyâfî, *a.g.e.*, s. 501.

⁶⁰ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 3.Cilt, s. 532; Ayrıca Bkz. Cezîrî, *a.g.e.*, 4.cilt, s. 7.

⁶¹ Müslim, Nikâh, 1, (1); Ayrıca Bkz. Buhârî, Nikâh, 3, (5066).

⁶² Serahsî, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 360.

* Ruhban: Arapça râhib kelimesinin çoğulu olan ruhbân, rahbe ve rahbâniyye (ruhbâniyye) kökünden gelir. Kur'ân-ı Kerim'de kendilerini ibâdete adayan Hıristiyanlar için kullanılan terim; Gürkan, *a.g.e.*, 35.cilt, s. 204.

⁶³ Sâbık, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 130.

kişinin evlenmesindeki fayda neslin devamı ve maslahatlar için yardımlaşma söz konusu olduğu içindir. Yine kadın da nefsinin, dininin korunması, nafakasının temin edilmesi açısından evlenmeye ihtiyaç duyarsa bu hususta erkek gibi evlenmesi müstehap'tır.⁶⁴

Hanbelîler'e göre; kişinin şehevî isteği olur, bunun yanında harama düşmekten kendini koruyabilir ve kendisine güvenirse bu kişinin bir kenara çekilip nâfile ibâdetler yapmasındansa, evlenmesi kendisine müstehap olur. Kişinin şehvete sahip olmaması durumunda ise yine evlenmesi müstehap olur.⁶⁵

Cumhur ulemâya göre kişi mizacı itibarıyla mutedil olur, evlenmediği takdirde zinaya düşme korkusu olmaz, evlendiği zaman da karısına zulmetme korkusu olmazsa o kişiye evlilik müstehap olur.⁶⁶

D. Haram Olan Evlilik

Hanefî mezhebine göre; cimâ* ve infak hususunda kudretli olamayan, cimâyâ istek duymayan ve bu nedenle eşinin hakkını ihlal eden kişinin evlenmesi haram olur.⁶⁷ Kişinin eşine zulmedeceği, onunla iyi geçinemeyeceği veya eşini döveceğinden korkarsa bu durumda da yine evlenmek o kişiye haram olur.⁶⁸

Şâfiî mezhebine göre; nafaka vermeye gücü yeten ve diğer türlü azaları sağlam olup da sefih olan bir kimsenin evlenmesi haramdır.⁶⁹

⁶⁴ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 13-14.

⁶⁵ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 3.Cilt, s. 532-533.

⁶⁶ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 30.

* Cimâ: Sözlük anlamı olarak ‘ ‘cimâ’ ’, birleştirmek, bir araya getirmek ve toplamak anlamlarına gelen ‘ ‘cem’ ’ kökünden türetilmiş olup, bir araya gelmek ve toplanmak anlamında kullanılır. Fıkıh terimi olarak cimâ, eşler arasındaki cinsel ilişkiyi ifade eder. Genel anlamda ise cimâ, erkek ve kadın arasındaki cinsel ilişkiyi belirten bir kelime olmakla beraber, fikhî yaklaşım esas alındığında cimâ, erkeğin evli olduğu kadınla olan cinsel ilişkisi için kullanılır; Hamza AKTAN; ‘ ‘Cimâ’ ’md., İbrahim Kâfi DÖNMEZ (edt), *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 1.Cilt, s. (331-332), İstanbul, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2006.

⁶⁷ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 130.

⁶⁸ Esad Muhammed Sâid es-SÂĞİRCÎ, *el-Fıkhu'l-Hanefiyyu ve Edilletuhû*, çev. Savaş KOCABAŞ, İstanbul, Karınca ve Polen Yayınları, 2015, s. 588.

⁶⁹ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-ŞİRBİNÎ, *Muğni'l-Muhtâc*, 3.Cilt, Mısır, Mektebetü Matbaatu Mustafâ el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihi, 1958, s. 126.

Mâlikî mezhebine göre; bir kimse zina etmekten korkmasa bile, evlendiği zaman evlilik o kişiyi haram kazanca sevk edecek, kendisine veya hanımına zarar verecek veya vâcibi terk ettirecekse o kişiye evlenmek haram olur.⁷⁰

Hanbelîler'e göre; dârü'l-harpte* kişinin evlenmesi haram olur. Zarûrî bir durum olursa eğer haram olmaz. Esir olması durumunda ise evlenmek mübâh olmaz.⁷¹

E. Mübâh Olan Evlilik

Hanefî mezhebine göre; evlenmek için gereken etmenlerle, evlenmeye engel olan etmenlerin ortadan kalkmasıyla birlikte evlenmek mübâh olur.⁷²

Şâfiî mezhebine göre; itidal halinde bulunan bir kimsenin evlenmesi mübâh'tır.⁷³

Mâlikî mezhebinin sonraki müçtehitlerine göre, evlenmeye ihtiyacı olmayan kimseye evlenmek mübâh'tır.⁷⁴

F. Mekruh Olan Evlilik

Hanefî mezhebine göre; evlilik hukukuna riayet etmeyip, karısına zulüm edeceğinden korkulan kimsenin evlenmesi mekruhtur.⁷⁵

Şâfiî mezhebine göre; evlilik masraflarını ve evleneceği kadının geçimini sağlayamayacak durumda olan kişinin evlenmesi mekruh sayılmıştır. Evlenmek istemeyen veya hastalığı sebebiyle evlenmeye ihtiyaç duymayan, mehir ve nafakaya güç yetiremeyen bir kişinin de evlenmesi yine mekruh sayılmıştır.⁷⁶ Hz. Peygamber

⁷⁰ İbni Neccâr ed-Dimyâtî, *a.g.e*, s. 501.

* Dâr-ı Harp: Ehli İslâm ile aralarında mütareke ve müsâleha olmayan gayr-i müslimlerin ülkesi; Erdoğan, *a.g.e*, s. 91.

⁷¹ Cezîrî, *a.g.e*, 4.cilt, s. 7.

⁷² Sâbık, *a.g.e*, 2.Cilt, s.131.

⁷³ Muhammed Ebû ZEHRA, *el-Ahvâlûş Şahsiyye*, Kahire, Dar'ul-Fikrîl Arabiyyi, 2005, s. 25.

⁷⁴ İbn Rüşd, *a.g.e*, 2.cilt, s. 2.

⁷⁵ İbrâhim HALEBÎ, *Mevkûfât Mültekâ Tercümesi*, Şerh eden. Mehmed MEVKÛFÂTÎ, Sd. Ahmed DAVUDOĞLU, 2.Cilt, İstanbul, Sağlam Yayınevi, b.t.y, s. 112.

⁷⁶ Şîrbînî, *a.g.e*, 3.cilt, s. 126.

(s.a.v)'in ‘‘Sizden nafakaya gücü yetenler evlensin’’⁷⁷ hadisinden yola çıkararak nafakaya gücü yetmeyen kişilerin evlenmemesini ise müstehap saymıştır.⁷⁸ Ayrıca evliliğe rağbeti olmayan ve ihtiyaç duymayıp günaha düşme korkusu olmayan kadın içinde evlenmek mekruh olur.⁷⁹

G. Evlenmeyi Hacca Takdim Etmek

Hanefi mezhebine göre; kişinin evlenmeye ihtiyaı olur da, evliliği terk etmesi sonucunda zinaya düşeceğinden korkarsa, evlenmeyi hacca takdim etmesi vâciptir. Eğer zinadan korkmazsa, önce haccını yapar. İlim öğrenmek ve cihad gibi farzı kifye olan farzlar da, bunun gibidir ki, zina yapmaktan korkmadığı müddetçe bunlar evlenmeye takdim edilir.⁸⁰

H. Evlenmeye Gücü Yetirebilenin Evlenmekten Uzak Durması

Bu konu da şfi mezhebine göre; kadınlara karşı kendini koruyamayıp bu duruma sabır gösteremeyen kişinin dışında, kişinin bütün işlerden el etek çekip sırf kendini Allah’a adaması daha üstündür.⁸¹ Evlilik masraflarını ve nafaka ihtiyaçlarını karşılayacak güce sahip olmakla beraber, kendisini ilim ve ibâdete vermiş, evlenmek isteği olmayan kişinin evlenmemesi efdaldır. Evlenmemesinin sebebi ise evliliğin onu ilim ve ibâdetten alıkoyacağı içindir.⁸² Evlenmeden uzak durmayla alakalı; **وَسَيِّدًا وَحَصُونًا** ‘‘efendi ve iffetli’’⁸³ âyetini delil gösterirler. Bu yette Yahya (a.s)’ın efendi ve iffetli olması övülmüştür. Bu durumda evlenmemenin daha faziletli olduğu görüşünü benimsemişlerdir.⁸⁴

⁷⁷ Müslim, Nikâh, 1, (1); Ayrıca Bkz. Buhri, Nikâh, 3, (5066).

⁷⁸ Hin, Buğâ, şerbeci, *a.g.e.*, s. 14.

⁷⁹ Ceziri, *a.g.e.*, 4.cilt, s. 7.

⁸⁰ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 132.

⁸¹ Serahsi, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 360.

⁸² Hin, Buğâ, şerbeci, *a.g.e.*, s. 14-15; Ayrıca Bkz. şirbini, *a.g.e.*, 3.cilt, s. 126.

⁸³ l-i İmrân, 3/39

⁸⁴ Serahsi, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 361.

Hanefiler ise Şafî'nin aksine, kişinin nikâhlanmasının nâfile ibâdetlerle meşgul olmaktan daha faziletli olduğu görüşünü benimsemişlerdir.⁸⁵ Zira evlenip çoluk çocuğun nafakasıyla meşgul olması nâfile ibâdetten meşgul olmasından efdaldır.⁸⁶

Hanbelîler'e göre; şehveti bulunmayanın evlenmemesi daha faziletli görülmüştür. Çünkü onunla nikâh'a ait olan faydalar elde edilmez. Bu görüşte bulunurken şehvî özelliği bulunmayan erkeğin evlenerek, karısının başkasıyla evlenip fercini korumasını engellemiş olacaktır. Bu durumda şehvî özelliğinin bulunmaması sebebiyle karısına zarar verecektir. O zaman da kişi kendisini birtakım vâcip ve ödevlere zorunlu tutar, fakat bu defa da bunları yerine getirmekten âciz kalabilir, kendisine faydası olmayan ilim ve ibâdetlerle meşgul olur, dünyadan el etek çeker, gider. Şehvete sahip olan kişinin nikâhtaki faydalardan sadece birini yerine getirmesi bile nâfile ibâdetlerden daha üstün olacağı için kişinin evlenmesi daha evla sayılmıştır.⁸⁷

V. EVLENMEDEN ÖNCE İSTİŞARE ETMEK

Evlilik insanoğlunun ömründe yapacağı en önemli akitlerden birisidir. Bu akdi yerine getirirken erkek olsun, kadın olsun çok dikkatli olmalı, ileride mutsuzluğuna sebep olabilecek engelleri önceden gücü ölçüsünde tespit etmelidir. Bunu yapabilmek için mü'min herhangi bir işe kalkışacağı zaman Allah Rasûlü (s.a.v)'nün en güzel davranışlarından biri olan istişareyi uygulaması gerekir. Mü'minlerin istişare yapmalarıyla alakalı Allah (c.c), Peygamber efendimize hitaben;

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ.

“Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de

⁸⁵ Eşref Ali et-TEHANEVÎ, Zafer Ahmet el-Osman et-TEHANEVÎ, *Hadislerle Hanefî Fıkhi*, çev. Hüseyin KAYAPINAR, İbrahim TÜFEKÇİ, 8.Cilt, b.s.y, İstanbul, Misvak Neşriyat, 2009, s. 313-314.

⁸⁶ Halebî, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 112.

⁸⁷ İbn Kudâme, *a.g.e*, 3.Cilt, s. 532-533.

karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.”⁸⁸ Buyuruyor.

Uhud savaşına istişare yaparak çıkan Peygamber Efendimiz (s.a.v), bu savaşta iyi bir sonuç almadığı düşünülerek bir daha ashabıyla istişare yapmayacağı anlaşılmasın diye böyle bir emir gelmiştir.⁸⁹ Bu âyet-i kerîme, Allah Rasûlü (s.a.v)'nün sahabesinin görüşüne başvurmasının nefisleri memnun etmek için olduğuna işaret ediyor. Peygamber efendimiz (s.a.v)'in meşverete ihtiyacı olmamasına rağmen, müslümanlar Allah Rasûlü'nün sözlerine uysunlar diye, Allah Rasûlüne meşveret emrediliyor. İstişare yapan bir kavîm ise işlerin en iyisine kavuşur.⁹⁰

Bizim burada kendimize çıkaracağımız derslerden biri; “Dünya işleriyle ilgili hususlarda onlara danış.”⁹¹ Emrine hitaben özellikle hayatımızda yapacağımız en önemli akit olan evlilik öncesinde istişareyi uygulamak olmalıdır. Çünkü evlilik bir ömür boyu sürmesi planlanan bir akit olması sebebiyle büyük bir araştırma ve ciddiyet istiyor. İşte bu aşamada Allah Rasûl'ü nezdinde istişarenin müslümanlara emredilmesi dikkat etmemiz gereken bir husus olarak karşımıza çıkıyor.

O halde evlenme aşamasında kişi, istişareyi yaparken cinsiyet ayrımı yapmadan, sözüne güvenilir, liyakatli, işi bilen kişilere danışmalıdır. Çünkü evlilik aşamasında kadın ve erkek Allah Rasûlü'nün bu uygulamasına büyük ihtiyaç duymakta ve güvenilir insanlarla istişare yoluna başvurmaktadır. Burada biz müslümanlara düşense, müsteşar konumunda olduğumuz durumlarda mü'min kardeşimiz, damat veya gelin adayı hakkında bilgi almak istiyorsa elimizden geldiği kadar bildiğimiz her şeyi bu kardeşimize anlatmaktır. Ali b. Ebî Tâlib müsteşarın

⁸⁸ Âl-i İmrân, 3/159.

⁸⁹ Yıldırım, *a.g.e.*, 3.cilt, s. 1116.

⁹⁰ Muhammed Faruk en-NEBHAN, *İslâm Anayasa ve İdare Hukukunun Genel Esasları*, çev. Servet ARMAĞAN, b.s.y, İstanbul, Sönmez Neşriyat, 1980, s. 156-157.

⁹¹ Âl-i İmrân, 3/159.

kendi nefsi için uygun gördüğünü, danışan kişi içinde uygun görmesi gerektiğini söylemiştir.⁹²

Bizlerde bu konuda verilen bu tavsiyeye dikkat ederek müsteşar konumunda olduğumuz zaman, kendimiz için istediğimiz bir şeyi kardeşimiz içinde istemeli, kendimizin istemediği bir şeyi kardeşimize de tavsiye etmemeliyiz.

İmam Şâfiî, evlenmek için gelin veya damat hakkında araştırma yapan kişilere, bildiklerini söylemesinin müslümana vâcib olduğunu söyler. Böyle yapmakla kişi pişman olacağı birisiyle evlilik yapmaktan kurtulmuş olur. Ayrıca verdiği bu bilgiler gıybet sayılmaz, aksine müslüman kardeşine nasihat sayılır. Eğer o kişiyle alakalı kusurları söylemeden ondan vazgeçirme imkânı olursa o kusurları söylemez. Örnek verecek olursak; “evlenmek istediğin bu kişi sana uygun değildir” gibi sözlerle ikna oluyorsa, o kişinin kusurlarını söylememek daha uygun bir davranış olur.⁹³

Kızına tâlip olan erkeğin; huyunu, ahlâkını, dinini, yaşam tarzını, iyi ve kötü özelliklerini araştıran velî, bu kişiyi tanıyan kişilere danıştığı zaman o kişiler mü'min kardeşine yardımcı olmalı, o kişi hakkında bildiklerini söylemeli, kusurlarını saklamamalıdır. Eğer mü'min kardeşine yardımcı olmaz o kişinin kötü huylarını söylemezse, Allah Resulü (s.a.v)'nün hadis-i şerifinde buyurduğu gibi;

“Müslüman müslümanın kardeşidir. Ona hıyanet etmez, yalan söylemez ve yardımı terk etmez.”⁹⁴

Müslüman emanete hıyanet etmeyen, konuştuğunda yalan söylemeyen kimsedir. Emanete hıyanetlik eden, yalan söyleyen kişi münafıklık alâmeti taşır.⁹⁵ Oysa müslüman asla ve asla münafıklığa ait bir vasfi taşımamalı ve müslümanlar arasında güvenilirliğini yitirmemelidir. İnsan hayatının en önemli akitlerinden birisi olan evlilik hususunda, din kardeşine en çok ihtiyaç duyduğu anda yardımcı olmalı din kardeşinin zarar görmesini engellemek için elinden gelen gayreti göstermelidir.

⁹² Yıldırım, *a.g.e.*, 3.cilt, s. 1113.

⁹³ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, s. 47-48.

⁹⁴ Buhârî, Mezâlim, 3, (2442).

⁹⁵ Buhârî, İmân, 24, (33).

Allah (c.c)'ın ve Rasûlü'nün istişareyi tavsiye etmesine rağmen sırf kendi görüşünü beğenip başkalarına danışmadan iş yapan kişilerin hataya düşüp pişman olmaması için bu emir ve tavsiyelere uyup istişareyi uygulaması isabetli olacaktır. Zira istişare kuvvetli bir sünnet olarak Peygamberimizden biz ümmetine intikal eden en önemli davranışlardan birisi olmuştur. Âyet ve hadis-i şeriflerde istişare ve gerekli araştırmalar yapıldıktan sonra kişinin tevekkül ederek Allah (c.c)'a güvenip dayanması gerekiyor.

VI. EŞ SEÇİMİNDE MÜSTEHAP OLAN NİTELİKLER

Evlenmek, insanoğlunun yeme ve içmesi gibi fitrî bir ihtiyaç ve dinî bir görevdir. Bizler nasıl ki bu ihtiyaçlarımızı helâl yoldan temin ediyorsak, cinsî ihtiyacımızı da helâl yoldan karşılamalıyız. Müslümanın bu ihtiyacını karşılayabilmesinin en meşrû yolu da dinimize göre evliliktir. Evlenip huzurlu ve mutlu bir yuva kurmak isteyen kadın ve erkek için en önemli şey, hayat arkadaşını seçerken isabetli davranmaktır. Bizler müslümanlar olarak biliyoruz ki dünyada ki en önemli şey İslâm'la şereflemek, ardından ahlâklı ve iffetli bir eşe sahip olmaktır. Peki, bu seçimin isabetli olması için kadın ve erkek ne yapmalı? Bu aşamada yüce dinimiz İslâm'ın temel kaynakları nasıl hareket etmemiz konusunda bizlere rehberlik etmektedir.

Evlenmek isteyen kadın ve erkeğin kalıcı ve huzurlu bir aile oluşturabilmesi için ilk olarak isabetli bir evlilik yapmaları gerekir. İsbetli bir evlilik yapabilmek için de erkek ve kadının, hayatının en önemli aşaması olan evlilik öncesi dönemde Allah'ın kitabına ve Hz. Peygamber (s.a.v)' in sünnetine, ulemânın içtihatlarına bakması ve İslâm'ın ruhuna uygun sağlıklı ve doğru bir evlilik yapması gerekir. Ancak eş seçiminde görünen şu ki evlenmek isteyen gençler daha çok gelip geçici olan, güzellik, mal-mülk, soy-sop, makam ve mevki sahibi kişilere yönelmekte ve çoğu zaman İslâmî ölçülere dikkat etmemekteler. İslâmiyet'in ikinci sırada yer verdiği özelliklere yönelmekte yüce dinimizin asıl tavsiyesi olan dindar ve ahlâklı olan kişiyle evlilik yapma tavsiyesini göz ardı etmektedirler.

Evlenmek isteyen erkek ve kadının evlenecekleri kişide zenginlik, güzellik, asâlet, soy-sop, makam, mevki gibi özellikleri aramaları tabiidir ve bunda bir sakınca da yoktur. Bizim buradaki problemimiz, evlenecek kişilerin eş adayında sadece bunları araması ve öncelimesidir.⁹⁶

Hız. Peygamber (s.a.v) evlenilecek olan eşte bulunması gereken özellikleri kadınlar üzerinden belirlemektedir. Bunun nedeni evlenme talebinin erkekten kıza doğru yapılması, yani evlenmek isteyen kişinin erkek, evlenmek istenilenin kız olması yönünde toplumda gelişmiş olan örfüdür. Dolayısıyla bunlar aynı zamanda kadının evlenmek istediği erkekte de araması gereken ölçülerdir.⁹⁷

Evlilikte aile içi geçimi sağlamak ve huzurlu bir yuva kurmak için kadında aranması gereken bazı nitelikler vardır. Evlenilecek kadında aşağıdaki niteliklerin bulunması müstehap sayılmıştır.⁹⁸

A. Dindar ve Sâliha Olması

Eş seçerken dikkat edilecek hususlardan en önemlisi evlenilecek kişinin dindar ve ahlâklı olmasıdır. Dindar ve sâliha olan eş adayını bulduktan sonra, kişinin diğer hususlara yönelmesinde dinî açıdan herhangi bir sakınca yoktur. Çünkü İslâmiyet, evlenecek olan kadın ve erkeğin fitratında var olan duygularını da görmezden gelmez. Bu gibi maddî duyguların evlilik hayatında olumlu katkısı olduğunu bildiği için bunları yasaklamak yerine teşvik eder. Allah (c.c) ve Hız. Peygamber (s.a.v), eş seçiminde dindarlık ve güzel ahlâkın öncelikli olmasını ister. Âyet-i kerîmede yüce Allah (c.c);

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا.

⁹⁶ Saffet KÖSE, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*, 2.bs, Konya, Mehir Vakfı Yayınları, 2014, s. 72. Ayrıca Bkz. Muhammed Raid Hamdi EBU'N-NÛR, *Kur'an ve Sünnette Evlilik*, çev. M.Said ŞİMŞEK, 5.bs. Konya, Uysal Kitapevi, 1997, s. 281.

⁹⁷ Köse, *a.g.e.*, s. 72.

⁹⁸ Döndüren, *a.g.e.*, s. 137; Ayrıca Bkz. Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, çev. Ahmed SERDAROĞLU, 2.Cilt, İstanbul, Uysal Kitapevi, 1992, s. 99.

“Ve o kullar; ‘Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl’ derler.”⁹⁹ Ayrıca karı-kocaya hitaben;

هٰن لِبَاسٍ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٍ لَّهُنَّ.

“Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz.”¹⁰⁰

وَلِبَاسِ التَّقْوَىٰ ذَلِكَ خَيْرٌ.

“Takvâ elbisesi, işte o daha hayırlıdır.”¹⁰¹ Buyurarak, güzel ahlâklı, aile içerisinde kendisini mutlu edecek, iç zenginliği bulunan, Allah’ın emir ve yasaklarına gönülden bağlı, kulluk duyarlılığını (takvâ) hayat tarzı haline getirmiş, iffetli olanlardan seçilmesini önerdiği sonucu çıkarılabilir.¹⁰²

Takvâ sahibi bir erkeğin yine kendisi gibi takvâ bir eşe sahip olması büyük bir nimettir. Çünkü böyle bir durum ailede birlik, beraberlik, huzur, sevgi ve saygı getirmekle birlikte iç huzuru da sağlar. Başka bir âyet-i kerîmede buyrulduğu gibi;

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا
وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ.

“İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah’a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, mü’min bir câriye Allah’a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır. İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah’a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de; iman eden bir köle, Allah’a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. O, insanlara âyetlerini açıklar ki, öğüt alıp düşünsünler.”¹⁰³ Bir hadis-i şerifte ise;

⁹⁹ Furkân, 25/74.

¹⁰⁰ Bakara, 2/187.

¹⁰¹ A’râf, 7/26.

¹⁰² Köse, a.g.e, s. 72-73.

¹⁰³ Bakara, 2/221.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَنْكُحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا
وَلِدِينِهَا فَأَظْفَرِ بِذَاتِ الدِّينِ تَرَبُّثٌ يَدَاكَ.

Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: ‘Rasûlüllâh (s.a.v) buyurdular ki:

‘‘Kadın dört sebepten biri için nikâhlanır; malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanı seç. Aksi halde sıkıntıya düşersin.’’¹⁰⁴

Rasûlüllâh Aleyhissalâtu Ve’s-selâm, bu hadislerinde evlenme mevzubahis olunca, kadın seçiminde erkeklerin üzerinde durduğu hasletleri belirtiyor. Güzellik, zenginlik, soy-sop üstünlüğü, dindarlık. Bu hususların hiçbirini aramayan erkek yoktur denebilir. Fakat dinimiz evlilik söz konusu olunca öncelikle dindarlığın aranmasını tavsiye ediyor.

Kur’ân-ı Kerîm, evlilik hususunda mü’minlere, eş olarak mutlaka ehli iman biriyle evlenmeyi irşat buyuruyor. Mü’min eşin, hoşâ gidecek kâfirden daha hayırlı olacağı ifade ediliyor.¹⁰⁵

Âyet-i kerîme ve hadis-i şeriflerden hareketle mü’min eşin güzelliği, çirkinliği, zenginliği, fakirliği ve nesebi (soyu-sopu) mevzubahis edilmiyor. Ama müşrik olan bir kadının zengin, güzel veya soylu olması sebebiyle hoşâ gidebileceği sonucu çıkarılıyor. Bu sonuçlardan âyet-i kerîmeye göre mü’min olan tercih edilecek, hadis-i şeriften hareketle de mü’minlerden diyaneti kavî olanlar tercih edilecektir.¹⁰⁶

B. Soylu Bir Aileye Mensup Olması

Evlenmek isteyen kadın ve erkeğin, sağlam bir yuva kurabilmesi için bazı kıstasların olması gerekir. Bu kıstaslardan birisi de çoğu toplumların ve bizim toplumumuzun da aradığı soylu biriyle evlenmektir. Soylu biriyle evlilik yaparken dikkat etmemiz gereken en önemli nokta eş adayımızda bunu öncelememektir.

¹⁰⁴ Buhârî, Nikâh, 15, (5090).

¹⁰⁵ Bakara, 2/221.

¹⁰⁶ Cânan, *a.g.e*, 15.Cilt, s. 515-516.

Önceliğimiz Allah Rasûlü'nün hadis-i şerifte buyurduğu gibi “Sen dindâr olanı seç”¹⁰⁷ tavsiyesi ile Rabbimizin âyet-i kerîmede;

“Ey insanlar! Şüphesiz biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olmandır.”¹⁰⁸ Buyruğunu dikkate alarak takvâ sahibi biriyle evlilik yapmak olmalıdır.

Kur'ân'ın nâzil olduğu dönemde Araplar, kavîmleri ve kabileleri ile övünür, kendilerini bu yüzden başkalarından üstün görürlerdi. İslâm insanlar arasında eşitliği ilan edince bazı soylu aileler ve kabileler, kızlarını âzat ettikleri kölelerine ve diğerlerine vermek istemiyorlardı. Peygamber (s.a.v) bunlarla mücadele ederek, mü'minleri eğitti ve vedâ hutbesinde; Arap'ın başka ırka, başka ırkın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın beyaza, dindarlık ve ahlâk üstünlüğünden başka bir üstünlük olmadığını tüm insanlığa ilan etti.¹⁰⁹

Evlilik kurulurken kişinin sırf soylu olması sebebiyle birine yönelmesi, kızını sırf bu sebepten dolayı tâlibine vermemesi ya da sırf bu nedenden dolayı evlendirmesi evlilikte mutluluğu ve kalıcılığı sağlamaz.¹¹⁰ Evlilikte mutluluk ve kalıcılığı sağlayabilmek için eş adayımızda bu gibi özelliği aramak önceliğimiz değil kıstaslarımızdan biri olmalıdır.

Evlenmeden maksat, kadın ve erkeğin şerefli çocuklar yetiştirmesidir. Bunu sağlamak için evlenilecek kadının asâletli ve soylu olması gerekir.¹¹¹ Bu konuda Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor: ‘Rasûlüllâh (s.a.v) buyurdular ki;

¹⁰⁷ Buhârî, Nikâh, 15, (5090).

¹⁰⁸ Hucurât, 49/13.

¹⁰⁹ Karaman ve Diğerleri, *a.g.e*, 5.Cilt, s. 98.

¹¹⁰ Köse, *a.g.e*, s. 78.

¹¹¹ Sâbık, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 135.

“Kadın dört sebepten biri için nikâhlanır; malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı. Sen dindar olanı seç. Aksi halde sıkıntıya düşersin.”¹¹²

Hadis-i şerifte Allah Rasûlü (s.a.v)’nün saymış olduğu dört özellikten yola çıkarak kişinin bu özelliklere sahip birisiyle evlenmesi mübâh’tır.¹¹³

Soyluluk ve asâletin zikredilmesi, doğacak çocukların asâletli ve soylu olması içindir. Hadis-i şeriften yola çıkarak özellikle bu noktaya da dikkat etmemiz gerekir. Çünkü doğacak çocuk annesine çekebilir. Hadis-i şerifte evlenilecek kadında aranması gereken dört özellikten birini zikreden Allah Rasûlü’nün “soyu için”¹¹⁴ buyurması, bunun evlikte önemli bir etken olduğuna işarettir.¹¹⁵

Bu yüzden babası bilinmeyen ya da zinadan doğmuş veya kötü yola düşmüş kadınlarla evlenmek mekruhtur.¹¹⁶ Bunu onaylayan âyet-i kerîmede Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır:

الرَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحَرَّمَ عَلَيْكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ.

“Zina eden erkek ancak, zina eden veya Allah’a ortak koşan bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah’a ortak koşan bir erkek evlenir. Bu, mü’minlere haram kılınmıştır.”¹¹⁷

Evlenmeden maksat, kadın ve erkeğin şerefli, göz nuru çocuklar yetiştirmesidir. Bunu sağlamak için evlenilecek kadının asâletli ve soylu olması gerekir. Kadının asâletinin bilinebilmesi ise kadının vücudunun selametiyle beraber, hala, teyze ve kardeşlerinden benzerlerine kıyas yapılarak bilinebilir.¹¹⁸

Sonuç olarak; bir mü’min âyet ve hadislerden yola çıkarak, kendisine verilen izinleri sağlıklı kullanılmalıdır. Dinî açıdan zayıf bir toplumun meydana geldiği son

¹¹² İbn Mâce, Nikâh, 6, (1858).

¹¹³ Zebîdî, *a.g.e.*, çev. K. Miras, 11.Cilt, s. 265.

¹¹⁴ İbn Mâce, Nikâh, 6, (1858).

¹¹⁵ Döndüren, *a.g.e.*, s. 138.

¹¹⁶ Döndüren, *a.g.e.*, s. 138-139; Ayrıca Bkz. Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 15.

¹¹⁷ Nûr, 24/3.

¹¹⁸ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 135.

zamanlarda dinimizin emir ve tavsiyelerine uymalı, dinî açıdan sağlam bir yuva kurmak için gayret göstermelidir. Fıtratında var olan duyguları İslâm'ın hayrına olacak şekilde kullanarak, maddî ve mânevî yönü sağlıklı olan bir toplum oluşmasına da katkı sağlamalıdır.

C. Mehrin Kolaylaştırılması

Erkeğin evlilik aşamasında karşılaştığı hususlardan birisi de, erkeği maddî anlamda sıkıntıya sokan düğün masrafları ve kadının mehrinin fazla olmasıdır. Evlilik hususunda özellikle kız tarafının erkek tarafından maddî konularda beklentilerini yüksek tutmaları sebebiyle evlenecek kişilerin büyük bir maddî sıkıntıya düştüğü göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Nitekim mehrin yüksek olması veya mehrden kaçmak maksadıyla geçmişte de birçok uygulama yapılmıştır. Bunlardan birisi de İslâm'ın kaldırmış olduğu nikâh şekillerinden birisi olan şîğâr nikâhıdır.

Şîğâr nikâhı (mübadeleyle mehirsiz nikâh) câhiliyet döneminde, evlenmek isteyen iki erkeğin mehir vermemek için karşılıklı olarak kız alıp vermeleri idi. Erkeğin kendi kızı veya velîsi konumunda bulunduğu bir yakınını, başkasının kızı veya velîsi konumunda bulunan kişiyle, mübadele suretiyle yaptığı bu evliliği de yüce dinimiz İslâm yasaklamıştır.¹¹⁹

Nikâh akdi esnasında mehir belirlenirken mehrin az tutulması evliliklerin biraz daha kolay olması için büyük önem arz ediyor. Burada mehir verilmesin demiyoruz. Çünkü mehirsiz nikâh olmaz. Koca, bunu belirtmese de, vermeyeceğini de söylese, mehri kadına vermek vâciptir.¹²⁰ Burada bizim dikkat çekmek istediğimiz nokta mehrin tamamen kadından düşürülmesi değil, mehrin yüksek olması veya evlilik masraflarının fazla olması sebebiyle evlenmekte güçlük çeken gençlerin çektiği maddî ve mânevî sıkıntıyı ortadan kaldırmak veya bir nebze olsun hafifletebilmektir. Zira Allah Rasûlü (s.a.v), mehrin hafif tutulmasıyla alakalı;

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : خَيْرُ النِّكَاحِ أَيْسَرُهُ.

¹¹⁹ Zeydân, *a.g.e*, s. 54.

¹²⁰ Sâğircî, *a.g.e*, s. 622.

“Nikâh’ın en hayırlısı, en kolay olanıdır.”¹²¹ Buyurarak evlilik hususunda orta yolu tercih etmemizi, nikâhı elimizden geldiğince kolaylaştırmamızı bizlere bildiriyor.

Mehrin hafif tutulması sünnettir. Hafif tutulmasının sebebi, gençlerin evlenmesini kolaylaştırmak, toplumda sosyal ve ahlâkî hastalıkların meydana gelmesini engellemektir.¹²²

İslâm mehrin azlığı veya çokluğuyla alakalı bir sınır koymamıştır. Çünkü insanlar zenginlikte ve fakirlikte farklı oldukları gibi sıkıntı ve rahatlıkta da farklıdırlar. Her yörenin âdetleri ve taklitleri vardır. Onun için herkes gücü ölçüsünde durumuna ve âdetlerine göre mehir versin diye sınır koyulmamıştır. Bütün deliller, mehir de bir şartın bulunmadığına, az veya çok değer taşıyan herhangi bir şeyin mehir olabileceğine işaret etmişlerdir. Demir bir yüzük, bir ölçek hurma, Allah’ın kitabını öğretme ve buna benzer şeyler, taraflar razı oluklarında mehir olarak câiz olur.¹²³

Kadı İyâz, kıymeti olmayan bir şeyi mehir vermenin sahih olmayacağı ve nikâh’ın helâl olmayacağı hususunda icmâ olduğunu nakletmektedir. Fakat İbn Hazm ise arpadan bir tohum dahi olsa ismi olan her bir şeyin mehir olmasının câiz olduğunu söylemektedir.¹²⁴

İmam Mâlik ve Ebû Hanîfe, mehrin en azını belirlerken, hırsızın elinin kesilmesini gerektirecek miktardaki mal olarak görüş beyan etmişlerdir. Mehir, kadının ferç bedeli olup, hırsızlıktaki el gibidir. Ele ancak on dirhemlik bir şey çalınmada dokunulabildiği için, kadının fercine de ancak on dirhem kadar mehir ödemekle dokunulabilir. Çünkü bu durumda onunla uzvu mübâh kılmış olacağı için,

¹²¹ Ebû Dâvûd, Nikâh, 31, (2117).

¹²² Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 202.

¹²³ Sâbık, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 266.

¹²⁴ Muhammed Accâc el-Hatîb, *el-Mûcez fî Ehâdisil Ahkâm*, Dımeşk, 1982, s. 36-37.

hırsızın elinin kesilmesini gerektirecek miktar kadar olması gerekir.¹²⁵ Hanefiler bu bağlamda, mehrin en azını on dirhem olarak takdir etmişlerdir.¹²⁶

İmam Mâlik'e göre; kadının mehri çeyrek dinardan az olamaz. Ona göre hırsızlıkta el kesilmesini gerektiren en az meblâğ budur.¹²⁷ Mâlikî ulemâdan bazıları da, bir dinarın dörtte biri değerinde olan bir şey de mehir olabilir demişlerdir.¹²⁸

Mehrin üst sınırıyla alakalı olarak ise yüce Allah (c.c), âyet-i kerîmede;

وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِنَّمَا مُبِينًا.

“Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, öbürüne (mehir olarak) yüklerle mal vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. İftira ederek ve açık günaha girerek mi verdiğinizizi geri alacaksınız?”¹²⁹ Buyuran yüce Allah (c.c), malı mutlak olarak zikretmiş fakat belli bir sınır koymamıştır. Âyetten de anlaşıldığı üzere Allah Teâlâ, kocanın karısına yüklerce mal vermesine rıza göstermiştir. Bu da mehrin üst sınırının olmadığına delil sayılmıştır.¹³⁰

Mehrin çok olmasıyla alakalı Hz. Ömer (r.a)'den rivâyet olunduğuna göre, o minberde hutbe okurken mehrin 400 dirhemi aşmasını nehyetti. Minberden indikten sonra Kureyşli bir kadın Hz. Ömer'in yanına gelerek biraz önce zikrettiğimiz وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا “Öbürüne (mehir olarak) yüklerle mal vermiş olsanız...”¹³¹ Âyetini işitmedin mi? Dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a): “Affet Allah'ım, bütün insanlar Ömer'den daha fakih” dedi. Sonra dönüp minbere çıktı “Ben sizlerin mehir

¹²⁵ Sâğircî, *a.g.e*, s. 620; Ayrıca Bkz. Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-MERGİNÂNÎ, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, 1.Cilt, Beyrut-Lübnan, Dâru'l-Erkâm, b.t.y, s. 238-239.

¹²⁶ Merginânî, *a.g.e*, 1.cilt, s. 238. Ayrıca Bkz. Sâbık, *a.g.e*, 2.cilt, s. 267.

¹²⁷ Ebü Abdillâh MÂLİK b. ENES, *el-Muvatta*, şerh, Muhammed Fuâd ABDULBÂKÎ, b.s.y, Kâhire, Dâr'ul-Hadîs Yayınevi, 2005, s. 272.

¹²⁸ İbni Neccâr ed-Dimyâtî, *a.g.e*, s. 523; Ayrıca Bkz. İbn Rüşd, *a.g.e*, 2.cilt, s. 15.

¹²⁹ Nisâ, 4/20.

¹³⁰ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e*, 2.cilt, s. 73.

¹³¹ Nisâ, 4/20.

konusunda 400 dirhemi aşmanızı nehy etmişim. Dileyen dilediği kadar malından verebilir.”¹³²

Şâfiî mezhebine göre; mehrin 10 dirhemden az, 500 dirhemden fazla olmaması müstehap’tır. Çünkü Hanefî ler mehrin en azının 10 dirhem olmasının vâcip olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca Allah Rasûlü (s.a.v)’nün, hanımlarına ve kızlarına 500 dirhem mehir verdiği rivayet edilmiştir.¹³³

Hanbelî mezhebine göre; mehrin az veya çok belli bir miktarı yoktur. Herhangi bir malın mehir olarak belirlenmesi câizdir.¹³⁴

Mehrin çok olması durumunda İslâm hukukçuları evlenmek zorlaşacağı için bu durumu kınamışlardır.¹³⁵ İslâm mehir de aşırı gitmeyi mekruh saymış, mehrin ne kadar az olursa evliliğinde o kadar mübârek olacağını ve mehrin az olmasının kadının uğur ve bereketinden sayıldığını haber vermiştir.¹³⁶

Sonuç olarak mehrin kolaylaştırılmasıyla alakalı, insanların çoğu İslâm’ın bu öğretisini bilmemekte, dinimizin koymuş olduğu bu hududu aşarak mehir konusunda câhiliye âdetlerine uymaktadırlar. Yine çoğu kişi karşı tarafı güç duruma sokacak ve onu sıkıntıya düşürecek şekilde yüksek miktarda mehir talep etmekte, ödenmediği takdirde evlendirme işini terk etmektedirler. Bu ise evlilik müessesesine zarar vermekte, evlenmek isteyen gençlerin bu helâl olan yoldan uzaklaşarak şeytana uyup zinaya düşmelerine sebebiyet vermektedir. Bunun sonucunda ise, neslin karışması, namusların kirlenmesi, kişilerde çeşitli hastalıklar ve birtakım problemler meydana gelmektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi, gençler hem zamanında evlendirilir hem de evlilik konusunda taraflar aşırıya kaçmazsa, hem toplum hem de aileler ahlâk ve dinlerini muhafaza hususunda korunmuş olurlar.

¹³² Sâbık, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 268.

¹³³ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 73; Ayrıca Bkz. Sâbık, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 266.

¹³⁴ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 47.

¹³⁵ Güleç, *a.g.e.*, 3.cilt, s. (1240-1242).

¹³⁶ Sâbık, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 268-269; Ayrıca Bkz. Ebû Dâvûd, Nikâh, 31, (2117).

D. Zengin Olması

Evlenilecek kadının zengin olmasıyla alakalı önceden zikrettiğimiz hadis-i şerifte Allah Rasûlü'nün de buyurduğu gibi kadının mal sahibi olması erkek için tercih sebeplerinden birisidir.¹³⁷ Evlenilecek kadının zengin olması erkek için bir kazançtır. Fakat kadının hem dindar hem de zengin olması erkek için daha da büyük bir kazançtır. Dindar ve ahlâklı olan kadının zengin olması ileride erkeğe karşı olumsuz bir fiilin gerçekleşmesine büyük ölçüde engeldir.

Bunun en güzel örneği ise Allah Rasûlü (s.a.v)'in ilk hanımı olan Hatice annemizdir. Zira o, namuslu ve zengin bir tüccardı. Peygamber efendimizi kendisini tehlikeye atmak pahasına da olsa, canıyla malıyla destekledi. Herkesin ona sırt döndüğü zaman Hatice annemiz onu doğruladı ve malıyla ona destek oldu.¹³⁸ Hiçbir zaman zenginliğini Allah Rasûlü'nün başına kalkmadı, zenginliği ile aile içerisinde üstünlük sağlamaya çalışmadı. Evet, her konuda olduğu gibi bu konuda da akıllı ve samimi bir müslüman için en güzel örnek Allah Rasûlü olmalı, annelerimiz olmalı. Özellikle kadınlar bu hususta Hatice annemizi örnek almalı, onun bu erdemli davranışlarını kendi hayatlarına uygulamalıdır. Zenginliklerini hiçbir zaman eşlerinin başına kalkmamalı, ellerinden geldiği kadar bu nimetleri aile huzuru ve mutluluğu için kullanmalıdırlar. Bu ise hiç şüphesiz kadının dindar ve ahlâklı olmasıyla bağlantılıdır.

Dinî ve ahlâkî açıdan zayıf olan bir kadının zengin olması ise ileride erkeğe sıkıntı çıkarabilir. Kadın kocasına yaptığı yardımları başa kalkarsa, erkek için bu durum katlanılmaz bir hal alabilir. Bu durum ise erkeği rencide edebilecek durumlardan birisidir. Erkeğin bu gibi olaylara mâruz kalmaması için özellikle evlenmeden önce izdivaç yapacağı kadınla arasında maddî konuda denkliğin olmasına dikkat etmesi gerekir. Evlenecek eşlerin yaşam tarzları ve maddî durumları birbirlerine yakın olmalıdır ki evliliklerinde istenmeyen durumlar meydana gelmesin.

¹³⁷ Buhârî, Nikâh, 15, (5090).

¹³⁸ Ebu'n-Nûr, *a.g.e.*, s. 207-208.

E. Evlenilecek Kadının Bâkire Olması

Eş seçiminde kadın ve erkeğin, öncelikli olarak dindar ve ahlâklı olan kişiyle evlenmesini belirtmiştik. Bu özellikler gerçekleştikten sonra, kadın ve erkeğin maddî yönden kendisini tatmin edecek diğer hususlara yönelmesinde bir sakınca yoktur. Bu gibi özellikler evlilik hayatına olumlu yönde etki edeceği için İslâm bunu yasaklamak yerine bu gibi özelliklere sahip bir kişiyle yapılacak evliliği teşvik eder. Teşvik edilen hususlardan biri de hiç şüphesiz güzelliğidir. Güzellik söz konusu olduğu zaman kişi bekâr olana yönelir. Çünkü bekâr olan güzel birine, dul olan güzel birinden daha çok meyil edilir. Allah Rasûlü (s.a.v)' nün tavsiyeleri arasında bâkireyle* evlenmek de vardır. Evlendikten sonra nikâh bağının sağlam olması için daha önce evlilik yapmayan bâkire bir kadınla evlenmek daha isabetli olacaktır.¹³⁹

Hiz. Câbir (r.a) anlatıyor. "Evlendiğim zaman Rasûlüllâh Aleyhissalâtu Ve's-Selâm bana:

"Nasıl biriyle evlendin (dulla mı bâkire ile mi?)" diye sordular.

"Bir dul aldım!" dedim.

"Niye bâkire değil? O seninle sen de onunla mülâtefe ederdiniz!"¹⁴⁰

Hiz. Câbir, niçin dulla evlendiğini açıklayınca da: اصَّبْتُ "İsabetli davranmışsın." buyurarak takdir eder.¹⁴¹

Hiz. Câbir'in babası vefat ettikten sonra, geride yedi (veya dokuz) kız çocuğu bırakmıştır. O, kendi ifadesiyle "çocukları ayarında beceriksiz bir bâkire ile evlenmeyi, kızlarına bir yenisini eklemeyi uygun bulmayarak bunlara analık yapacak, terbiye ve bakımlarını iyi ifâ edecek, onlar üzerinde otorite kurabilecek tecrübeli bir dulla evlenmiştir."¹⁴²

* Bâkire: Kızlığı bozulmamış kadın; Erdoğan, *a.g.e.*, s. 194.

¹³⁹ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s.136.

¹⁴⁰ Buhârî, Nikâh, 10, (5079).

¹⁴¹ Buhârî, Nikâh, 10, (5079); Ayrıca Bkz. Cânan, *a.g.e.*, 15.Cilt, s. 516-517.

¹⁴² Cânan, *a.g.e.*, 15.Cilt, s. 516-517.

Başka bir hadis-i şerifte Hz. Âişe (r.a)'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur:

“Bir kere Rasûlüllâh (s.a.v)’e: Ya Rasûlüllâh lütfen bana bildirir misin? Sen bir vadiye insen de orada iki nevi ağaç bulsan birincisi, üzerindeki mahsulü yenilmiş ikincisi, mahsulü yenilmemiş. Deveni hangisinde yayar otlatırsın? Diye sordum. Rasûlüllâh: başkası tarafından otlatılmayan ağaçta, dedi. Âişe: Ben işte o ağacım, dedi. Hz. Âişe bu sorusuyla Rasûlüllâh (s.a.v)’in kendisinden başka bâkir kız olarak kimseyi tezevvüc etmediğini kastediyordu.”¹⁴³

Bu hadis-i şeriflerde Allah Rasûlü ve Âişe annemiz bâkireyle evlenmeğe teşvik ediyor. Ama bu, dulla evlenmek yasak anlamına da gelmiyor. Çünkü Peygamber efendimiz (s.a.v) Âişe annemiz dışındaki bütün annelerimizi dul olarak nikâhlamıştır.¹⁴⁴

Sonuç olarak bâkireyle evlenmek Allah Rasûlü’nün tavsiyeleri arasındadır. Bu tavsiyelere göre, bâkire olan bir kadın sadece bir kocayı bilir ve onunla sevgi ve muhabbet ortamı sağlar. Oysa daha önce evlenmiş olan kadın, yeni kocasının bazı huylarını ve davranışlarını beğenmeyebilir ve kocasına ısınamayabilir. Yine erkekte bâkire olan kadını sever. Tabiatı gereği erkek daha önce başkasıyla münasebet kurmuş kadına nefret duyar. Bu durum bazı erkeklerde daha fazladır. Bâkireyle evlenmenin bir faydası da, kadının kocasına duyduğu ilk sevgidir. Oysa dul kadın daima eski kocasını hatırlar. Bu ise aile içerisinde huzursuzluğa sebebiyet verir.¹⁴⁵

Öyleyse evlenmek isteyen bir erkek bu uyarıları dikkate almalıdır. Dulla evlilik yasak olmamasına rağmen, evleneceği kadınla arasında daha sıkı bir bağ oluşabilmesi için bâkire olan birini tercih etmesi daha uygun olacaktır.

¹⁴³ Buhârî, Nikâh, 9, (5077); Ayrıca Bkz. Zebîdî, a.g.e, çev. K. Miras, 11.Cilt, s. 257.

¹⁴⁴ Döndüren, a.g.e, s. 138.

¹⁴⁵ Gazâlî, a.g.e, s. 107.

F. Evlenilecek Kadının Doğurgan Olması

Evlenmenin asıl gayesi neslin devamını sağlamaktır. Bu amacın meydana gelebilmesi için erkeğin evleneceği kadının kısır olmaması gerekir. Bu konuda hadis-i şerifte;

Ma’kıl İbn Yesâr (r.a) anlatıyor: Rasûlüllâh (s.a.v)’a bir adam gelerek: “Ben evlenmek üzere asâletli ve güzel bir kadın buldum. Ancak kısırdır, çocuk doğurmuyor. Onunla evleneyim mi? Diye sordu. Aleyhissalâtu Ve’s-Selâm:

“Hayır, evlenme!” buyurdular. Sonra adam ikinci sefer geldi, yine aynı cevabı aldı. Adam üçüncü sefer de gelince:“(Ey insanlar!) vedûd (çok seven) ve velûd (çok doğurgan olanla) evlenin. Zira ben (kıyamet günü) diğer ümmetlere karşı çokluğunuzla övüneceğim” buyurdular.”¹⁴⁶

Evlenmenin asıl gayesi neslin devamını sağlamaktır. Bunu yapmak için de doğurgan olan bir kadınla evlenmek gerekir. Çünkü çocuk doğurmayan bir kadın bu amacı yerine getiremez. Kadın kocasını çok sevmelidir ve doğurgan olmalıdır. Zira bu iki özellik birbirini tamamlayıcıdır. Bu iki özelliğin bekârlarda, yakın akrabalarının haline bakılarak anlaşılabilceğini âlimler belirtmişlerdir. “Çünkü çoğunluk durumunda tabiatlar akrabalara intikal eder, yakınlarının tabiatları birbirlerine benzer” derler.¹⁴⁷ Allah Rasûlü (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde;

عَلَيْكُمْ بِالْأَبْكَارِ , فَإِنَّهُنَّ أَعْدَابُ أَفْوَاهَا , وَأَنْتُمْ أَنْحَامًا , وَأَرْضَى بِالْيَسِيرِ .

“Kızlarla evleniniz. Zira onların ağızları daha tatlıdır, daha doğurgandırlar ve aza daha çok kanaat ederler.”¹⁴⁸ Buyurarak, erkeğin evlilik hususunda bâkire ve doğurgan bir kadınla evlenmesini biz ümmetine tavsiye etmiştir.

G. Güzel Olması

Evlenilecek kadında aranan önemli hasletlerden biri de güzelliğidir. Çünkü evlendiği kadının güzel olması erkeğin gözünü dışarıdan keser, evine bağlı olmasını

¹⁴⁶ Ebû Dâvûd, Nikâh, 3, (2049).

¹⁴⁷ Cânan, *a.g.e.*, 15.Cilt, s. 510-511.

¹⁴⁸ İbn Mâce, Nikâh, 7, (1861).

sağlar. Doğal olarak insan da güzel olanı sever. Daha önce zikrettiğimiz hadis-i şerifte dindar olan kadınla evlenmek tavsiye edilirken, güzelliğin de insanlar arasında bir tercih sebebi olduğu belirtilmiştir. Hem güzel hem de dindar olursa bu çok daha iyi olur. Burada asıl dikkat edilecek husus dinî bozuk olduğu halde güzel olan kadınla evlenmeme tavsiyesidir.¹⁴⁹

Evlenilecek kadının güzel olması, erkeğin kadında aradığı özelliklerden birisidir. Bu güzellik arayışı kadın içinde geçerlidir. Kadın da erkekte fizikî güzellik arar. Erkek ve kadının birbirlerinde aradıkları fizikî güzellik, onların ileride evlilik hayatlarının daha da uyumlu olması için önemlidir.

Evlenilecek kadının dindarlığı yanında güzel oluşu da tercih nedeni olmalıdır. Çünkü güzel kadın kocasının gönlünü daha fazla hoş eder ve gözünü haramdan korur. Bu yüzden evlenmeden önce kadına bakmak câiz görülmüştür.¹⁵⁰

Ahmed İbn Hanbel'in bir rivayetinde, Allah Rasûlü (s.a.v);

“Biriniz bir kadını isteyeceği vakit ona bakmasında bir günah yoktur.”¹⁵¹ Buyurmuş, kadın ve erkeğin evlenmeden önce birbirlerine bakmasına müsaade etmiştir. Bu müsaade erkek ve kadının evlilikten bekleyeceği faydaya sebebiyet vermesinden dolayıdır. Bu izin bizim faydamızdır fakat önceliğimiz değildir. Allah Rasûlü'nün de buyurduğu gibi öncelikli olarak dindar ve ahlâklı olan tercih edilecek, daha sonra diğer özellikler aranacak.

Hz. Abdullah b. Amr b. As (r.a)' dan rivayet edildiğine göre Allah Rasûlü (s.a.v);

“Kadınları sırf güzellikleri için nikâhlamayınız, olur ki güzellikleri ahlâkça düşmelerine sebep olur. Onları malları içinde nikâhlamayın, zira malları azgınlıklarına yol açabilir. Kadınları dindarlıktan dolayı nikâhlayın. Şüphesiz dindar

¹⁴⁹ Gazâlî, *a.g.e*, s. 102.

¹⁵⁰ Döndüren, *a.g.e*, s. 139.

¹⁵¹ Cânan, *a.g.e*, 15.Cilt, s. 526.

olan yırtık elbiseli bir câriye böyle olmayanlardan daha üstündür.”¹⁵² Buyurarak bu konudaki hüküm belirtilmiştir.

H. Kadın Çok Yakın Akrabalardan Değil, Yabancılardan Tercih Edilmesi

Evlenilecek olan kadının çok yakın akrabalardan olması ileride oluşabilecek bazı sıkıntılardan dolayı akrabalık bağlarına zarar verebilir. İslâm dinî ise her daim akrabalık bağlarının sağlıklı bir şekilde devam etmesini ister. Bu bağa zarar verecek her türlü fiili de yasaklar.

Yakın akrabalarla yapılan evlilik devam etmediği zaman kişiye vereceği eziyet, yabancı kişilere göre daha fazladır. Ama bu problemlerin temelinde olan asıl sebep, servet düşkün olan kişilerin bu malın aile dışına dağılmasını engellemek için gösterdikleri egoist davranışlarıdır. Hâlbuki kişi yabancılarla evlenmekle, kendi aile çevresinde bulunmayan kültürlerin elde edilmesine ve kalıtım yoluyla geçen bazı özelliklerin doğacak olan çocuklara geçmemesine vesile olur.¹⁵³

Evlenilecek kadının yabancılardan olmasıyla çocukların daha sağlıklı olması umulur. Diğer yandan amca, dayı, hala veya teyzekızı ile evlenmek câiz ise de, geçimsizlik ve boşanma durumlarında bu hısımların arasında sıla-i rahim kesilebilir.¹⁵⁴ Akrabalık ilişkilerinin zarar görmesini istemeyen dinimiz, böyle bir durumun oluşmaması için biz müslümanlara hassas olmamızı ve sıla-i rahimi koparmamızı tavsiye eder.

¹⁵² İbn Mâce, Nikâh, 6, (1859).

¹⁵³ Ebu'n-Nûr, *a.g.e.*, s. 293-294.

¹⁵⁴ Döndüren, *a.g.e.*, s. 139.

I. Erkeğin İffetini Koruyabildiği Sürece Tek Evliliği Tercih Etmesi

Erkeğin nefesine hâkim olduğu sürece tek eşliliği tercih etmesi de eş seçiminde aranan özellik olarak müstehap sayılmıştır.¹⁵⁵ Dört kadınla evliliğe izin veren yüce Allah (c.c),¹⁵⁶ eşler arasında adâleti sağlayamama korkusu olan kişi için;

“Eğer (o kadınlar arasında da) adâletli davranmayacağınızdan korkarsanız, o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (câriyeler) ile yetinin. Bu, adâletten ayrılmamanız için daha uygundur.”¹⁵⁷ Buyurarak erkeğe, birden fazla kadın yerine, tek kadınla yetinmesini bildirmiştir.

Çok evliliğe bağlı olarak eşler arasında adâletin ve eşitliğin sağlanamaması sonucu bir takım sıkıntılar meydana gelebilir. Bu sıkıntılarla alakalı Kur’ân-ı Kerîm de Yüce Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır;

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا.

“Ne kadar uğraşırsanız uğraşın, kadınlar arasında adâleti yerine getiremezsiniz. Öyle ise (birine) büsbütün gönül verip ötekini (kocasını hem var, hem yok) askıda kalmış kadın gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir ve Allah (c.c)’a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.”¹⁵⁸

Bir hadis-i şerifte ise Allah Rasûlü (s.a.v);

“İki eşi olup da, bunlardan birisine meyleden kimse, kıyamet gününde bedeninin yarısı eğik olarak gelir.”¹⁵⁹ Buyurmak suretiyle erkeğin evlendiği kadınlar arasında adâleti sağlayamamasından dolayı sıkıntıya düşeceğini bildirilmiştir.

¹⁵⁵ Döndüren, *a.g.e.*, s. 139.

¹⁵⁶ Nisâ, 4 /3.

¹⁵⁷ Nisâ, 4 /3.

¹⁵⁸ Nisâ, 4 /129.

¹⁵⁹ İbn Mâce, Nikâh, 47, (1969).

VII. EVLENİLMESİ HARAM OLAN KADINLAR (MUHARREMÂT)

İki kişinin evlenmesine engel teşkil eden durum ve münasebetlerin tarihi insanlık kadar eskidir. Bu durum zamana, mekâna, ictimâî ve ahlâkî telakkiler gibi âmillere göre değişiklik arz eder. Bir dinîn, hukukun veya topluluğun evlenmeye mâni kabul ettiği nitelikler diğeri tarafından aynı şartlar ve şekillerde engel kabul edilmeyebilir.¹⁶⁰

Câhiliye döneminde de anneler, kızlar, halalar ve teyzelerle evlenmek haramdı. Kadınlar da baba-dede gibi usulleri, oğul ve torun gibi furû'ları, amca ve dayılarıyla evlenemezlerdi. Bunlardan başka Araplar evlatlıklarla evlenmeyi de evliliğe engel sayarlardı. Yüce dinimiz İslâm, evlenme hususunda ki bu engelleri olduğu gibi benimserken, evlatlıkla evlenme engelini ortadan kaldırdı.¹⁶¹

Her şeyi bir adap ve düzen içerisine koyan yüce dinimiz İslâm, evlilik öncesi dönemde hitbe (kız isteme) ve nişanlılık dönemiyle ilgili olarak bizleri aydınlatmış, kimsenin zarar görmemesi ve huzursuzluk ortamının oluşmaması için bizlere doğru yolu göstermiştir. Hitbe (kız isteme) ve nişanlılık dönemi, erkek ve kadını evliliğe götüren bir yol olduğu için dünür gönderilecek olan kızla, dünür gönderen erkek arasında evliliğe engel teşkil edecek durumların bulunmaması gerekir. Geçici veya sürekli olarak evlenme engeli bulunan kişilere yönelik yapılan teklifler evliliğe götürmeyeceği için pratik bir değeri de yoktur.

Kendileriyle evlenilmesi, sürekli ve geçici olarak yasaklanan kadınları nass'lar çerçevesinde şöyle sıralayabiliriz.

A. Sürekli Olarak Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar

Evlilik, toplumdaki en küçük yapı olan aile kurumunda sevgi, saygı, şefkat, merhamet ve muhabbetin gelişerek toplumun tamamına yayılmasına vesile olan bir oluşumdur. Bu oluşuma bağlı olarak bulunan akrabalarda bu güzelliklere ortaktır. Bu güzelliklerin devamını isteyen Allah (c.c), ahlâklı ve iffetli olan her mü'min kadının

¹⁶⁰ Karaman, *a.g.e.*, 1.Cilt, s.324.

¹⁶¹ Zeydân, *a.g.e.*, s. 56.

nikâhlanamayacağını bize âyet-i kerîmelerde bildirilmiştir. Bu bilgiler ışığında evlenme akdinin meydana gelebilmesi için evlenme engellerinin olmaması gerekir.

Hıtbeye (kız isteme) ve nişanlılık, kadın ve erkeği evliliğe götürecektir olan bir yol olduğu için, evlenme talep edilecek kızla, evlenmek isteyen erkek arasında evliliğe engel teşkil edebilecek durumların bulunmaması gerekir. Evlenilmesi sürekli olarak yasak olan kişileri Allah'û Teâlâ (c.c) âyet-i kerîmede toplu olarak bize bildirmiştir.

“Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zıfafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zıfafa girmemişseniz onlarla evlenmeniz size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.”¹⁶²

Kur'ân-ı Kerîm doğrudan ve açık bir ifadeyle bu kadınlarla nikâh akdi yapmayı, ebediyen haram kılmıştır.¹⁶³

Bu âyet-i kerîmede üç grup hısımlığın olması dolayısıyla sürekli olarak evlenme engeli olduğu belirtilir.¹⁶⁴

1. Kan Hısımlığından Dolayı Haram Olan Kadınlar (El-Karâbe)

Bir erkekle aralarında soyca akrabalık bulunan rahim sahibesi mahrem olan kadınlarla evlenmek ebediyen haramdır. Kan hısımlığı olması hasebiyle şahsın evlenmesi câiz olmayan, evlilik dahi teklif edilemeyen hısımları dört sınıftır:¹⁶⁵

1. Usûlü, yani anası, ninesi, babası, dedesi...
2. Fûrûu, yani oğlu, kızı, bunların çocukları, çocuklarının çocukları...

¹⁶² Nisâ, 4/23.

¹⁶³ Sâğircî, *a.g.e.*, s.602.

¹⁶⁴ Döndüren, *a.g.e.*, s. 169.

¹⁶⁵ Bilmen, *a.g.e.*, s. 76-77.

3. Ana ve babanın fûrûu ve bunların çocukları, çocuklarının çocukları, ana-baba bir kardeşler, yalnız ana veya baba bir kardeşler, yeğenler...

4. Dede ve ninelerin fûrûu: Amcalar, halalar, dayılar, teyzeler... Bunların çocukları ikinci derece oldukları için evlenme engeline dâhil değillerdir.¹⁶⁶

2. Evlenmeden Doğan Hısımlık Cihetinden Haram Olan Kadınlar (el-Müsâhera)

Aralarında evlenmeden dolayı meydana gelen hısımlık (karâbet-i musehâra/kayın hısımlığı) bulunan dört grupla ebediyen evlenilemez. Bu hısımlık ölüm ve boşanma ile de sona ermediği için ebediyen evlenme engeli devam eder.¹⁶⁷

Kişinin evlenmeden dolayı, evlenmesi câiz olmayan akrabaları dört sınıftır:

a) Karının Annesi (Kayın Vâlide)

Eşin annesi, annesinin annesi, babasının annesi; ne kadar yukarıya çıkılırsa çıkılsın, hepsi bu kapsamdadır. Bunların haram olmasında erkeğin karısıyla ilişkiye girme şartı yoktur. Kızıyla nikâh akdi yapar yapmaz bunlar haram olur. Ancak akdin sahih olması şarttır. Eğer bunlardan herhangi biriyle nikâh yapılırsa o nikâh bâtıldır.¹⁶⁸ Allah (c.c) âyet-i kerîmede “...eşlerinizin anaları... Size haram kılındı.”¹⁶⁹

Bu haramlık, Hanefî mezhebine göre sırf nikâh akdiyle olur. Hanefîlerin tercih ettiği bu görüş aynı zamanda sahâbîlerden Hz. Ömer ve İbni Abbas (r.a)’ın görüşleridir.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Muhammed Emîn İBN ÂBİDÎN, Reddû'l-Muhtâr Ale'd-Dürri'l-Muhtâr, çev. Ahmed DAVUDOĞLU, 5.Cilt, b.s.y, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1983, s. 300; Ayrıca Bkz. Ahmet YAMAN, Halit ÇALIŞ, *İslâm Hukukuna Giriş*, 10.bs, İstanbul, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2015, s. 180; Ayrıca Bkz. Karaman, *a.g.e*, 1.Cilt, s.324.

¹⁶⁷ Yaman, Çalış, *a.g.e*, s. 180.

¹⁶⁸ Sâğircî, *a.g.e*, s. 602; Ayrıca Bkz. Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e*, 2.cilt, s. 24; Ayrıca Bkz. Sâbık, *a.g.e*, s. 185.

¹⁶⁹ Nisâ, 4/23.

¹⁷⁰ Serahsî, *a.g.e*, 4.Cilt, s. 372.

b) Üvey Kızlar

Bir erkek, eşiyle cinsel ilişkide bulunduktan sonra artık bu eşinin başka erkekten olma kızı veya torunları ile evlenemez.¹⁷¹

Allah (c.c) âyet-i kerîmede “...kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı.”¹⁷²

Üvey kızla evlenmenin bir kimseye haram olması için nikâhın yanında zifaf da gerekir. Bu konuda formül haline gelmiş kural şöyledir: Nikâh anaları, zifaf* kızları haram kılar.¹⁷³ Yani kızlarla yapılan nikâh zifaf olmasa dahi anaları haram kılar. Fakat anaları nikâh yapmak kızlarını haram kılmaz, zifaf olursa o zaman kızları haram olur. Bu konuda dört mezhepte ittifak vardır. Şâfiî ve Hanbelîler fiili zifafın kızı haram kılacağını, Hanefîler ve Mâlikîler ise fiili zifaf olmasa bile dokunma ve şehvetle bakmanın zifaf gibi olduğunu, haramlılığın da bunlarla sabit olduğunu savunurlar.¹⁷⁴

c) Baba ve Dedenin Karıları

Babasının vefatından sonra oğlun, üvey annesiyle evlenmesi câhiliyet dönemi âdetlerindendi. Kişi öldükten sonra karısı sağ kalırsa, ölenin bir başka kadından olma oğlu da var ise, üvey anne olan kadın ister kabul etsin, ister etmesin, üvey oğul mehir vermeden onunla evlenir veya istediği kişiyle üvey annesini evlendirebilir, mehrini alabilir yahut da ölünceye kadar hiç evlendirmez mirasına konardı. Eğer oğul, üvey annesiyle evlenmek istemezse bu hak diğer kardeşlerine veya yakınlık sırasına göre diğer erkek akrabalara geçerdi.¹⁷⁵

¹⁷¹ Döndüren, *a.g.e*, s. 170.

¹⁷² Nisâ, 4/23.

* Zifaf: Kocanın karısıyla ilk zevcî münasebetini ifade etmek üzere kullanılan bir hukuk terimidir. Halk dilinde bu terim gerdek kelimesiyle ifade edilir; Hamza AKTAN; “‘Zifaf’ md., İbrahim Kâfi DÖNMEZ (edt), *İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 4.Cilt, s. (2268), İstanbul, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2006.

¹⁷³ İbn Âbidîn, *a.g.e*, 5.cilt, s. 304.

¹⁷⁴ Talip TÜRÇAN ve Diğerleri, *İslâm Hukuku El Kitabı, 1. Kişiler Hukuku*, Saffet KÖSE, 2. Bs. Ankara, Grafiker Yayınları, 2013, (281-367); Ayrıca Bkz. Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e*, 2.cilt, s. 24; Ayrıca Bkz. Sâbık, *a.g.e*, s. 185.

¹⁷⁵ Zeydân, *a.g.e*, s. 54-55.

Yüce Allah (c.c) bu çirkin âdeti kaldırmış ve âyet-i kerîmede;

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا.

“Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayâsızlık, öfke ve nefret gerektiren bir iştir. Bu, ne kötü bir yoldur.”¹⁷⁶ Buyurarak bu konudaki hükmü koymuştur.

Buna göre bir kimse babasının veya dedesinin karısı ile evlenemez. Kendi babasının, baba ve anne tarafından dedelerinin hanımları ebediyen haram olur. İster ilişki kurulsun ister kurulmasın, hüküm değişmez.¹⁷⁷

d) Fürûun Hanımları (Adamın Oğlunun Eşi)

Oğuldan torunun eşi, kızıdan torunun eşi ve bu şekilde aşağıya doğru tüm gelinler. Oğul veya torunlar, hanımlarıyla cinsel temasa girmiş olsunlar veya olmasınlar, bunlar haram olur.¹⁷⁸

Bununla alakalı olarak Allah (c.c) âyet-i kerîmede: “Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri size haram kılındı.”¹⁷⁹ Buyurmuştur.

Ancak buna oğulluğun eşi dâhil değildir.¹⁸⁰ Câhiliye devrinde Araplar, evlatlıklarının hanımlarını da öz oğulları gibi haram kabul ederlerdi. İslâm, onların bu inançlarını reddederek, evlatlıkların dul olan eşleriyle evlenmeyi helâl kılmıştır.¹⁸¹

Allah (c.c) âyet-i kerîmede: “Evlatlıklarınızı da öz çocuklarınız (gibi) kılmamıştır. Bu, sizin ağızlarınızla söylediğiniz (fakat gerçekliği olmayan) sözünüzdür. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir.”¹⁸²

¹⁷⁶ Nisâ, 4/22.

¹⁷⁷ Bilmen, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 92; Ayrıca Bkz. Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 24; Ayrıca Bkz. Sâbık, *a.g.e.*, s. 185.

¹⁷⁸ Sâğircî, *a.g.e.*, s. 602. Ayrıca Bkz. Bilmen, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 92.

¹⁷⁹ Nisâ, 4/23.

¹⁸⁰ Sâğircî, *a.g.e.*, s. 602.

¹⁸¹ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 24.

¹⁸² Ahzâb, 33/4.

3. Süt Emme Sebebiyle Nikâhlanması Haram Olan Kadınlar (Karâbetü'r-radâ)

Süt akrabalıktan dolayı meydana gelen evlenme engeli İslâm hukukuna has bir hükümdür. Kadın ve erkeğin evlenebilmesi için aralarında evlenme engeli olmaması gerektiğini söylemiştik. Bu bilgiler ışığında her alanda olduğu gibi kız isteme, dünürçülük aşamasında da biz müslümanlar sınırları çiğnemediğimiz İslâm'a uygun bir evlilik yapmalıyız. Evlenme aşamasında dikkat edilecek en önemli hususlardan biri olan süt kardeşliği konusunda evlenme yasağı olduğu için, bu konuya dikkat etmeliyiz.

Hz. Âişe (r.a)'den rivayet edildiğine göre: Rasûlüllâh (s.a.v);

“Nesep yönünden haram olan, emzirmeden dolayı da haram olur” buyurdu.¹⁸³

Bu hadis-i şerif nesep yoluyla haram olanların süt emmeyle de haram olacağına delildir. Bir erkeğe anne baba bir kız kardeşi nasıl haram ise, sütkardeşi de aynı şekilde haramdır. Süt emmenin evlenmeyi haram kılması için, süresinde olan süt emme olması gerekir.

Süt emmenin Ebu Hanîfe'ye göre süresi otuz aydır.¹⁸⁴ Âyet-i kerîmede Allah (c.c): “...anneler, çocuklarını iki yıl tam emzirirler”¹⁸⁵ buyurmuş “eğer anne ve baba kendi aralarında danışıp anlaşarak iki yıl dolmadan çocuğu süttten kesmek isterlerse, onlara günah yoktur”¹⁸⁶ buyurmuştur. Bu âyetlere göre iki yıl sonrasında da süt emme hakkının olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü çocuğu bir anda süttten kesmek imkânsızdır ve çocuğun süttten kesilmesi için fazladan zamana ihtiyaç vardır. Bu süre zarfında çocuk hem sütle hem de diğer gıdalarla beslenir. Bu, yiyeceğe geçme ve onlara alışma süresinin alt sınırı da, hamileliğin alt sınırına kıyasla altı aydır. Böylece

¹⁸³ İbn Mâce, Nikâh, 34, (1937).

¹⁸⁴ Mergînânî, *a.g.e.*, 1.cilt s. 257.

¹⁸⁵ Bakara, 2/233.

¹⁸⁶ Bakara, 2/233.

bebeğe iki buçuk yaş ve öncesinde süt emzirmekle “süt emme sebepli evlenme yasağı” sabit olur.¹⁸⁷

Ebu Yûsuf ve İmam Muhammed’e göre ise radâ’nın zamanı, sadece iki senedir.¹⁸⁸ Eğer bu iki seneden sonra ona süt vasıl olursa bu radâ olmaz görüşünü benimsemişlerdir.¹⁸⁹

Aynı şekilde İmam Mâlik, Evzâi ve Ahmed b. Hanbel de bu görüşü benimsemişlerdir.¹⁹⁰ Zira Allah (c.c) âyet-i kerîmede: “...anneler, çocuklarını iki yıl tam emzirirler” buyurmuştur.¹⁹¹ Sahabe ve tabiinden olan ilim erbabının büyük bir çoğunluğu da emzirme yaşının iki yıl olduğu görüşündedirler.¹⁹² Bunlar, görüşlerine Allah (c.c)’ın “Emzirmeyi tamamlamak isteyen baba için, anneler çocuklarını iki yıl...”¹⁹³ Buyruğunu delil getirmişlerdir. Böylece iki yaştan küçük bebekleri emzirmekle süt emzirme haramlılığı gerçekleşir.¹⁹⁴

Süt emmenin miktarıyla alakalı da çeşitli görüşler benimsenmiştir. İhtilaflar nasların çeşitli anlayışlar içinde değerlendirilmesinden ve dolayısıyla içtihattan doğmuştur.¹⁹⁵ Haram kılma hususunda emzirilen sütün miktarının az veya çok olması arasında bir fark yoktur görüşü benimseyenler, Ali, İbn Mes’ud, İbn Ömer, İbn Abbas, Said b. Müseyyeb, Hasan-ı Basrî Ata, Mekhul, Tavus ve Hakem ile Ebu Hanîfe ve öğrencilerinin, Leys b. Sa’d, Mâlik, Evzâi ve Sevrî’dir. Bunların dayandıkları delil ise “Ve sizi emziren anneleriniz”¹⁹⁶ âyetindeki mutlak ifadedir.¹⁹⁷

¹⁸⁷ Sâğircî, *a.g.e*, s. 603.

¹⁸⁸ Mergînânî, *a.g.e*, 1.cilt s. 257.

¹⁸⁹ Cezîrî, *a.g.e*, 4.cilt, s. 250-251.

¹⁹⁰ Mâlik, *a.g.e*, s. 421. 153; Ayrıca Bkz. İbn Kudâme, *a.g.e*, 4.Cilt, s. 250; Ayrıca Bkz. Sâğircî, *a.g.e*, s. 603.

¹⁹¹ Bakara, 2/233.

¹⁹² Sâğircî, *a.g.e*, s. 603.

¹⁹³ Bakara, 2/233.

¹⁹⁴ Sâğircî, *a.g.e*, s. 603.

¹⁹⁵ Karaman, *a.g.e*, 1.Cilt, s.324.

¹⁹⁶ Nisâ, 4/23.

¹⁹⁷ Sâğircî, *a.g.e*, s. 604.

İmam Şâfiî'ye göre süt emzirmekten dolayı haramlılığın meydana gelebilmesi için süt emen çocuğun iki yaşını geçmemiş olması gerekir. Eğer iki yaşını geçmişse haramlık meydana gelmez.¹⁹⁸ Bu görüşlerine; “...anneler, çocuklarını iki yıl tam emzirirler.”¹⁹⁹ Âyeti ile, “Onun süttten kesilmesi de iki yıl içinde olur.”²⁰⁰ Âyetleriyle, Allah Rasûlü'nün şu hadisini delil olarak gösterirler.

Hz. Aişe (r.a) şöyle anlatıyor;

“Rasûlüllâh benim yanıma girdiğinde yanımda bir erkek oturmaktaydı. Yanımda bir erkeğin oturması Rasûlüllâh'a ağır geldi. Ben de yüzündeki öfkeyi gördüm ve dedim ki:

-Ey Allah'ın Rasûlü! Bu benim süt kardeşimdir.

-Kimlerin süt kardeşiniz olduğunu iyi araştırın. Çünkü radâ, ancak mecaa'dandır. (Kendisi ile hürmet sabit olan radâ, yalnız açlığını sütle giderebilen emzik çağındaki süt çocuğu hakkında muteberdir).’’²⁰¹

İmam Şâfiî beş doyurucu ve fasılalı emişi de şart koşmuştur. Bundan azı İmam Şâfiî' ye göre hısımlık doğurmaz.²⁰² Emzirmenin bir defa sayılabilmesi için çocuğun doyup emmeyi bırakması gerekir. Böyle olursa bu bir defa emme sayılır. Aksi takdirde çocuk sık sık memeyi bırakır tekrar başlarsa, bunların tümü bir emme kabul edilir.²⁰³ Bu hükmün delili olarak Hz. Aişe (r.a)'den nakledilen şu hadisi gösterirler. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur;

لَا تُحَرِّمُ الرِّضْعَةَ وَلَا الرِّضْعَتَانِ , أَوْ الْمَصَّةَ وَالْمَصَّتَانِ.

“Bir defa veya iki defa emzirmek veya emmek haram kılmaz.”²⁰⁴

¹⁹⁸ Hin, Buğâ, Şerbecî, a.g.e, 2.cilt, s. 196.

¹⁹⁹ Bakara, 2/233.

²⁰⁰ Lokman, 31/14.

²⁰¹ İbn Mâce, Nikâh, 37, (1945).

²⁰² Hin, Buğâ, Şerbecî, a.g.e, 2.cilt, s. 197.

²⁰³ Hin, Buğâ, Şerbecî, a.g.e, 2.cilt, s. 197.

²⁰⁴ İbn Mâce, Nikâh, 35, (1940).

İki rivâyetten birine göre İmam Ahmed b. Hanbel de evliliği haram kılan süt emme miktarını beş ve daha üstü olarak kabul etmiştir. Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer görüşe göre; az da emse çok da emse süt kardeşliği haramlığı meydana gelir.²⁰⁵

İmam Mâlik'e göre; iki sene içerisinde olan emmenin azı da çoğu da nikâhı haram kılar. İki seneden sonraki emmedeki miktar da ise, ister az olsun ister çok olsun hiçbir şeyi haram kılmaz. O, ancak yemek hükmündedir. Yemek nasıl haram kılmazsa bu da öyledir.²⁰⁶

Bu bilgileri verdikten sonra, süt nedeniyle evlenilmesi haram olan kadınlara baktığımız zaman âyet-i kerîmede Allah (c.c);

“Sizlere analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, haram kılınmıştır.”²⁰⁷ Bu âyetten dolayı, emziren kadın anne yerine geçirilerek, emen çocuğa hem emziren, hem de çocuğa nesep yoluyla annesi tarafından haram olanların hepsi haram olur.²⁰⁸

4. Rasûl-i Ekrem (s.a.v)'in Zevcelerinden Olmak

Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle Allah Rasûlü'nün eşleri mü'minlerin anneleridir. Âyet-i kerîmelerde yüce Allah (c.c);

“Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir. Onun eşleri de mü'minlerin analarıdır.”²⁰⁹

“Allah'ın Rasûlüne rahatsızlık vermeniz ve kendisinden sonra hanımlarını nikâhlamanız ebediyyen söz konusu olamaz. Çünkü bu Allah katında büyük bir günahdır.”²¹⁰ Buyurulmak suretiyle Hz. Peygamberi üzme, kendisinin

²⁰⁵ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 248-249.

²⁰⁶ Mâlik, *a.g.e.*, s. 421; Ayrıca Bkz. İbn Rüşd, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 29.

²⁰⁷ Nisâ, 4/23.

²⁰⁸ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s.131.

²⁰⁹ Ahzâb, 33/6.

²¹⁰ Ahzâb, 33/53.

bırakmasından veya vefat etmesinden sonra Allah Rasûlü'nün eşleriyle evlenmek mü'minlere ebediyyen haram kılınmıştır.²¹¹

B. Geçici Olarak Evlenilmesi Haram Olan Kadınlar

Evlenilmesi geçici olarak haram olan kadınlar vardır. Bu haramlık bazı şartlara bağlıdır. Bu şartlar ortadan kalktığında evlenme yasağı da ortadan kalkmış olur. Ancak bağlı olduğu şart ortadan kalkmadan nikâh yapılırsa, nikâh bâtil sayılır.²¹² Evlenilmesi geçici olarak yasaklanan kadınlar şunlardır.

1. İki Kız Kardeşi Bir Nikâh Altında Toplamak

Câhiliyet devrinde bir erkek iki kız kardeşi aynı anda nikâhlayabilirdi. Yüce dinimiz İslâm bu konuda müslümanların böyle bir evlilik yapmalarını yasakladı.²¹³ Hepimiz biliyoruz ki kız kardeşlerin arasındaki ailevi bağ çok güçlüdür. Bu güçlü bağa rağmen onları bir nikâh altında tutmak, onları kuma yapar ve aralarındaki ailevi ve duygusal bağların kopmasına sebep olur. Böyle bir durumun olmasını da hiç kimse istemez. Bu gibi durumların meydana gelmemesi için, erkeğin iki kız kardeşi nikâhı altında tutmasıyla alakalı yüce Allah (c.c) âyet-i kerîmede;

وَأَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْأُخْتَيْنِ إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ.

“Geçenler müstesna, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz size haram kılındı. Ama geçen geçmiştir.”²¹⁴ Buyurarak erkeğin iki kız kardeşi nikâhı altında tutmasını yasaklamıştır. İcmâ-i ümmette bu durumda bulunan bir erkeğin iki kız kardeşi bir nikâhta toplamasını haram kabul etmişlerdir.²¹⁵

Evlenme hususunda mahremlerin arasını cemetmek yasak oluşu gibi, iddet durumunda da evlenmek yasaktır. Âlimler; kişinin hanımını ric'î talakla boşadığı zaman, kadının kız kardeşiyle evlenmesinin câiz olmadığı hususunda icmâ

²¹¹ Karaman ve Diğerleri, *a.g.e*, 4.Cilt, s. 397.

²¹² Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e*, 2.cilt, s. 26.

²¹³ Zeydân, *a.g.e*, s.55.

²¹⁴ Nisâ, 4/23.

²¹⁵ Halebî, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 119.

etmişlerdir. Çünkü ric'î talakla boşama durumunda evlilik devam etmekte olup, erkeğin herhangi bir vakitte karısına dönme hakkı vardır.²¹⁶ Bunun için erkek karısını boşadığı zaman karısının iddeti bitmeden, karısının kız kardeşini nikâhlanması câiz olmaz.²¹⁷ Çünkü kız kardeşlerden birisinin nafaka alması, evden dışarı çıkamaması gibi bazı durumlar nikâh hükümlerinden olduğu için, böyle bir durumda, bizzat nikâhın kendisi bulunmuş olur ve diğer kız kardeşi almak haram olur.²¹⁸

Bu yasağın ortadan kalkması için erkeğin karısının ölmesi veya karısını boşaması durumunda karısının iddeti'nin bitmesini beklemesi gerekir. Ancak bu durumda, erkek bekâr halde bulunan baldızıyla evlenebilir. Nitekim Hz. Osman (r.a), Allah'ın elçisinin bir kızı ile evli iken, bu eşinin ölümü üzerine Hz. Peygamberin diğer kızı ile evlenmiş ve bu yüzden “zi'n-nûreyn (iki nur sahibi)” lakabını almıştır.²¹⁹

Erkeğin karısına tekrar dönmesinin mümkün olmadığı bâin talakla boşaması durumunda ise ulemâ ihtilâf etmişlerdir.

Ali, Zeyd b. Sâbit, Mücahid, Nehâî, Süfyân es-Sevrî, Hanefiler, Ahmed b. Hanbel bu konuda şöyle söylemişlerdir: Bâin talakla karısını boşayan erkeğin karısının iddeti süresince, kız kardeşiyle evlenme veya boşadığı kadının iddeti bitinceye kadar dördüncüyü alma hakkı yoktur.²²⁰ Zevcesini boşayan bir erkek iddeti bitinceye kadar ne o kadının kız kardeşiyle ne de dördüncü bir kadınla evlenemez. Boşama ric'î talakla da olsa bâin talakla da olsa, hüküm aynıdır. Çünkü iddet esnasında süknâ hakkı, nafaka, nesebin sübûtu açısından mevcut olan yatak, evden çıkarak dolaşma ve başka bir erkekle evlenme yasağının devam etmesi hasebiyle bu süre zarfında nikâh bir bakıma devam ettiği için haramlılık ihtiyat gereği sabit olur.²²¹

²¹⁶ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, 203.

²¹⁷ Halebî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 125.

²¹⁸ Halebî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 119.

²¹⁹ Döndüren, *a.g.e.*, s. 584.

²²⁰ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, 203.

²²¹ Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd el-MEVSİLİ, *El-İhtiyar Li-Tâ'îli'l-Muhtâr*, Cüz.3, 4.bs, İstanbul 2011, Çağrı Yayınları, s. 86.

2. Bir Kadını Halasıyla veya Teyzesiyle Birlikte Nikâhlamak

Akrabalar arasındaki ailevî bağı ne kadar güçlü olduğu hususunda hiç şüphe yoktur. Yüce dinimiz İslâm da bu bağı korumak, aileler arasında huzuru muhafaza etmek için erkeğin her istediği kadınla evlenmesine müsaade etmemiştir. Bu yasaklardan birisi de erkeğin evlendiği kadınla halasını veya evlendiği kadınla teyzesini aynı anda bir nikâh altında toplaması hususundaki yasaktır. Bu gibi durumda erkeğin, evli olduğu kadının akrabalık bağları dolayısıyla geçici olarak bir evlenme engeli meydana gelmiş olur.

Kişinin bir kadınla halasını veya halayla yeğenini, bir kadınla teyzesini veya teyze ile ablasının kızını bir anda nikâhı altında tutması haramdır. Bunların küçüğünü büyüğünün, büyüğünü küçüğünün üzerine alamaz. İkincinin nikâhı fesh olur.²²² Allah Rasûlü (s.a.v);

“Bir kadınla onun halası, yine böyle bir kadınla onun teyzesi birlikte nikâh olunamaz” buyurmuştur.²²³

Ulemâ bu konuyu “Biri erkek, diğeri kadın olsalardı, evlenmeleri câiz olmayacak olan iki kadını bir arada nikâhlamak haramdır ” kaidesiyle belirtmişlerdir.²²⁴

Evlenmenin geçici olarak yasaklandığı bu durum, erkeğin eşini boşamasından sonra nikâh ortadan kalkınca, iddet bittikten sonra bunlardan herhangi biriyle evlenebilir.²²⁵

3. Çok Eşliliğe Bağlı Evlenme Engeli

İslâmiyet'ten önce alışlagelmiş âdetlerden biriside bir erkeğin istediği kadar kadınla evlenmesidir. Gaylan b. Selemetü's-Sakafî, câhiliyet döneminde evlendiği on

²²² Sâğircî, *a.g.e.*, s. 607.

²²³ Buhârî, Nikâh, 27, (5108).

²²⁴ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, s. 27.

²²⁵ Ömer Nasuhi BİLMEN, *Büyük İslâm İlmihali*, Sd. Ali Fikri Yavuz, İstanbul, Yolcu Yayınevi, 2013, s. 445.

kadınla birlikte müslüman olunca Peygamber efendimiz (s.a.v) bunlardan dört tanesini seçip diğerlerini bırakmasını emretmiştir.²²⁶

İslâm'da asıl olan erkeğin tek kadınla evlilik yapmasıdır. Ancak bazı durumlarda tek evlilikte bir adâletsizlik ve zulüm olabilir. Böyle bir durumda, yüce dinimiz İslâm, daha büyük bir zararın meydana gelmemesi için hafif zarar olan birden fazla kadınla evliliğe izin verir.²²⁷

4. Kadının Başkasıyla Evli Olmasından Doğan Evlenme Engeli

İslâm dinî, kadın için tek erkekle evlilik hükmünü getirmiş, başkasıyla evli olan veya ondan iddet bekleyen bir kadınla evlenmeyi haram kılmıştır.²²⁸ Bunun için evli olan bir kadın aynı anda başka bir erkekle evlenemez. Kadının başka biriyle evlenebilmesi için, ya kocasından boşanmış veya kocası ölmüş yahut hamile ise çocuğunu doğurmak suretiyle iddetini tamamlamış olması gerekir. Geçici haramlılık olan bu durum evliliğin ve iddet'in bitmesiyle sona erer.²²⁹ Yüce Allah (c.c) kendisiyle evlenilmesi yasak olan kadınları bildirdiği âyet-i kerîmede evli olan kadınlarla alakalı şöyle buyurmuştur;

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ.

“(Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar (da size) haram kılındı. (Bunlar) üzerinize Allah’ın emri olarak yazılmıştır.”²³⁰

Bu âyet-i kerîmede zikredilen muhsanât, (مُحْصَنَاتٌ) kelimesi, “menetmek, engellemek” manasına gelen ihsan (إِحْسَانٌ) mastarından gelmektedir. Âyetlerde geçen ihsan kelimesiyle anlatılmak istenen ise, kadınlar için “evli olmak, iffetli olmak, hür olmak” manalarında. Evlenmeye engel teşkil eden durumlar sayılırken “muhsan kadınlardan” maksat evli kadınlardır. Bu âyet-i kerîmeyle câhiliye devrinde

²²⁶ İbn Mâce, Nikâh, 40, (1952).

²²⁷ Hüsameddin ERDEM, *Son Dönem İslâm Düşüncesinde Ahlak*, 1.bs, Konya, Sebat Ofset Matbaacılık, 1996, s. 206.

²²⁸ Yaman, Çalış, *a.g.e.*, s. 182. Ayrıca Bkz. Bilmen, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 100; Ayrıca Bkz. Sâğircî, *a.g.e.*, s. 608.

²²⁹ Bilmen, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 100; Ayrıca Bkz. Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 29.

²³⁰ Nisâ, 4/24.

bazı hallerde câiz görülen birden fazla erkekle evli olma âdeti kaldırılmış, bir kadının ancak bir erkeğin nikâhı altında bulunabileceği ve yalnızca onunla karı-koca hayatı yaşayabileceği hükmü getirilmiştir. Yani İslâm'da kadının birden fazla kocayla olması câiz değildir.²³¹

Fakat savaş esiri olan evli kadınlar istisnadır. Esir olan kadınlar bir hayız müddeti geçtikten sonra, evli olmalarına rağmen müslümanlara helâldirler. Çünkü Rasûlüllâh (s.a.v) Huneyn günü Evtâs'a bir ordu göndermiş, bu orduda muzaffer olmuş ve birtakım esirler almışlardı. Ashaptan bazıları, müşriklerden kocaları bulunmaları sebebiyle esir kadınlara yaklaşımdan çekinmişlerdi. Allah (c.c) bu konuyla alakalı olarak;

“Savaş esiri olarak sahip oluklarınız müstesna”²³² âyetiyle bu kadınların iddeti bittikten sonra müslümanlara helâl olduğunu bildirmiştir. Buradaki hayızın müddetinden kasıt, bir hayız süresi veya kadın hamile ise doğurmasıdır.²³³

Evlilik hayatına ve aileye verdiği değerden dolayı yüce dinimiz İslâm evli olan kadını korumak için birtakım tedbirler almış ve bu tedbirleri âyet ve hadislerle bizlere bildirmiştir. Bir hadis-i şerifte Ebu Hureyre (r.a)' den Nebi (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet olunmuştur:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَجِلُّ لِأَمْرَةِ تَسْأَلُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَحْفَتَهَا فَإِنَّمَا لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا.

“Hiçbir kadına kız kardeşinin çanağındaki nimetin kendi kabına boşalması için onun talakını istemek (ve onun yerine nikâh olunmak) helâl olmaz. Bu kadın iyi bilmelidir ki ezelde ne takdir olundu ise kendisine ait olan nimet ondan ibarettir.”²³⁴

²³¹ Karaman ve Diğerleri, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 44.

²³² Nisâ, 4/24.

²³³ Sâbık, *a.g.e*, 2.Cilt, 204.

²³⁴ Zebîdî, *a.g.e*, çev. K. Miras, 11.Cilt, s. 301.

5. Hacda İken İhramlı Olmaktan Doğan Evlenme Engeli

İhram yasaklarından birisi de kişinin ihramlı iken evlenmemesidir. Cumhur'a göre; eşlerden birinin veya velînin hac veya umre niyetiyle ihramda bulunmaması şarttır. Eşlerden biri umre veya hac için ihrama girmiş bulunursa yapılan evlilik akdi sahih değildir. İhramda olanın nikâh kıyması ve nikâhlanması câiz değildir.²³⁵

Hacda iken ihramlı olmaktan dolayı meydana gelen evlenme engelini Hanefî mezhebi kabul etmemiştir.²³⁶ Abdullah İbni Abbas'ın rivayet ettiğine göre Peygamber efendimiz (s.a.v) ihramlıyken Meymûne ile evlenmiştir.²³⁷ Hanefî mezhebine göre ihramlı olan kişi evlenebilir ve velîsi bulunduğu kişiyi evlendirebilir.²³⁸ Çünkü ihram kadının üzerine nikâh yapılmasına mâni değildir. İhram, cimâ'nın sıhhatine mânidir, akdin sıhhatine mâni değildir.²³⁹ Böyle bir durumda zifaf, ihramdan çıktıktan sonraya geciktirilir.²⁴⁰ Hanefîler'e göre ihramda olan kişi ister erkek, ister kadın veya velî olsun, ihramda olanın nikâh kıyması ve nikâhlanması câizdir.²⁴¹ Delilleri de Peygamber (s.a.v)'in Meymûne annemizle ihramlı iken evlenmiş olmasıdır.²⁴²

Şâfiî, Mâlikî ve Hanbelî mezhebine göre ise; ihramlı olan kimsenin evlenmesi, velayetinde bulunan kişileri evlendirmesi yasaktır.²⁴³ Mâlikîler bu durumda erkek kadınla ilişkiye girse kadın doğum yapsa bile akitin feshedileceğini ve feshin boşama olmaksızın gerçekleşeceğini söylerler.²⁴⁴ Buna delil olarak;

لَا يُنْكَحُ الْمُحْرَمُ وَلَا يُنْكَحُ وَلَا يَخْطُبُ.

²³⁵ Zühaylî, a.g.e, 9.Cilt, s. 64-65.

²³⁶ Döndüren, a.g.e, s. 178.

²³⁷ Müslim, Nikâh, 5, (47).

²³⁸ Mergînânî, a.g.e, 1.cilt s. 228; Ayrıca Bkz. Serahsî, a.g.e, 4.Cilt, s. 355.

²³⁹ Sâbık, a.g.e, 2.Cilt, s. 205; Ayrıca Bkz. Gazâlî, a.g.e, s. 99.

²⁴⁰ Döndüren, a.g.e, s. 178.

²⁴¹ Zühaylî, a.g.e, 9.Cilt, s. 65.

²⁴² Müslim, Nikâh, 5, (47); Ayrıca Bkz. Mergînânî, a.g.e, 1.cilt s. 228.

²⁴³ İbn Kudâme, a.g.e, 3.Cilt, s. 35; Ayrıca Bkz. İbn Rüşd, a.g.e, 2.cilt, s. 38.

²⁴⁴ Zühaylî, a.g.e, 9.Cilt, s. 65.

“İhramlı kimse evlenmez, evlendirilmez ve başkalarına evlenme teklifinde bulunmaz.”²⁴⁵ Hadis-i şerifini dikkate alırlar. Ve derler ki; ihramlı iken evlenen kimsenin nikâhı bâtıldır.²⁴⁶

6. Din Ayrılığından Doğan Evlenme Engeli

Din ayrılığından doğan geçici evlenme engeli, içerisinde iki problemi barındırmaktadır. Bunlardan ilki müslüman bir erkeğin gayr-i müslim bir kadınla yapacağı evlilik, diğeri ise müslüman bir kadının gayr-i müslim bir erkekle yapacağı evlilik konusudur. Bu problemin çıkış amacına bakıldığı zaman genellikle erkek ve kadının karşı cins olan gayr-i müslim bir kişide hoşuna giden fizikî özellikleri, güzelliği veya sosyal statüsü görülebilmektedir. Bazen de erkeğin gayr-i müslim bir kadına yönelmesinde evleneceği gayr-i müslim kadını İslâm’a kazandırıp sevap alma düşüncesi olabilir. Fakat bu gibi durumda kadın ve erkeğin dinimizin emrettiği şekilde hareket etmesi gerekir. Şimdi bu duruma göre erkek ve kadının din ayrılığından dolayı meydana gelen geçici evlenme problemine açıklık getirmeye çalışalım.

Müslüman kadın veya erkek müşriklerle evlenemez. Bu gibi durumlar devam ettiği sürece evlenme yasağı da devam eder. Bu halin ortadan kalkmasıyla evlenme yasağı da ortadan kalkmış olur.²⁴⁷ Evlenmeye engel teşkil eden bu duruma, müşrik kapsamına girenler, yani Allah’tan başka şeylere, aya, güneşe, tabiat güçlerine tapanlar girdiği gibi; ateistler de girer. Allah’ın şeriatından başka sistemlere inanıp İslâmî bir devlet ve toplum düzeni kabul etmeyenlerde aynı hükme bağlıdır.²⁴⁸

²⁴⁵ Müslim, Nikâh, 5, (41).

²⁴⁶ İbn Rüşd, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 38.

²⁴⁷ Bilmen, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 103.

²⁴⁸ Döndüren, *a.g.e.*, s. 172.

Veseniyye* veya zındıka** olup hiçbir peygambere ve kitaba inanmayan İbâha mezhebine mensup olanlarda bunlardandır ki, bunlarla nikâhlanmak câiz değildir.²⁴⁹

Ebû Hanîfe'ye göre Sabîî kadınlarla evlenmek câizdir. Çünkü Ebû Hanîfe'ye göre bunlar ehli kitaptırlar. Yıldızlara tapmaz saygı gösterirler. Bu nedenle de Kitap ehli gibidirler.²⁵⁰ Şayet yıldızlara tapıyor ve kitapları yoksa o zaman bunlarla evlenmek câiz değildir. Çünkü bu durumda bunlar putperest sayılırlar.²⁵¹

Fakat İmam Ebû Yûsuf ve İmam Ebu Muhammed bu görüşe muhaliftirler. Çünkü İmameyne göre bunlar yıldızları yüceltmekle yıldızlara ibâdet etmek olarak anlamışlardır. Onun içindir ki Sâbiîler putperest gibi olmuşlardır. Sâbiîlerin itikad konusunda da Yahudî ve Hristiyanlardan farklı düşünceleri yüzünden bunların ehli kitap olmadıklarını söylemişlerdir.²⁵² Âyet-i kerîme de yüce Allah (c.c);

“İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah’a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, mü’min bir câriye Allah’a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır. İman etmedikleri sürece Allah’a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah’a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de; iman eden bir köle, Allah’a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. O, insanlara âyetlerini açıklar ki, öğüt alıp düşünsünler.”²⁵³

Hanbelîler’e göre; Sabîîler Hıristiyanların bir cinsini oluşturmaktadır. İmam Ahmed b. Hanbel’in aktardığına göre; Sabîîler ibâdet merasimlerinde nida için boru

* Veseniyye; Putperestlik, paganizm. Vesenî; Putperest, putatapar. Erdoğan, *a.g.e*, s. 604.

** Zındık; dehrî, dinsiz. Küfrünü gizleyip müslüman görünen; Erdoğan, *a.g.e*, s. 621; Zendeke; Allah Teâlâ’nın varlığını inkâr etmek, cenabı hakka ortak koşmak, haşrı veya hikmet-i ilâhiyyeyi tasdik etmemek. Böyle birine zındık (ç. zenâdık, zenâdık) denir. Bazılarınca zındık hem insiz, hem de dehrin bekâsına, hanımların ve malların ortaklaşa kullanılmasının mübâhlığına inanan kimsedir. Erdoğan, *a.g.e*, s. 619; Dehrî; zındık. Ölümden sonraki hayata (âhirete) inanmayan kimse. Erdoğan, *a.g.e*, s. 96.

²⁴⁹ Gazâlî, *a.g.e*, s. 97.

²⁵⁰ Mevsilî, *a.g.e*, s. 88.

²⁵¹ Mergînânî, *a.g.e*, 1.cilt s. 228.

²⁵² Serahsî, *a.g.e*, 4.Cilt, s. 394-395.

²⁵³ Bakara, 2/221.

şeklinde boynuz kullanırlarmış. Bu yüzden onlar Yahudiler'e benzemektedirler. Eğer Sabîiler, Yahudi ve Hristiyanların detay konularında farklılık arz edip aslı dinlerine uyuyorlarsa bu durumda onlara kitâbî olanların hükmü uygulanır. Fakat dinlerinde kendilerine muhalif iseler, o zaman onlardan sayılmazlar.²⁵⁴

Mü'min erkek, müşrik olan bir kadınla evlenemediği gibi, mü'min bir kadında müşrik ya da ehli kitap bir erkekle evlenemez.²⁵⁵ Allah (c.c) âyet-i kerîmede;

لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لِهِنَّ.

“Müslüman hanımlar kâfirlere helâl değillerdir.” Buyurarak mü'min bir kadının müşrik ve ehli kitap bir erkekle evlenemeyeceğini bildirmektedir.²⁵⁶

Müslüman bir erkeğin (ehl-i kitap) denilen Hristiyan veya Yahudi bir kadınla evlenmesine ise cevaz verilmiştir.²⁵⁷ Çünkü ailenin reisi kocadır ve doğacak çocuklar babanın dininden sayılır. Diğer yandan ehl-i kitap kadınlarla evlenmek İslâm'ın yayılmasına yardımcı olur.²⁵⁸

Ehl-i kitap kadınlarının iffetli ve namuslu olmaları halinde müslüman erkeklerin evlenebileceklerini Allah (c.c) âyette açıkça bildiriyor.

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَّهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ.

“Bu gün size temiz ve hoş şeyler helâl kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yiyecekleri size helâl, sizin yiyecekleriniz de onlara helâldir. Mü'min kadınlardan iffetli olanlarla, daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz kaydıyla; evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere

²⁵⁴ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 12-13.

²⁵⁵ Karaman, *a.g.e.*, 1.Cilt, s. 327; Ayrıca Bkz. Döndüren, *a.g.e.*, s. 172-173.

²⁵⁶ Mümtetine, 60/10.

²⁵⁷ Mevsilî, *a.g.e.*, s. 88.

²⁵⁸ Döndüren, *a.g.e.*, s. 172.

size helâldir. Her kim de inanılması gerekenleri inkâr ederse, bütün işlediği boşa gider. Âhirette de o, ziyana uğrayanlardandır.”²⁵⁹

Ehl-i kitap olanların, yani Yahudi ve Hristiyanların, asıl dinleri bozulup tahrif edildikten veya Rasûl’i ekrem (s.a.v) peygamber olarak gönderildikten sonra, İsrail oğullarından olmadığı halde o dinlere bağlanan kişilerle de nikâhlanmak haramdır.²⁶⁰

İbn Ömer (r.a)’den rivayet olunduğuna göre; kendisine Yahudi ve Hristiyanlarla evlenmek hususunda sorulunca: “Allah Teâlâ mü’minlere müşrik kadınları haram kılmıştır. Kadının, Rabbi’nin İsa olduğunu söylemesi veya Rabbi’nin, Allah’ın kullarından birinin olduğunu söylemesinden daha büyük bir şirk bilmiyorum” demiştir.²⁶¹

Hanefî mezhebine göre; ehl-i kitap olan Hristiyan veya Yahudi bir kadınla evlenmek câizdir.²⁶² “...daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz kaydıyla; evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir.”²⁶³

Şafî mezhebine göre; semavî bir kitaba sahip olmayan müşrik kadınlarla, müslüman oluncaya kadar evlenmek haram olur. Müslüman olan bir erkeğin ehl-i kitaptan olan bir kadınla evlenmesi ise câizdir. Çünkü bu evlilik sayesinde hem kadın hem de ailesi müslüman olabilir. Ehl-i kitap olan bir kadınla evlenen erkek evlendiği kadını müslüman olması için zorlayamaz, bu câiz değildir. Onun istediği gibi ibâdetlerini yapmasına da mâni olmaya hakkı yoktur.²⁶⁴

Hanbelîler’e göre; ehl-i kitap’ın hür olan kadınlarıyla evlenmek helâldir. Bu konuda hem ihtilâf yoktur, hem de sahâbe icmâ etmiştir. Hanbelîler’e göre evlâ olan

²⁵⁹ Mâide, 5/5.

²⁶⁰ Gazâlî, *a.g.e.*, s. 97.

²⁶¹ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 215.

²⁶² Mergînânî, *a.g.e.*, 1.cilt s. 228.

²⁶³ Mâide, 5/5.

²⁶⁴ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 28-29.

ehl-i kitap olan bir bayanla evlenmemektir. Çünkü kocanın kalbi kadına meyledebilir, bunlardan dünyaya gelen çocuk da yine annesine meyledebilir.²⁶⁵

Bu günkü Yahudi ve Hristiyanlarla evlenme hususunda onların ehl-i kitap olup olmadıklarıyla alakalı âyetler bu konuda tereddütlere yol açmıştır. Âyet-i kerîmelerde;

“Yahudiler, “Üzeyr, Allah’ın oğludur” dediler. Hıristiyanlar ise, “İsa Mesih, Allah’ın oğludur” dediler. Bu, onların ağızlarıyla söyledikleri (gerçeği yansıtmayan) sözleridir.”²⁶⁶

“Allah, Meryem oğlu Mesih’tir” diyenler kesinlikle kâfir oldu.”²⁶⁷

“Allah, için üçüncüsüdür” diyenler kâfir oldu.”²⁶⁸

Bu âyetlerin açık hükümlerine göre, günümüzdeki Yahudi ve Hristiyanların Allah’a ortak koşmaları sebebiyle müşrik sayılıp müslümanlarla evlenmemeleri öne sürülebilirse de, ehl-i kitapla evlenmeyi serbest bırakan Mâide suresi 5. Âyet bu hükmü tahsis etmiştir. İslâm fakihlerinin çoğu da bu görüştedirler.²⁶⁹

Din farkı evlenmeye geçici olarak engel teşkil ettiği için, yukarıda saymış olduğumuz durumlar ortadan kalkıp müslüman olmayanlar İslâm dinini kabul edecek olursa bu engel ortadan kalkmış olur.²⁷⁰

7. Üç Talakla Boşamadan Doğan Evlenme Engeli

Geçici olarak evlenme engeli teşkil eden durumlardan bir tanesi de, erkeğin üç talakla boşadığı karısıyla yeniden nasıl evleneceği konusudur. Erkeğin üç talakla karısını boşaması sonucu, karısı icmâyla kendisini boşayan kocasına haram olur.²⁷¹ Karısını üç talakla boşayan kişiye yönelik âyet-i kerîme de Yüce Allah (c.c);

²⁶⁵ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 12.

²⁶⁶ Tevbe, 9/30.

²⁶⁷ Mâide, 5/72.

²⁶⁸ Mâide, 5/73.

²⁶⁹ Döndüren, *a.g.e.*, s. 173.

²⁷⁰ Yaman, Çalış, *a.g.e.*, s. 182.

²⁷¹ Sâğircî, *a.g.e.*, s. 609.

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا
حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ.

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde, onlar (kadın ile ilk kocası) Allah’ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah’ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.”²⁷² Buyurarak karısını üç talakla boşayan erkeğin tekrardan hanımıyla evlenilmesi için gereken şartlar açıklanmıştır.

Bir erkeğin karısı üzerindeki boşama hakkı üç defadır. Üç defa boşadığı eşiyle tekrar bir araya gelip nikâh kıyabilmeleri için, kadının başka bir erkekle evlenip boşama ya da kocanın ölümüyle ikinci evliliğin son bulması gerekir. Yapılan bu muamele kadının tekrar eski eşine dönmesini sağlayan ara evliliklerdir.²⁷³ Bu evliliğin İslâm’a uygun olması için;

-Üç kez boşanan kadın iddetini tamamlamalı,²⁷⁴ kadın başka bir erkekle sahih nikâh akdiyle evlenmelidir.²⁷⁵

-İkinci nikâhın arzulu ve istekli olması gerekir.²⁷⁶

-Yaptığı ikinci evlilikte cinsel ilişki olmalı, ölüm, boşama veya fesih yoluyla evlilik son bulmalıdır.²⁷⁷

-İkinci koca durumunda olan kişi karısını meşrû bir şekilde boşamalı ve bu kocasından da boşandıktan sonra iddetini tamamlamalıdır.²⁷⁸

-İkinci evlilikte koca kadının, kadında kocanın balcağızından tatmaları gereklidir.²⁷⁹

²⁷² Bakara, 2/230.

²⁷³ Döndüren, *a.g.e.*, s. 590.

²⁷⁴ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 29

²⁷⁵ Döndüren, *a.g.e.*, s. 590.

²⁷⁶ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 162.

²⁷⁷ Döndüren, *a.g.e.*, s. 590-591

²⁷⁸ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 30; Ayrıca Bkz. Döndüren, *a.g.e.*, s. 590.

²⁷⁹ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 162.

Bununla alakalı, İbn Ömer (r.a) Peygamberimiz (s.a.v)’e:

“Bir adam karısını boşar, sonra başka bir adam o kadınla evlenir ve gerdeğe girmeden bu da onu boşarsa, kadın ilk kocasına dönebilir mi? (Onunla tekrar evlenebilir mi?) diye soruldu. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v); kadının ikinci kocası onun balcağızından tatmadıkça (cimâ etmedikçe) (onun ilk kocasına dönmesi) olmaz,” buyurdu.²⁸⁰

Ebû Hanîfe ve Zûfer’e göre; “Akit yapılırken, birinci kocaya helâl olması için nikâh yaptığını açıklayarak şart koşarsa bu kadın birinci kocasına helâl olur, fakat mekruhtur. Çünkü evlilik akdi, fâsid bir şartla bâtil olmaz, ikinci koca öldükten sonra veya boşadıktan sonra iddeti bittiğinde birinci kocaya helâl olur.”²⁸¹

İmam Ebû Yûsuf’a göre se bu fâsid bir evliliktir. Çünkü muvakkat bir nikâhtır. İmam Muhammed’e göre ise bu evlilikte ikincinin yaptığı akit sahih olup, birinciye helâl olmaz.²⁸²

8. Zina Eden Kadınla Evlenmek

Erkeğin zina eden bir kadınla evlenmesi haram olduğu gibi, kadının da aynı şekilde zina eden bir erkekle evlenmesi de helâl değildir. Fakat ikisinin de tevbe etmesi sonucunda bunlarla evlenmek helâl olur.²⁸³ Allah (c.c), âyet-i kerîmede;

الرَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ.

“Zina eden erkek ancak, zina eden veya Allah’a ortak koşan bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah’a ortak koşan bir erkek evlenir. Bu, mü’minlere haram kılınmıştır.”²⁸⁴

²⁸⁰ İbn Mâce, Nikâh, 32, (1933).

²⁸¹ Sâbık, a.g.e, 2.Cilt, s. 160.

²⁸² Sâbık, a.g.e, 2.Cilt, s. 160.

²⁸³ Sâbık, a.g.e, 2.Cilt, s. 206.

²⁸⁴ Nûr, 24/3.

9. İddete Bağlı Olan Evlenme Engeli

İddet, sözlükte ‘‘saymak, miktar, adet’’ anlamında kullanılır.²⁸⁵

Fıkıh terimi olarak ise iddet, bir erkeğin veya kadının evlilik sona erdikten sonra belli bir süre başkasıyla evlenmeyip beklemede bulunmalarıdır.²⁸⁶

Evlilik sona erince kadına iddet’in vâcip oluşu kitap, sünnet ve icmâ delillerine dayanır.²⁸⁷

Bu delillere göre evlenebilmek için engel teşkil eden iddetle alakalı evliliği sona eren kadının, iddet süresi ve çeşitlerini açıklamaya çalışalım.

İddet bekleyen kadına ‘‘mu’tedde’’ denilir. Terim olarak iddet, bir erkeğin veya kadının evlilik sona erdikten sonra belli bir süre başkasıyla evlenmeyip beklemede bulunmalarıdır.²⁸⁸ Bütün hukuk sistemlerinde olduğu gibi İslâm hukukunda da evliliğin sona ermesi halinde doğacak çocuğun nesebini belirleme ve kadına yeniden evlenebilmek için bir düşünme süresi sağlama gibi nedenlerle iddet şartı ve prensibi getirilmiştir.²⁸⁹

Bir kadına tâlip olmanın en uygun vakti, kadının iddetini tamamlamış olduğu vakittir. İddet bekleyen bir kadına iddeti içerisinde bir erkek tâlip olsa, ikinci bir erkekte iddeti bittiğinde tâlip olsa, bu kadına tâlip olmak için yasaklanan durumlardan sayılmaz. Çünkü birincinin talebi meşrû değildir.²⁹⁰ Bunun için erkeğin meşrû bir evlilik yapabilmesi için bazı yasaklara dikkat etmesi gerekiyor.

İslâm’da iddet, evliliğin sona eriş nedenine göre değişik sürelerle ve durumlara bağlanmıştır. Şimdi bunları açıklayalım.

²⁸⁵ Karagöz, *a.g.e*, s.293.

²⁸⁶ Erdoğan, *a.g.e*, s. 229; Ayrıca Bkz. Mutçalı, *a.g.e*, s. 553.

²⁸⁷ Döndüren, *a.g.e*, s. 459.

²⁸⁸ Erdoğan, *a.g.e*, s. 229.

²⁸⁹ Döndüren, *a.g.e*, s. 175.

²⁹⁰ Cânan, *a.g.e*, 15.Cilt, s. 521.

a) Boşanmış Kadının İddeti

İddet bekleyen kadının iddet süresi içinde yabancı bir erkekle yapacağı evlilik akdi bâtıldır. İddetli kadın, boşayan kocasının iddet süresinde devam eden birtakım hakları yüzünden evlilikten men edilmiştir. Bu evli bir kadının, başka bir erkekle de evlenmesi gibi sayılmıştır. Bu yüzden sonraki evlilik geçersiz olur ve eşlerin arası ayrılır.²⁹¹ Buna göre iddet bekleyen bir kadına seninle evlenmek istiyorum demek veya kadını istemek câiz değildir.²⁹²

Boşanmış olan bir kadının hamile olmaması ve ay hali görececek bir yaşta bulunması sonucu, beklemesi gereken iddet süresiyle alakalı Allah (c.c) âyet-i kerîmede şöyle buyurur:

وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ.

“Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler.”²⁹³

Âyet-i kerîmede geçen “kur’û” kelimesiyle Allah (c.c)’ın neyi kastettiği hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Arapların kullanımında ‘kur’û’ kelimesi, kadının hem hayız dönemi hem de temizlik dönemi için kullanılan müşterek isimlerdendir.²⁹⁴

İddet süresi olarak belirtilen üç kur’ûn hayız manasına geldiğini söyleyenler şunlardır: Sahâbelerden; Ebû Bekir, Ömer, İbn Mes’ud, İbn Abbas, Muaz b. Cebel, Übeyy b. Ka’b ve Ebû Musa el-Eş’ârî. Tabiinden; Saîd b. Müseyyeb, Alkame, Esved, Mücâhid, Ata, Tavus, Said b. Cübeyr, Mekhul’dur. Tebei Tabiinden; Nehâî, Sevrî ve Evzâî’dir. Ebû Hanîfe ve ashâbı da bu görüştedir.²⁹⁵

İki rivayetten birine göre Ahmed b. Hanbel de “kur’ûn” üç hayız manasına geldiğini söylemiştir. Allah (c.c) âyet-i kerîmede; “Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş

²⁹¹ Döndüren, *a.g.e.*, s. 470.

²⁹² Gönenç, *a.g.e.*, 1.cilt, s. 194.

²⁹³ Bakara, 2/228.

²⁹⁴ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 218.

²⁹⁵ Sâğircî, *a.g.e.*, s. 688-689.

olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır.”²⁹⁶ Hayız’ın olmaması durumunda onların iddet noktasında aylara intikal etmiş olmaları gösteriyor ki bundan kasıt, aslen hayız’dır. Ahmed b. Hanbel’in ikinci görüşüne göre “kur’û” kelimesinden kasıt “temizlik müddeti”dir.²⁹⁷ Bu görüşte olanlar İmam Mâlik, İmam Şâfiî ve Ebû Sevr’dir.²⁹⁸ Allâh (c.c) âyet-i kerîmede;

“Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik hâlinde) boşayın ve iddeti sayın.”²⁹⁹ Buyurmuştur. Yani iddet dönemleri içerisinde boşayınız. Burada ise hayız müddeti değil, temizlik dönemi içerisinde boşanma emredilmiştir.³⁰⁰

Bu görüşlerden sonra boşanmış kadının üç hayız bekleyeceğini söyleyenlere göre, kadın boşandıktan sonra üçüncü hayızdan temizlenmedikçe evlenemez. Boşanmış kadının üç temizlik süresi bekleyeceğini söyleyenlere göre de, boşanmış kadın üçüncü hayız dönemine girmesiyle başka erkekle evlenebilir. Kadının boşandığı temizlikten sonra temizliğinin bitimine ister bir gün ister bir an kalmış olsun, bu temizlik kadın için bir ‘kur’ sayılır.³⁰¹

Boşanmış kadına evlilik teklifiyle alakalı daha sağlıklı bilgi sahibi olmamız için boşama çeşitlerine yönelik bilgi sahibi olmamız gereklidir.

Boşanma, (ric-î) talakla olmuşsa, bu evliliği derhal sona erdirmediği için, boşanma iddet bittikten sonra gerçekleşmektedir. Eşlerin iddet sonuna kadar barışıp evliliği sürdürmeleri mümkündür. Bir, iki veya üç defa bâin (kesin) boşama durumunda ise evliliğin birtakım etkileri devam eder. Kadının iddet nafakası ile son

²⁹⁶ Talak, 65/4.

²⁹⁷ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 219; Ayrıca Bkz. Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 154.

²⁹⁸ İbn Rüşd, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 73.

²⁹⁹ Talak, 65/1.

³⁰⁰ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 219.

³⁰¹ Sâğircî, *a.g.e.*, s. 689.

ikametgâhta oturma hakkı ve bir veya iki bâin boşamada kocası ile yeni bir nikâhla, beklemeden evlenebilmesi bunlar arasında sayılabilir.³⁰²

İddet bekleyen kadına onu boşayan kocası iddet süresi içinde kadınla evlenme hakkına sahiptir. Bunun ric'î boşamada eşlerin barışmasıyla gerçekleştiğini söylemiştik. Bir veya iki bâin talakla boşamada ise yeni bir nikâh akdi ile evlenmeleri mümkün olur. Üçüncü boşamadan sonra ise, kadının başka bir erkekle evlenip ayrılmadıkça eski kocasıyla evlenmesi câiz değildir.³⁰³

b) Cinsi Münasebetten Önce Boşanan Kadının İddeti

Cinsel ilişki meydana gelmeden önce boşanan veya nikâhı fesh olan kadının iddet beklemesiyle alakalı yüce Allah (c.c);

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُونَهَا فَمَعُوهُنَّ وَسَرَخُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا.

“Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bu durumda onlara mut'a verin ve kendilerini güzel bir şekilde bırakın.”³⁰⁴ Buyurarak nikâh akdinden sonra cinsi münasebet veya sahih halvet durumu meydana gelmeden boşanma meydana gelirse bu durumda bulunan kadınların iddet beklemelerinin söz konusu olmadığı açıklanmıştır.³⁰⁵ Fakat bir kişi evlendiği kadınla cinsi münasebette bulunmak için hiçbir engel olmadan bir araya gelirse; Şâfiî mezhebine göre iddet beklemesi gerekmez ama Hanefî mezhebine göre iddet beklemesi gerekir.³⁰⁶

Hanbelîler'e göre; Kendisiyle cinsel temas kurmasa dâhi, kocanın kendisinden boş olduğu her kadın hakkında iddet vâcib olur.³⁰⁷

³⁰² Döndüren, *a.g.e.*, s. 470; Ayrıca Bkz. Mâlik, *a.g.e.*, s. 407.

³⁰³ Döndüren, *a.g.e.*, s. 470; Ayrıca Bkz. Mâlik, *a.g.e.*, s. 407.

³⁰⁴ Ahzâb, 33/49.

³⁰⁵ Yaman, Çalış, *a.g.e.*, s. 198.

³⁰⁶ Gönenç, *a.g.e.*, 1.cilt, s. 194.

³⁰⁷ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 218.

c) Kocası Ölen Kadının Vefat İddeti

Kocası ölen kadının vefat iddeti beklemesiyle alakalı Kur’ân-ı Kerîm’de Allah (c.c) şöyle buyurur:

وَالَّذِينَ يَتُوفُونَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ.

“İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için meşrû olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”³⁰⁸ Buyrulur bu durumdaki kadının bekleyeceği süre bildirilmiştir.

Vefat iddeti bekleyen kadına açık ifade kullanarak evlilik teklifi yapmak haram kılınmış, ta’rîz yoluyla evlilik teklifi yapmak ise câiz görülmüştür.³⁰⁹

Ta’rîz (التعريض) : “Orta yerde söylenen sözün bir ucunun söz sahibinin kastettiği kişiye dokundurulması ve onu iğnelemesi anlamında bir kinaye türüdür.”³¹⁰

Fıkıh terimi olarak Ta’rîz (التعريض), sözü açık söylemeyip çitlatmak, söz dokundurmak,³¹¹ üstü kapalı veya dolaylı yoldan evlenme teklifinde bulunmak anlamına gelmektedir.³¹²

Üstü kapalı evlilik teklifi açıkça söylenmeyen ancak sözün gelişinden anlaşılan bir tekliftir. Örneğin, “Senin gibi kadını kim bulur?”, “Allah’tan senin gibi sâliha bir kadını bana nasip etmesini dilerim.”³¹³ “Benim yanımda sen çok kıymetlisin”, “Gerçekten sana yakınlık duyuyorum. Allah sana mal ve bol rızık verecek”³¹⁴ gibi sözler üstü kapalı evlilik teklifi niteliğindedir.

³⁰⁸ Bakara, 2/234.

³⁰⁹ Sâbık, a.g.e, 2.Cilt, s. 139; Ayrıca Bkz. Mergînânî, a.g.e, 2.cilt s. 320.

³¹⁰ “Ta’rîz”, D.İ.A, 40.Cilt, İstanbul, T.D.V. Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2011, s. 108.

³¹¹ Erdoğan, a.g.e, s. 547.

³¹² Döndüren, a.g.e, s. 140.

³¹³ Hasip ASUTAY, *Nikâh ve Boşanma*, 11.bs, İstanbul, Hâcegân Yayınları, 2013, s. 19.

³¹⁴ Mâlik, a.g.e, s. 370.

Kur'ân da ta'riz kelimesi fiil şeklinde geçmektedir.³¹⁵ Eşi ölmüş yahut boşanmış kadınlara bekleme süreleri (iddet) içinde, “Çok güzelsin: Allah sana sâlih bir koca nasip etsin” gibi sadece ta'riz ifadeleriyle evlenme teklifinin yapılabileceği belirtilmektedir.³¹⁶

Âyet-i kerîmede yüce Rabbimiz;

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْتَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا وَلَا تَعْرُضُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ.

“(Vefat iddeti beklemekte olan) kadınlara kendileri ile evlenmek istediğinizi üstü kapalı olarak anlatmanızda veya bu isteğinizi içinizde saklamanızda sizin için bir günah yoktur. Allah biliyor ki, siz onlara (bunu er geç mutlaka) söyleyeceksiniz. Meşrû sözler söylemeniz dışında sakın onlarla gizliden gizliye buluşma yönünde sözleşmeyin. Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmayın. Şunu da bilin ki, Allah içinizden geçeni hakkıyla bilir. Onun için Allah'a karşı gelmekten sakının ve yine şunu da bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayandır, halimdir. Hemen cezalandırmaz, mühlet verir.”³¹⁷

Bu âyet-i kerîmede yüce Allah (c.c), nefislerin, kocası ölen kadınlara meyledeceğini özellikle şerefli, zengin ve güzel oldukları takdirde onlara evlilik teklifinde bulunma hususunda çok arzulu ve aceleci davranacaklarını bilmektedir. İşte bu durum kadının gönlünü meylettirmek için kişinin içindekini ve kalbinde sakladığını ilan etmesine sürükler. Allah (c.c) insanın böyle yaratıldığını bildiğinden zarar verme ve zarara uğrama söz konusu olmayacak şekilde Ta'riz'i helâl kılmış ve zararlı olan alenî teklifi yasaklamıştır.³¹⁸

Vefat iddeti'nin gerekçesi (hikmeti) hakkında değişik açıklamalar yapılmıştır. Bunların başında, vefat eden kocasına olan bağlılık ve vefasını ispat etmek için kadına

³¹⁵ Bakara, 2/235.

³¹⁶ İsmail DURMUŞ; “Kinaye”md., *D.İ.A.*, 26.Cilt, s. (34-36), Ankara, T.D.V. Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 2002.

³¹⁷ Bakara, 2/235.

³¹⁸ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 308; Ayrıca Bkz. Ebu'n-Nûr, *a.g.e.*, çev. M. S. Şimşek, s. 315.

tanınan bir fırsattır.³¹⁹ Kadının ölen kocasından hamile olup olmadığını tespit etmek ve şayet hamile kalmışsa çocuğunu doğuruncaya kadar bir başkasıyla evlenmesini engellemek için iddet beklemesi gerekir. Bunun yanı sıra duygusal yönü daha baskın olan kadının kendini toparlayıp hayata intibak etmesine fırsat vermek de iddet'in amaçlarından biri olarak gösterilmiştir.³²⁰

d) Hamile Kadının İddeti

İster boşama, ister ölümle olsun, hamile olan kadının yeniden evlenebilmesi için bazı kurallara riayet etmesi gerekir. Bu kuralla alakalı Allah (c.c) âyet-i kerîmede şöyle buyurur:

وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنَّ وَأُولَاتِ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا.

“Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapımlarıyla sona erer. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.”³²¹

Kocanın ölümü veya boşanma sırasında gebe olan kadının iddeti'nin doğumla sona ereceği konusunda görüş birliği vardır.³²²

Dolayısıyla hamile olan bir kadın, boşanma veya ölümle dahi olsa doğum yapana kadar hiç kimseyle evlenemez, kendisine evlilik dahi teklif edilemez.³²³ Kocasını vefat eden bir kadının hamile olmadığı zaman bekleyeceği iddet süresi dört ay on gün³²⁴ olmasına rağmen eğer hamile ise iddeti doğum yapıncaya kadar olduğu için doğum kocasının vefatından hemen sonrada olsa durum değişmez.³²⁵

e) Yaşlı veya Yaşlı Küçüklerin İddeti

Allah (c.c) âyet-i kerîmede şöyle buyurur:

³¹⁹ Karaman, *a.g.e.*, 1.Cilt, s. 387; Ayrıca Bkz. Süleyman ATEŞ, *Yeni İslâm İlmihali*, Ankara, Nadir Kitap, 1995, s.486.

³²⁰ Karaman ve Diğerleri, *a.g.e.*, 1.Cilt, s. 374

³²¹ Talâk, 65/4.

³²² Döndüren, *a.g.e.*, s. 140; Ayrıca Bkz. Mergînânî, *a.g.e.*, 2.cilt s. 315.

³²³ Gönenç, *a.g.e.*, 1.cilt, s. 193.

³²⁴ Bakara, 2/234.

³²⁵ Yaman, Çalış, *a.g.e.*, s. 198-199.

وَاللَّائِي يَئُسْنَ مِنَ الْمَجِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ.

“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır.”³²⁶ Buyrulurak bu kadınların bekleyeceği süre açıklığa kavuşturulmuştur.

f) Müslüman Olmayan Kadının İddeti

İddet beklemenin var oluş sebebi ve hikmeti hususunda açıklamış olduğumuz sebepler kişilerin dinlerine göre değişmeyeceği için bunun konunun özünden kaynaklanması hasebiyle din farkının bir rolü yoktur. Buna göre gayr-i müslim bir kadında yukarıda saymış olduğumuz durumlarda aynen müslüman olan kadınlar gibi iddet bekler.³²⁷

Müslüman bir erkeğin evli bulunduğu Yahudi ve Hristiyan karısı iddet beklerken aynen müslüman olan kadınlar gibi iddet bekler. Fakat İslâm tebaası olan gayr-i müslim erkekle gayr-i müslim kadının boşanma veya ölüm iddetiyle alakalı Hanefî mezhebi iddet beklemeyi görüştürmektedir. Fakat kendi dinlerinde bu gibi durumda görülen bir uygulama varsa buna uyulur. Ayrıca bu kadın eğer hamileyse doğuma kadar iddet beklemesi gerekir. Doğum olmadan başka biriyle evlenemez. Çünkü nesebi sabit olan ceninin hakkı gözetilmelidir.³²⁸

10. Dünür Üstüne Dünür Gönderme Engeli

Evlenme akdinin meydana gelebilmesi için evlenme engellerinin olmaması gerekir. Hıtbe (kız isteme) ve nişanlılık aşaması kadın ve erkeği evliliğe götürecek olan bir yol olduğu için, evlenme talep edilecek kızla, evlenmek isteyen erkek arasında evliliğe engel teşkil edebilecek durumların bulunmaması gerekir. Bu engellerden birisi de bir erkeğin evlenme teklifinde bulunduğu kadına tâlip olunma meselesidir.

³²⁶ Talâk, 65/4.

³²⁷ Yaman, Çalış, *a.g.e.*, s. 198-199.

³²⁸ Döndüren, *a.g.e.*, s. 463-464.

Câhiliye döneminde evlenme hususunda rekabet yapılır, bir kadının tâlibi varken bir başkası da ona tâlip olurdu.³²⁹ Peygamber Efendimiz (s.a.v), bir kişinin evlenme talebinde bulunduğu kişiyle durumun sonuçlanmadan bir başkasının kadına tâlip olmasını, "Birinizin pazarlık ettiği bir mala bir diğeriniz tâlip olmasın. Birinizin istediği bir kadına bir diğeriniz tâlip olmasın."³³⁰ Buyurarak yasaklamıştır.

Evlenmek niyetinde olan erkek, mü'min kardeşinin tâlip olduğu kıza kardeşinin izni olmadan veya tâlip olan kardeşi aradan çekilmeden, aynı kıza tâlip olması hadisle yasaklanmıştır. Çünkü İslâmiyet kardeşlik, dostluk, sevgi, saygı ve muhabbet ortamının devamlı olmasını amaçlar. Bu güzelliklerin devamlı olmasını isteyen yüce dinimiz İslâm, evlilik öncesi dönemde kişilerin aynı kıza tâlip olması sonucunda mü'minlerin arasında huzursuzluk, kavga ve münakaşa olmaması için dünürçülük aşamasında, mü'minin kardeşinin tâlip olduğu kıza tâlip olmasını yasaklar ve bir dizi kurallar koyar. Şimdi o kuralları âyetler ve hadisler ışığında açıklayalım.

Hıtbeye, evlenmek maksadıyla bir kızı istemek, söz kesmek, nişanlanmak safhalarının hepsini içine alır.³³¹ İki taraf arasında meydana gelen kız isteme aşamasında iş bitmek üzereyken, başka birinin gidip o kızı istemesi kebirdir. Bunun kebâirden sayılması, başkasının alışverişine engel olmak kabilindedir. Çünkü açık artırmaya konulmadan satılan bir mal üzerinde alış veriş yapılırken bunların arasına girmek nasıl kebâirdense bu gibi durumda aynen kebâirden sayılmıştır. Orada geçerli olan hüküm, burada da geçerli sayılmıştır.³³²

Bir kıza tâlip olunacağı zaman ilk araştırılacak şey evlilik teklifi yapacağı kadına başka tâlip bir kimsenin var olup olmadığıdır. Eğer isteyeceği kadına veya kıza daha önce tâlip olan biri varsa, o kişi aradan çekilinceye kadar beklemeli ve kız tarafı diğer tâlipilere kızlarını kesin olarak kendilerine vermeyeceklerini bildirdikten sonra tâlip olmalıdırlar. Bir hadis-i şerifte İbn Ömer (r.a) : O şöyle diyordu:

³²⁹ Adnan DEMİRCAN, *Diyanet İlmî Dergi*, 49.cilt, Sayı: 3, s. 29.

³³⁰ Müslim, Nikâh, 56, (1414); Ayrıca Bkz. İbn Mâce, Nikâh, 10, (1868).

³³¹ Debbaoğlu, Kara, *a.g.e.*, s. 214.

³³² Heytemi, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 77.

حَدِيثُ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ يَقُولُ : نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَبِيعَ بَعْضُكُمْ عَلَى بَيْعِ بَعْضٍ، وَلَا يَخْطُبَ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ حَتَّى يَتْرَكَ الْخَاطِبُ قَبْلَهُ أَوْ يَأْذَنَ لَهُ الْخَاطِبُ.

“Nebi Sallallahu Aleyhi Vesselâm, sizden birinizin diğzerinin alışverişi üzerine alışveriş işine kalkmasından ve kardeşinin dünür olduğuna, dünür olan ondan önce terk edinceye veya kendisine izin verinceye kadar, evlenme teklifinde bulunmasından nehyetti.”³³³

Hadis-i şerifte yasaklanan ve bizim konumuzu ilgilendiren davranış, “din kardeşinin dünürü üzerine dünür göndermektir. “Hitbe” kelimesi, belirli bir kadınla evlenme isteğini açıklayarak bunu kadına veya ailesine bildirmektir.³³⁴ Tâlip olunan kadın evlilik teklifini açık bir şekilde kabul etmiş, velîsinin izni de muteber olmuş veya kadının izin verdiği velîsi açık olarak kabul etmişse, böyle bir kadını istemek haramdır. Fakat kadın daha önce isteyen kişiye açık bir şekilde red cevabı vermişse veya Ta’riz yoluyla “ Senden yüz çevirmek mümkün değildir” gibi bir sözle kabul etmiş, ikinci tâlip durumunda bulunan ilk önce geleni bilmemiş veya kadın reddetmişse, o zaman o kadını istemek câiz olur.³³⁵

Hanefî mezhebine göre ise, ilk nişan tamamlanmamış, istişareye devam ediliyor veya kararsızlık içinde bulunuluyorsa, ikinci bir kişinin kadına tâlip olması mekruh sayılmıştır. Bu görüşe giderken, Allah Rasûlü’nün “sizden birinizin diğzerinin alışverişi üzerine alışveriş işine kalkmasından ve kardeşinin dünür olduğuna, dünür olan ondan önce terk edinceye veya kendisine izin verinceye kadar, evlenme teklifinde bulunmasından nehyetti.”³³⁶ Hadis-i şerifini dikkate alırlar.³³⁷

İmam Şâfiî’ye göre, kadının evlenme teklifinde bulunan kişiye ret veya kabul cevabı verdiği bilinemezse, onu istemekte bir sakınca yoktur. Şayet, kadın birinci

³³³ Müslim, Nikâh, 56, (1414); Ayrıca Bkz. İbn Mâce, Nikâh, 10, (1868).

³³⁴ Döndüren, *a.g.e.*, s. 136.

³³⁵ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 309.

³³⁶ Müslim, Nikâh, 56, (1414).

³³⁷ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 13.

kabul ettikten sonra, ikinci kişi kadına tâlip olur ve nikâh akdi gerçekleşirse günahkâr olur. Fakat akit sahih olur. Bu nikâhı bâtil hale getiren bir haram olmaz der.³³⁸

İmam Mâlik'e göre, bir adam bir kadına evlenme teklif eder de kadın bu teklifine meyleder, belirli bir mehir ve karşılıklı rıza gösterirlerse artık o kadın kendini o erkeğe bağlar. İşte Peygamberimiz bu durumda bulunan bir kadına evlilik teklif edilmesini yasaklamıştır. Yoksa Peygamberimiz kendisine evlenme teklif edildikten sonra buna rıza göstermeyen, aralarında hiçbir anlaşma olmayan birine evlenme teklif etmeyin demek istememiştir. Böyle olsaydı insanlar arasında huzursuzluklar çıkardı.³³⁹

İmam Mâlik ve Dâvûd'a göre, nişanlanılacak kızın önceki nişanlısından ayrılmadan nişan üstüne nişan yapılırsa bu durumda akit sahih değildir. Mâlikîler şayet olay hâkime intikal ederse, başkasıyla nişanlı kadınla evlilik akdi yapıldığı itiraf veya delille tespit edilirse hâkimin, akdi zifaktan önce bâin talakla feshetmesi gerekir.³⁴⁰

Hanbelîler'e göre; nişanlanacak bir bayanın, erkeğin nişan teklifini kabul etmesi veya kadının velîsine bu nişana yahut evliliğe icabet etmesine izin vermesidir. Bu durumda icrâ edilen bu nişan üzerine başka nişan haram olur. Kadının nişan teklifini reddetmesi veya buna bağlı kalmaması durumunda ise nişan (evlenme teklifi) vermek câiz olur. Kadına açık şekilde değil de üstü kapalı bir ifadeyle: “seni alan memnun kalır” ya da “seni herkes ister” gibi sözler söylenmesi durumunda başkasının bu kadına evlilik teklif etmesi helâl olmaz. Zira bu durumda kadının erkekten razı olduğuna, onu kabul ettiğine delalet ettiğini söylerler. Bu kadına başkasının evlenme teklifi götürmesini haram sayarlar. Bu lafızları, kadına açıkça söylenmiş evlilik teklifi gibi kabul ederler.³⁴¹

Aynı şekilde eğer dünür gönderen kimse din kardeşinin de dünür göndermesine izin vermiş veya kendisi dünür gönderdiği halde talebinden vazgeçmişse böyle birine

³³⁸ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 47.

³³⁹ Mâlik, *a.g.e.*, s. 369.

³⁴⁰ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 13.

³⁴¹ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 4.Cilt, s. 18-19.

dünür gönderilmesinde bir sakınca yoktur. Şu kadar var ki, bizim toplumumuzda böyle bir durumda dahi birinci tarafa kesin cevabın verilmesini beklemek, örfün ve ahlâkın gereği kabul edilir. Toplumun geliştirdiği ve dine uygun olan örf ve âdetlere de riayet etmek gerekir.³⁴²

Dünür üstüne dünür göndermekle alakalı, iş bitmek üzereyken veya taraflardan hiçbiri menfi bir davranışa girmemişse o kızı gidip başka birisine istemek büyük günahdır. Bunun büyük günahlardan sayılması, başkasının alışverişine engel olmak gibidir. Adamlar açık artırmaya koymadıkları bir mal üzerinde alışveriş yaparken bu kişilerin arasına girmek nasıl büyük günahlardan ise bu durum da aynıdır. Orada geçerli olan hüküm burada da geçerlidir.³⁴³

Yüce dinimiz İslâm her şeyi bir düzen içerisine koymuş evlilik öncesinde düşünme, görüşme ve istişare aşamasında tarafların konuyu karara bağlayana kadar diğer adayın beklemesinin daha uygun olacağını, böyle yapmanın insanlar arasında sevgi ve dostluk bağlarını koruyacağını, kin ve nefret tohumlarının ekilmesine fırsat vermeyeceğini bildirmişlerdir.

VIII. ERKEK ve KADININ EVLENMEDEN ÖNCE BİRBİRLERİNE BAKMASI

Yüce dinimiz İslâm erkek ve kadın arasındaki ilişkilerde, hem erkek hem de kadını koruma altına almış, kadın ve erkeğin evlenme hususunda birbirlerine bakmalarıyla alakalı bir sınır koymuştur. Bakma işini bazen maslahata binaen bazı sınırlara riayet edecek şekilde câiz kılmıştır.

Yüce dinimiz İslâm evlenmek isteyen kadın ve erkeğin birbirlerine bakmasına cevaz vermiş, aynı zaman da bunun sünnet olduğunu bizlere bildirmiştir. Buradaki izin sadece erkeğe verilmemiş, aynı zamanda kadının da evleneceği erkeğe bakmasına izin verilmiştir.³⁴⁴

³⁴² Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 309; Ayrıca Bkz. Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 47.

³⁴³ Heytemi, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 77.

³⁴⁴ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 142-143.

Evlenecek olan kadın ve erkeğin nikâh akdinden önce İslâm'ın izin verdiği ölçülere dikkat ederek birbirlerini görüp beğenmeleri ileride oluşabilecek bazı aksaklıkları ortadan kaldırmaktadır. Bu önemli akit yapılmadan önce İslâm, evlenecek olan kadının yanında bir mahremi olmak suretiyle, kendisine tâlip olan erkekle görüşmesine izin vermiştir. Erkeğin kadına bakmasının yasak olmasına rağmen, ileride oluşabilecek zararı defetmek için zarurete binaen erkek ve kadının birbirlerine bakmaları mubah hale gelmiş,³⁴⁵ evlilik bağının sağlam bir temel üzerine kurulması, evlendikten sonra evlilik hayatının sağlıklı bir şekilde yürümesi için, erkeğin evleneceği kadına bakmasını yüce dinimiz İslâm tavsiye etmiştir.³⁴⁶

Evlilik öncesi aralarında hukuken nişanlılık ilişkisi meydana gelmiş olan kadın ve erkek, toplumdaki diğer kadın ve erkeklerden farklı olarak bir değerlendirmeye tabi tutulurlar. Akli başında, kendi kararlarını verebilecek derecede yetişkin olan kadın ve erkek nişanlanmadan önce ve sonra, birbirlerini daha iyi tanıyabilmek, evlilik hazırlıklarını yapabilmek, hayat anlayışlarını ve yaşam felsefelerini birbirlerine aktarabilmek için herkese açık mekânlarda buluşup konuşmaları, nişanlılık hukuku çerçevesinde mâkul ve meşru karşılanabilir. Nişanlı olan çiftlerin bu görüşme esnasında ölçülü olmaları ve İslâmî sınırlara riâyet etmeleri gerekir. Çünkü aralarında mahremiyeti kaldıran herhangi bir bağ oluşmamıştır.³⁴⁷

Biz de önce genel anlamda, sonra evlenme maksadıyla kadın ve erkeğin birbirlerinin nerelerine bakabileceğini âyet, hadis, mezhep imamlarının ve son önem İslâm hukukçularının konuya bakış açılarıyla açıklamaya çalışacağız.

A. Genel Anlamda Kadın ve Erkek Birbirlerinin Nerelerine Bakabilir

Yüce dinimiz İslâm zinayı haram kıldığı gibi, buna vesile olabilecek her şeyi de haram kılmış, böylece fuhuşa ve hayâsızlığa sebep olan şeyleri ortadan kaldırmıştır. Özellikle kadının çıplak gezmesini, ona şehvetle bakılmasını yasaklamıştır. Bu yasağı koyarken hiç şüphesiz kadının namus ve şerefini, annelik vasfını, aile düzenini, neslin

³⁴⁵ Karaman, *a.g.e.*, 1.Cilt, s. 306.

³⁴⁶ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 42-43.

³⁴⁷ Nuri KAHVECİ, *İslam Hukuku Açısından Nişanlılık*, 2.bs, İstanbul, Hikmetevi Yayınları, 2016, s. 66.

sağlıklı bir şekilde devamını sağlamak için bu tedbirleri almıştır. Bu tedbirleri alırken kadın ve erkek ayrımı yapmadan hem kadına hem de erkeğe hitaben gözlerini haramdan sakınmalarını emretmiş, bakılması haram olan şeylere bakmayı, mahrem olan yerleri teşhir* etmeyi de haram kılmıştır.³⁴⁸

Bulûğa ermiş büyüklerin mahremi veya nikâhlısı olmayan bir kadının avret yerlerine bakması haramdır. Bu kişinin cinsel yönden iktidarı kalmayan âciz bir ihtiyar, akli melekeye ve doğruyla yanlış ayırt etme gücüne sahip olmayan bir kimse de olsa hüküm yine aynıdır, değişmez. Bu bakışın şehvet olmadan veya fitneye düşme korkusu olmaksızın olması haramlılığı ortadan kaldırmaz.³⁴⁹

Erkeğin erkeğe, kadının da kadına karşı bakmadığı avret yerleri göbekten dize kadardır.³⁵⁰ Diz ile göbek arasına bakmak cumhur ulemâya göre haramdır. Bunların dışında İmam Mâlik'e göre baldır avret değildir.³⁵¹ Göbekte diz kapağı arasının avret olması sebebiyle bu kısımların örtülmesi farzdır.³⁵²

Şâfiîler'e göre, bakma hususunda, bulûğa iyice yaklaşmış olan çocuğun durumu büyükler gibidir. Kadınlar onun yanında da örtünmeli ve ondan sakınmalıdırlar. Akıl hastasının avretlere bakması hususunda hüküm akıllı insanların hükmü gibidir. Şâfiîlerin bir görüşüne göre de, tüysüz gençlere şehvetle olsun veya olmasın bakmanın da haram olduğudur. Hanbelîler ise, genç çocuğa şehvetsiz bakmanın câiz olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Onun erkek olmasından dolayı şehvete sebebiyet vermediği müddetçe sakallı kimse gibidir derler.³⁵³

* Teşhir: Soyunup, ayıp yerlerini başkalarına göstermek; Erdoğan, *a.g.e.*, s. 574.

³⁴⁸ Celal YILDIRIM, *Kur'ân Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları*, 2.Cilt, İstanbul, Bahar Yayınları, 1972, s. 95-96.

³⁴⁹ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 18.

³⁵⁰ Yıldırım, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 107: Ayrıca Bkz. İbn Kudâme, *a.g.e.*, 3.Cilt, s. 580.

³⁵¹ İBN RÜŞD, Ebû'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Tercüme, Ahmed MEYLÂNî, 1.Cilt, İstanbul, Beyan Yayınları, b.t.y, s. 256.

³⁵² Ali Fikri YAVUZ, *İslâm Fıkhi ve Hukuku*, b.s.y, İstanbul, İrfan Yayınevi, 1970, s. 258.

³⁵³ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 19.

Erkeğin yabancı olan kadınlara bakmaması da sünnettir. İlk anda yabancı bir kadına gözü ilişirse bu istisnai bir durumdur. Fakat yabancı bir kadına ikinci defa bakmak hem vebal hem de günahtır. Çünkü yabancı kadına bakmak, kalbe şehvet tohumları eker. Bu da bir erkeğe zarar görmesi ve fitne olarak yeter.³⁵⁴

Bununla alakalı ölçüyü de yine Allah Rasûlü (s.a.v) koymuştur. Zira Hz. Peygamber (s.a.v), Hz. Ali (r.a)'ye hitaben şöyle buyurmuştur:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيِّ: "يَاعَلِيُّ، لَا تُتْبِعِ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ، فَإِنَّ لَكَ الْأُولَى، وَالْيَسْتُ لَكَ الْآخِرَةُ."

“Yâ Ali, arka arkaya bakma! Birinci bakış için sana vebal yoktur, fakat ikincisinin vebali vardır.”³⁵⁵

Âyet-i kerîmede ise yüce Allah (c.c) mü'min erkeklere hitaben;

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ.

“Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihtir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.”³⁵⁶

Yine başka bir âyet-i kerîmede yüce Rabbimiz mü'min kadınlara hitaben;

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَعْضُنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنَ زِينَتِهِنَّ وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ.

“Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar. Zînetlerini, kocalarından yahut babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut oğullarından,

³⁵⁴ İmamzâde Muhammed b. Ebû Bekir el-BUHÂRÎ, Şir'atü'l-İslâm İlâ Dâri's-Selâm, 3.bs, İstanbul, Fazilet Neşriyat, 2013, s.192.

³⁵⁵ Ebû Dâvûd, Nikâh, 43, (2149).

³⁵⁶ Nûr, 24/30.

yahut üvey oğullarından, yahut erkek kardeşlerinden, yahut erkek kardeşlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut müslüman kadınlardan, yahut sahip oldukları kölelerden, yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden, yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan başkalarına göstermesinler. Gizledikleri zînetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!''³⁵⁷ Buyurmak suretiyle kadının da mahrem olan yerlerini göstermemesi ve gözünü harama bakmaktan muhafaza etmesini emretmiş bu konudaki ölçü belirtilmiştir.

B. Evlenmek Maksadıyla Erkek Kadının Nerelerine Bakabilir

Evlilik maksadıyla erkeğin nikâhtan önce alacağı kızı görmesi sünnettir. Çünkü erkek ve kadının evlenmeden önce birbirlerine bakması aralarında sevgi ve yakınlığa sebep olur.³⁵⁸ Aynı şekilde kadında evleneceği erkeğe bakabilir.³⁵⁹

Evlenmeden önce erkek ve kadının birbirlerine bakarken evlenecek kızın kendi yakın akrabalarından en az birisi ile beraber olmak şartıyla, kendisine tâlip olan erkekle görüşebilir. Erkeğin kadına bakmasının yasak olmasına rağmen, zarûrete binaen erkek ve kadının evlenmek maksadıyla birbirlerine bakmaları mübâh hale gelmiştir.³⁶⁰ Klasik kaynaklarda çizilen sınır, evlenilecek olan kızın kendisine talip olan erkekle görüşüp konuşabilmesi için, yakın akrabalarından tam eda ehliyetine sahip, en az bir kişi yanlarında bulunmalıdır.³⁶¹ Bu aşamada kadın ve erkeğe verilen birbirlerine bakma ruhsatı, taraflara bu izni kötüye kullanmak için verilmemiştir. Sadece zarurete binaen ileride evlenecek olan kişilerin birbirlerine olan uygunluklarını anlamaları için verilmiştir. Hadis-i şerifte Allah Rasûlü (s.a.v);

Ebu Hureyre (r.a) şöyle dedi:

“Ben, Nebi (s.a.v)’in yanında idim. Ona bir adam geldi ve:

³⁵⁷ Nûr, 24/31.

³⁵⁸ Buhârî, *a.g.e.*, s. 175; Ayrıca Bkz. Asutay, *a.g.e.*, s. 21.

³⁵⁹ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 142-143.

³⁶⁰ Karaman, *a.g.e.*, 1.Cilt, s. 306.

³⁶¹ Kahveci, *a.g.e.*, s. 30.

–Ensar’dan bir kadınla evlendim diye Nebi (s.a.v)’e haber verdi.

Rasûlüllâh (s.a.v) ona:

– ‘*O kadına baktın mı?*’ buyurdu.

O kimse:

–Hayır, bakmadım! Dedi

Rasûlüllâh (s.a.v):

– ‘*O halde git ona bak! Çünkü Ensar’ın gözlerinde bir şey vardır*’ buyurdu.”³⁶²

Bu hadise göre Hz. Peygamber evlenilecek kişinin yüzüne bakılmasını emrediyor; çünkü ensar kadınlarının gözlerinde muhtemelen evliliğin devamına engel teşkil edecek bir durum söz konusudur.³⁶³ Ensar’ın gözlerinde bir şey vardır, cümlesinden maksat bazılarına göre Ensar’ın gözlerinin küçük olması, bazılarına göre mavi gözlü olmalarıdır.³⁶⁴

Yüce dinimiz İslâm, erkek ve kadının nikâhtan önce birbirlerine bakmalarına müsaade etmiş, fakat evlenmek niyetiyle de olsa kişinin istediği kadınla baş başa kalmasını haram saymıştır. Eğer yanlarında kadının mahremi olursa, günah işleme korkusu bulunmayacağı için bu gibi durumda halvet* câiz görülmüştür.³⁶⁵

Evlenme maksadıyla bir erkeğin mahremi olmayan kadının nerelerine bakabileceği ile alakalı ise farklı görüşler vardır.

³⁶² Müslim, Nikâh, 12, (1424).

³⁶³ Halil İbrahim ACAR, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 23, Erzurum, 2005, s. 88.

³⁶⁴ Ahmet DAVUDOĞLU, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, 7.Cilt, İstanbul, Sönmez Neşriyat, 1980, s. 271.

* Halvet: Sözlükte ‘‘bir yerin boş olması, o yerde hiç kimsenin, hiçbir şeyin bulunmaması; yalnız kalma veya biriyle baş başa kalma’’ anlamlarına gelen halvet kelimesi, aralarında nikâh bağı ve devamlı evlenme engeli bulunmayan bir erkekle kadının baş başa kalmasını, fıkıh terimi olarak ise, sahih bir nikâhtan sonra kocanın, üçüncü bir kişinin izinsiz muttali olamayacağından emin buldukları bir yerde cinsi birleşme olmaksızın baş başa kalmalarını ifade eder; Orhan ÇEKER; ‘‘Halvet’’md., *D.İ.A.*, 15.Cilt, s. (384-386), İstanbul, T.D.V. Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, 1997.

³⁶⁵ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 143.

Cumhur ulemânın görüşüne göre erkek, evlenmek istediği kadının sadece yüzüne ve ellerine bakabilir.³⁶⁶ Kadın izin verse dahi bakılması haram olan yerlerine bakamaz.³⁶⁷ Bununla alakalı hadis-i şerifte;

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ أَحَطُّكُمْ الْمَرْأَةَ فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَا يَدْعُوهُ إِلَى نِكَاحِهَا فَلْيَفْعَلْ قَالَ: فَخَطَبْتُ جَارِيَةً فَكُنْتُ أَتَخَبُّ لَهَا حَتَّى رَأَيْتُ مِنْهَا مَا دَعَانِي إِلَيْ نِكَاحِهَا فَتَرَوُجْتُهَا.

“Câbir bin Abdullah (r.a)’dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasûlullâh (s.a.v); “Sizden biriniz bir kadına dünür olduğunda, eğer kadının nikâhına celb edecek yerlerine bakmaya gücü yeterse yapsın.” Buyurdu.

Câbir diyor ki: “Ben bir kıza dünür oldum, onu görmek için saklandım, onun beni evlenmeye davet eden yerine (yüzüne) baktım ve onu kendime nikâhladım.”³⁶⁸

Hanefî mezhebine göre; kötü niyet olmadan erkeğin kadının yüzüne bakmasında beis yoktur. Çünkü kadının yüzü avret değildir.³⁶⁹ Erkeğin evlenmek maksadıyla kadının el ve yüz dışında ayaklarına da bakması câizdir.³⁷⁰

Şâfiî mezhebine göre; bir kadına tâlip olan erkek o kadının ancak yüzüne ve ellerine bakabilir. Yüz ve ellere bakmakla yetinmenin nedeni, yüze bakmanın güzelliğe, ellere bakmanın ise beden güzelliğine delalet etmesindedir. Tâlip olduğu kadına bakma imkânı bulunmayan kişi, tâlip olduğu kadına bakıp kendisine tarif edecek bir kadın gönderebilir. Şâfiîler’e göre, tâlip olunan kadına bakmak için başka bir kadın göndermek, kendisinin bakmasından daha fazla şey öğretir.³⁷¹ Evlenmek isteyen kişinin tâlip olmadan önce kıza bakması, bu durumdan kızın ve ailesinin haberinin olmaması gereklidir. Böyle yapmak kızın ve ailesinin onuru açısından önem arz eder. Bu durumda kızıdan hoşlanırsa tâlip olur. Böyle yapmak kızın ve ailesinin

³⁶⁶ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 142.

³⁶⁷ Ebû Dâvûd, *a.g.e.*, çev. İ. Koçalışlı, 3.Cilt, s. 118.

³⁶⁸ Ebû Dâvûd, Nikâh, 19, (2083); Ayrıca Bkz. Ebû Dâvûd, *a.g.e.*, çev. İ. Koçalışlı, 3.Cilt, s. 118.

³⁶⁹ Gönenç, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 34.

³⁷⁰ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 23.

³⁷¹ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, s. 43.

incinmemesi için daha uygundur.³⁷² Şâfiîler'e göre, eğer fitneye sebebiyet verip, zinaya veya zinanın başlangıcı olan fiillere götürme olursa, yüz ve elin tamamının da avret olarak sayıldığı ve bakılmasının haram olduğu ifade edilmiştir. Hatta fitneden emin olunsa bile şehvetsiz bakış haram derler. Müslümanların hanımlarını sokağa yüzü açık çıkmaktan men ederler. Ellere ve yüze lezzet alma maksadıyla şehvetle bakılacak olsa, fitneden emin olunsa bile katiyen haram olur derler.³⁷³

Mâlikî mezhebine göre; istenilen kadının nikâhtan önce yüzü ile her iki eline bakılabilir.³⁷⁴ Fakat bakarken kızın veya ailesinin bu durumdan haberdar olması gereklidir. Mâlikîler'e göre, kızın kendisine bakıldığından haberdar olmaması mekruhtur.³⁷⁵

Hanbelî mezhebine göre; kadının izni olsun veya olmasın evlenecek erkeğin ona bakmasında bir sakınca yoktur. Çünkü Allah Rasûlü bu durumda erkeğin kadına bakmasını emretmiş ve mutlak bir ifade kullanmıştır. Erkek kadına bakarken şehvetini harekete geçirecek şekilde bakamaz. Ama mübâh olan şekilde güzelliği hakkında fikir sahibi olabilmek için defalarca bakabilir. Kadının yüzü dışında genelde açığa vurulan ve kadının evde iken açık bulundurduğu el, ayak vb. gibi bölgelere bakılması hususunda Ahmed b. Hanbel'den farklı iki görüş aktarılmıştır.³⁷⁶

Erkeğin evleneceği kadına bakması daha öncede ifade edildiği gibi, kadın ve erkeğin birbirlerine olan uygunluklarını anlamak içindir. Erkek bu aşamada evlenmek istediği kişiye bakarken tâlip olduğu kadına bakıp hoşlanmazsa, söyleyeceği sözlerin kadını üzmemesi için bir şey söylemez sükût eder. Belki onun beğenmediği yönlerini başkası beğenebilir.³⁷⁷

Erkeğin kadını görmesinin yanı sıra, kadının da erkeği görmesinin amacı hiç şüphesiz birbirlerinin boyları, yüz hatları ve vücut yapıları hakkında bilgi edinmektir.

³⁷² Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 23-24.

³⁷³ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 20.

³⁷⁴ İbn Rüşd, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 3.

³⁷⁵ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 24.

³⁷⁶ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 3.Cilt, s. 574-575.

³⁷⁷ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 142.

Evlenmek amacıyla birbirlerini gören çiftler, çok defa tabii davranamayacakları için, değil bir defa görmekle, birkaç defa görüşmekle bile birbirlerinin ahlâkî yapı ve karakterlerini öğrenemeyecekleri açık bir gerçektir.

İmam Şâfî, bu nedenle damat adayı, isteyeceği kıza ihtiyaç olduğunda tekrar tekrar bakabilir. Çünkü böyle yapması, kızı iyice görmesini, evlendikten sonra pişmanlık duymamasını sağlar. Aynı şekilde tâlip olunan kadın da tâlip olan erkeğe bakabilir. Bakmak evlendikten sonra pişman olmamayı sağlar.³⁷⁸

Erkeğin evlenmek istediği kadına bakması hususunda, kadından veya onun velîsinden bakmak için izin istemesi şart değildir. Böyle yapması câizdir. Kadının haberi olmadığı zaman erkek, Peygamber efendimiz (s.a.v)’in şu hadis-i şerifinden dolayı ona bakabilir.³⁷⁹

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ الْمَرْأَةَ فَإِنْ اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَا يَدْعُوهُ إِلَى نِكَاحِهَا فَلْيُفْعَلْ قَالَ: فَخَطَبْتُ جَرِيَّةً فَكُنْتُ أَتَحَبُّ لَهَا حَتَّى رَأَيْتُ مِنْهَا مَا دَعَانِي إِلَى نِكَاحِهَا وَتَرَوُجَهَا فَتَزَوَّجْتُهَا.

“Câbir bin Abdullah (r.a)’dan rivâyet edildiğine göre şöyle demiştir: Rasûlüllâh (s.a.v); “Sizden biriniz bir kadına dünür olduğunda, eğer kadının nikâhına celb edecek yerlerine bakmaya gücü yeterse yapsın.” Buyurdu.

Câbir diyor ki: “Ben bir kıza dünür oldum, onu görmek için saklandım, onun beni evlenmeye davet eden yerine (yüzüne) baktım ve onu kendime nikâhladım.”³⁸⁰

C. Kadının Evlenmek İsteddiği Erkeğe Bakması

Evlenme niyetiyle bakma hükmü sadece erkeğe ait değildir. Kadın da evleneceği erkeğe bakabilir. Bu hak erkeğe verildiği gibi kadına da verilmiştir. Kadını görüp beğenmek erkek için söz konusu olursa, kadının da erkeği görüp beğenmesi söz konusu olur. Hz. Ömer (r.a);

³⁷⁸ Hin, Buğâ, Şerbecî, a.g.e, 2.cilt, s. 42-43.

³⁷⁹ Cezîrî, a.g.e, 4.cilt, s. 10.

³⁸⁰ Ebû Dâvûd, Nikâh, 19, (2083); Ayrıca Bkz. Ebû Dâvûd, a.g.e, çev. İ. Koçşalı, 3.Cilt, s. 118.

“Kızlarımızı çirkin erkeklerle evlendirmeyiniz. Kadınların erkeklerden, erkeklerin de kadınlardan beğendikleri vardır” demiştir.³⁸¹

Evlilik yaptıktan sonra kadın ve erkeğin ileride pişman olmaması için, hem erkek hem de kadın bu bakmak sayesinde beğenilen ve beğenilmeyen yerlerini görür ve ona göre karar verirler. Bu da ileri de pişman olmamak için iyidir.³⁸² A'mes şöyle demiştir; “Görmeden yapılan her evlenmenin sonu üzüntü ve kederdir.”³⁸³

Kadın evlenmek istediği erkeğe aracısız olarak bakabilir. Ayrıca araya birini koyarak kendisine tâlip olan erkeğe bakması için onu gönderebilir. Nasıl erkek evleneceği kadında bazı özellikleri arıyorsa, kadında erkeğin aradığı vasıfların çoğunu evlenmek isteyen adayda arar.³⁸⁴

Bizler de ileride pişman olmamak, maddî ve mânevî zarar görmemek için İslâmî ölçülere dikkat ederek evlilik öncesi teşvik edilen bakma işini uygulamalı, gücümüz nispetince isabetli bir evlilik yapma hususunda gayret göstermeliyiz. Evleneceği kişiye bakma fiilinin sadece erkeğe ait olmadığını, kadının da hakkı olduğunu bilmeli, evlenecek olan kadın ve kızlarımızı bu haklarından mahrum etmemeliyiz.

IX. DULUN ve BÂKİRENİN EVLENDİRİLİRKEN İZİNLERİNİN ALINMASI

Nikâhta asıl olan tarafların rızasıyla evliliğin gerçekleşmesidir. Câhiliye döneminde de nikâhta rıza aranır, fakat rıza, kızın velîsinin izin vermesiyle gerçekleşirdi. Bununla birlikte Câhiliye döneminde kızın rızasına başvurmadan kızı zorla kaçırmak suretiyle evlilik olabilirdi. Kızın ailesinin böyle bir durumun olmasından dolayı kendilerine karşı yapılan bu davranışı hakaret olarak telakki etmeleriyle, aracılar vasıtasıyla kız kaçırma hadiselerinin evlilikle sonlandırılmasına çalışılırdı.³⁸⁵

³⁸¹ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 142-143.

³⁸² Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, s. 43.

³⁸³ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s.141.

³⁸⁴ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 22.

³⁸⁵ Demircan, *a.g.e.*, s. 29-30.

Evlenme niyetinde olan kadın ve erkeğin kendi istekleriyle iradelerini kullanıp, başkalarının zorlamasıyla evlendirilmemesini, özellikle kadının evlilik hususunda rızasının alınmasını Peygamber Efendimiz (s.a.v) hadis-i şeriflerinde biz ümmetine tavsiye etmiştir. İslâm hukuku'nun üzerinde önemle durduğu bu aşama, velî'nin evlenecek kadının rızasına başvurma aşamasıdır. Bu aşamada velî İslâmî ölçüleri dikkate alarak bu görevini yerine getirir. Velî, eğer yaşıyorsa önce kızın annesine, eğer annesi yoksa kızla ilgilenen kişiye, tâlip olan kişiyi isteyip istemediğini danışır. Bir hadis-i şerifte;

وَعَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: آمُرُوا النِّسَاءَ فِي بَنَاتِهِنَّ.

“İbnu Ömer (r.a) anlatıyor: Rasûlüllâh Aleyhissalâtu Ve's-selâm buyurdular ki: “Kızları hakkında kadınlarla istişare edin”!³⁸⁶

Bu hadis-i şerifte kızların evlendirilmeleri hususunda anneleriyle istişare etme emrediliyor. Âlimler bu emri vücûba * değil, istihbâba * hamletmişlerdir. Bu davranışın fakihler, kadınların gönüllerini almaya yönelik olduğunu, kadınlarla ülfet ve samimiyetin artmasını sağlayacağını, annenin rızası olmadığı takdirde karı-koca arasına soğukluk gireceğini, zira kızların, annelerine babalarından çok meylettiklerini, annelerinin sözünü dinlemeye daha çok arzulu olduklarını belirtirler. Ayrıca kızda, annenin bilip babanın bilemeyeceği nikâhın gerektirdiği hakkı yerine getirmeye mâni bir sebep veya nikâhı münasip kılmayacak bir illet olabileceğini, dolayısıyla bütün bu sayılan maslahatlar için babanın anneye konuşmasının faydalı olacağını belirtirler. Çünkü kızın evlendirilmesinde birinci derecede velî babadır.³⁸⁷

İslâm her daim kadının görüşüne saygı gösterilmesini, özellikle evlilik aşamasında kadının rızasının alınmasını açık ifadelerle bildirmiştir. Bu bildirmelere rağmen velî eğer bâliğ ve reşit olan kızın rızasını almadan baskı ve zorlamayla kızı

³⁸⁶ Ebû Dâvûd, Nikâh, 23, (2095).

* Vücûb: Şâri'in, kesin ve bağlayıcı bir şekilde bir fiilin yapılmasını istemesi demektir. Yapılması istenen fiile de vâcip denir. Karagöz, *a.g.e.*, s. 695.

* İstihbab: Mendup. Müeekked sünnetin altında bir güzellik derecesi. Rasûlüllâh (s.a.v)'in birkaç defa yapıp sonra terk ettiği şeyler; Erdoğan, *a.g.e.*, s. 264.

³⁸⁷ Cânan, *a.g.e.*, 16.Cilt, s. 11-12.

evlendirirse kızın da bu kişiyle evlenmede rızası yoksa kız bu nikâhtan vazgeçebilir. Nitekim bunun örneğini İbnu Abbâs (r.a)’ın rivayet ettiği şu hadisten açıkça anlıyoruz.

وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَنَّ جَارِيَةً بَكَرًا ذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ كَارِهَةٌ فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.

“Bâkire bir kız, Rasûlüllâh Aleyhissalâtu Ve’s-selâm gelerek, kendisi istemediği halde, babasının evlendirdiğini söyledi. Rasûlüllâh Aleyhissalâtu Ve’s-selâm, (bu nikâhı) kabul edip etmemede kızını muhayyer bıraktı.”³⁸⁸

Hadiste, babanın, bâkire kızını, kızın istemediği kimseye zorla nikâhlanmasının haram olduğuna delalet vardır. Bu, babaya haram olunca, diğer velîlere evleviyetle haramdır.³⁸⁹

A. Evlilikte Bâkirenin İzninin Alınması

Velî konumunda olan bir kişi, bülûğ çağına giren bâkire kızını evlenmeye zorlayamaz.³⁹⁰ Bununla alakalı olarak bir hadis-i şerifte;

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: [أَنَّ فِتْنَةَ قَالَتْ يَغْنَى لِنَبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَبِي زَوَّجَنِي مِنْ ابْنِ أَخِيهِ لِيَرْفَعَ بِي حَسَبِيَّتَهُ، وَأَنَا كَارِهَةٌ. فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَبِيهَا، فَجَاءَ، فَجَعَلَ الْأَمْرَ لِلنَّهْإِ. فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ: إِنِّي قَدْ أَجَزْتُ مَا صَنَعَ أَبِي، وَلَكِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَعْلِمَ النِّسَاءَ أَنَّ لِيَسَ لِلْأَبَاءِ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ]

“Hz. Âişe (r.a)’a anlatıyor: “Bir genç kız Rasûlüllâh (s.a.v)’a gelerek: “Babam beni kardeşinin oğluna nikâhladı, ta ki benimle onun değerini yükseltsin. Ama ben istemiyorum” dedi. Aleyhissalâtu Ve’s-selâm, babasına adam göndererek getirtti ve evlenme işini kıza bıraktı. Bunun üzerine kız: “Ey Allah’ın Rasûlü! Ben şimdi, babamın yaptığına izin verdim. Esasen, ben kadınlara bu meselede babalara (icbâr)* yetkisi olmadığını göstermek istedim!” dedi.³⁹¹

³⁸⁸ Ebû Dâvûd, Nikâh, 24, (2096).

³⁸⁹ Cânan, *a.g.e.*, 16.Cilt, s. 11-12.

³⁹⁰ Mevsilî, *a.g.e.*, s. 92.

* İcbâr: (إِجْبَارٌ) Zorlamak. Velâyet sahibi birinin, Şeri hükmün uygulanması için bir başkasını herhangi bir tasarrufa zorlaması; Erdoğan, *a.g.e.*, s. 224-225.

³⁹¹ İbn Mâce, Nikâh, 12, (1874).

Velî konumunda olan kişinin evlilik hususunda bâkire kıza danışmasıyla alakalı;
حَدِيثُ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ يُسْتَأْمَرُ النِّسَاءُ فِي أَبْضَاعِهِنَّ قَالَ: نَعَمْ قُلْتُ: فَإِنَّ الْبِكْرَ تُسْتَأْمَرُ فَتَسْتَجِي
فَتَسْكُتُ، قَالَ: سَكَتُهَا إِذْنُهَا.

“Âişe-Allah (c.c) ondan razı olsun-şöyle dedi: Ben: Ey Allah’ın Rasûlü!
Kadınlar nikâh akitleri hususunda istişare edilirler mi? Diye sordum.

Allah Rasûlü (s.a.v): “Evet kadınlar nikâh akitleri hususunda istişare edilirler”
buyurdu. Ben Ey Allah’ın Rasûlü! Er görmedik bâkire, evleneceği kimse hakkında
istişare edilirse utanır, susar rızasını bildirmez! Dedim.

Rasûlüllâh (s.a.v); “Onun sükûtu, onun iznidir” buyurdu.³⁹²

Velî konumunda bulunan kişinin nikâhtan önce bulûğ çağına girmiş bâkire
kızına danışması ve izin alarak ‘falan adam seni istiyor’ veya ‘falan adam seninle
evlenmek istiyor’ diyerek, isteyen erkeğin kim olduğunu kıza söylemesi sünnettir.
Böyle bir durumda kızın susması onun evliliğe razı olduğunu gösterir. Kendisine
danışıldığında bâkirenin gülmesi de evliliğe razı olduğunu gösterir. Fakat alay ederek
gülse bu izin vermiş veya razı olmuş anlamına gelmez. Bâkireye evlilik hususunda
danışıldığı zaman eğer sessiz ağlarsa bu da evliliğe razı oluyor demektir. Bâkire olan
kızın velîsi ‘seni falana veya filana nikâhlayacağım’ der, kızda susarsa, velîsi bâkire
kızı kiminle evlendirirse evlendirsin, câiz olur. Yine velîsi bâkire olan kıza damat
adayı hakkında fikrini sorarsa, o da, ‘ondan başkasını daha çok seviyorum’ derse, bu
da izin sayılmaz. Ama nikâh kıyıldıktan sonra bu sözü söylese izin olur. Çünkü bu
izin verme ve vermeme anlamına da gelebilir. Bu durumda akitten evvel şüpheli izin
sabit kılınmaz. Akitte şüphe nedeniyle iptal edilmez. Velî olmayan bir kişi bâkire
kızdan izin isterse, kızın susması bu durumda yeterli olmaz. Kesinlikle konuşması
gerekir. Böyle bir durumda velî olmayan birinin kıza fikrini sorması da ihtiyaç
değildir. Çünkü bu kişinin sözüne iltifat edilmez.³⁹³

³⁹² Buhârî, Nikâh, 41, (5137).

³⁹³ Mevsîlî, *a.g.e.*, s. 92-93.

Hanefî mezhebine göre; ergenlik çağına gelmiş bir kadını ister dul olsun, ister kız olsun kimse onu evlenmeye zorlayamaz.³⁹⁴

İmam Mâlik'e göre; bâkire kız evlenip evine gidinceye ve tasarruf kudretini bilinceye kadar malında tasarruf yapamaz. Bâkire kız babası evlendirirse bu onun için bağlayıcı olur. Eğer kız babasından başkası evlendirirse, o da istemezse o zaman kız bu nikâhı bozabilir.³⁹⁵

Şâfiî mezhebine göre; bâkire kızın evlendirilmesiyle alakalı icbâri velîlik sadece baba ve dedeye aittir. Bunlar dışında hiç kimse bâkire kız cebren evlendiremez. Sadece baba ve dede bâkire kızın iznini almadan evlendirebilir. Bu yetki verilirken baba ve dedenin bâkire kızın maslahatını kızdan daha iyi bildiği, ona herkesten daha fazla şefkatli olduğu, bunun içinde kızlarına uygun olmayan bir eş seçmeyecekleri için icbâr yetkisi baba ve dedeye verilmiştir. Evlenme hususunda bâkire kızın izninin alınmasıyla alakalı, baba ve dedenin kızlarını zorla evlendirsin yetkisi kızın fikrinin alınmaması anlamına gelmez. En güzel olanı evlilik hususunda bâkire kızın şahsiyetine uygun olarak izninin alınmasıdır. Böyle yapmak ise müstehap'tır.³⁹⁶

Hanbelîler'e göre, akli başında ve bulûğ çağına girmiş olan bekâr kız çocuğu hakkında Ahmed b. Hanbel'den iki görüş sâdır olmuştur. Birinci görüşüne göre, baba kızın izni olmadan küçük kız çocuğunda olduğu gibi onu nikâh'a zorlayabilir ve evlendirebilir. İkinci görüşüne göre, kız çocuğu mali tasarrufları geçerlilik arz ettiğinden, evlilik hususunda zorlamak câiz olmaz. O, bu yönüyle bir dul veya erkeğin hükmüne benzer. Baba'dan başka dede de olsa başkası da olsa küçük kız çocuğunu babadan başkasının evlendirmeye hakkı olmadığını, büyük kız çocuğunu nikâh'a zorlamaya haklarının olmadığını söylerler.³⁹⁷

Evlendikten sonra, cinsel ilişki meydana gelmeden kocası ölen kızın evlendirilmesi hususunda ise; evlenen bâkirenin zifaktan önce kocası ölürse veya

³⁹⁴ Mergînânî, *a.g.e.*, 1.cilt s. 231.

³⁹⁵ Mâlik, *a.g.e.*, s. 370.

³⁹⁶ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, s. 62.

³⁹⁷ İbn Kudâme, *a.g.e.*, 3.Cilt, s. 552.

boşanırsa, bâkireliği ve utangaçlığı hala devam ettiği için bu kız bâkire gibi evlendirilir.³⁹⁸ Yine başka bir husus olarak, bâkirenin kocası, eşiyle baş başa kaldıktan sonra cinsel ilişki vuku bulmadan koca ölürse, iddetini bitirdikten sonra babası onu yeniden evlendireceği zaman bâkirenin evlendirilmesi gibi evlendirir. Bu durumda bâkirelik niteliği devam ettiği için, kızın susmasıyla yetinmeye dayanak olan utanma duygusu halen o kızda bulunmaktadır. Bu durumda, iddet ve mehir gerekli oldu diye utanma duygusu ortadan kalkmaz. Bunun için susması yeterli sayılır.³⁹⁹

Küçük kızın kocası kızla cinsel ilişkiye girdikten sonra kocası ölse veya onu boşasa ve kızın iddeti sona erse bu kızın durumuyla alakalı;

Hanefî mezhebine göre; baba bu durumdaki kızını başkasıyla evlendirebilir.⁴⁰⁰

Zina eden bâkirenin velîsi tarafından evlendirilmesi hususunda ise; Ebû Hanîfe'ye göre susması rızasını göstermede yeterli sayılır. Ebû Yûsuf, Muhammed ve Şâfî'ye göre ise kendisiyle cinsel ilişki kurulduğu için dul sayılır. Dul olduğu için de susmasıyla yetinilmez.⁴⁰¹

B. Evlilikte Dul Kadının İzninin Alınması

Evlenme hususunda kadınların rızasını almakla alakalı dulun izni bâkire olan kıza göre değişiklik arz eder. Bâkire olan bir kızın susması onun izni sayılırken dulun susması izin sayılmamış, bizzat evlenmek isteğini açıkça söylemesi istenmiştir.⁴⁰² Bu konuda hadis-i şerifte;

حَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَلْنَبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمَ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّى تُسْتَأْذَنَ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَكَيْفَ إِذْ نُهَا قَالَ: أَنْ تَسْكُتَ.

“Ebû Hureyre-Allah ondan razı olsun-şöyle dedi: Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurdu: "Dul kadının emri alınmadıkça, bâkire bir kızın da izni alınmadıkça

³⁹⁸ Mevsilî, *a.g.e*, 3.cilt, s. 93.

³⁹⁹ Serahsî, *a.g.e*, 5.Cilt, s. 9.

⁴⁰⁰ Serahsî, *a.g.e*, 4.Cilt, s. 405.

⁴⁰¹ Serahsî, *a.g.e*, 5.Cilt, s. 9.

⁴⁰² Mergînânî, *a.g.e*, 1.cilt s. 232.

evlendirilemezler. ”Orada bulunanlar dediler ki: Ey Allah'ın Rasûlü! Bâkire kızın izni nasıl olur"? Allah Rasûlü (s.a.v): “Bâkire kızın susması, onun iznidir” buyurdu.⁴⁰³

Bu hadis bâkire bir kızın izni alınmadan nikâhlanırsa nikâhı bâtıl olacağına, dulların müsaadesi alınıp sözle izni alınmadan onların nikâhının bâtıl bulunacağına zâhiren delil teşkil etmektedir. Hanefî, Evzâî, Süfyan-i Sevri'nin görüşleride böyledir. Şâfîî, Mâlikî, Ahmed bin Hanbel ve İshak bin Rahuveyhe göre; baba bâkire olan kızının iznini almadan evlendirebilir. Çünkü babanın kızın iznini alması demek gönüllerini almak içindir, yoksa izin almak vâcip değildir. Akde tesir etmeyeceğini ifade etmektedirler.⁴⁰⁴ Babanın dul kızını evlendirmesinin geçersiz olduğu konusunda ise icmâ edilmiştir.⁴⁰⁵ Bununla alakalı hadis-i şerifte;

“Ensâr kadınlarından Hansa Bint-i Hizam (r.a)'dan dan rivayet edildiğine göre şöyle demiştir: Bu kadın duldu, babası bunu birine nikâhladı. Hansa bu nikâhtan hoşlanmadı ve Rasûlüllâh (s.a.v)'e geldi, babasının yaptığını anlattı Peygamber (s.a.v)'de onun nikâhını reddetti.”⁴⁰⁶

Bu hükmün aklî delili olarak; dul kadının bir evlilik tecrübesi geçirmesi dolayısı ile yeni bir evlilik kararı verirken, bir başkasına ihtiyaç duymayacağı, ilk defa evlenmediği için duygusal davranmayacağı, aklın ön plana çıktığı bir karar verebileceği sebebiyle, kendi başına eşini seçme ve kendini evlendirme yetkisinin kabul edilmesi gerektiği söylenmiştir.⁴⁰⁷

Bâkirenin evlendirilirken susması utanma duygusundan dolayı zorunlu olarak izin sayılırken, dulun evlendirilirken susmasında böyle bir zorunluluk yoktur. Bunun için dul kadını babası evlendirir de evlilik haberi kendisine ulaştığı zaman susarsa,

⁴⁰³ Buhârî, Nikâh, 41, (5136).

⁴⁰⁴ Ebû Dâvûd, *a.g.e.*, çev. İ. Koçaşlı, 3.Cilt, s. 124: Ayrıca Bkz. İbn Kudâme, *a.g.e.*, 3.Cilt, s. 555.

⁴⁰⁵ Serahsî, *a.g.e.*, 5.Cilt, s. 13.

⁴⁰⁶ Ebû Dâvûd, *a.g.e.*, çev. İ. Koçaşlı, 3.Cilt, s. 127.

⁴⁰⁷ Nihat DALGIN, *Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular*, 3.bs, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2007, s. 264.

onun susması evliliğe razı olduğu anlamına gelmez. Çünkü susmak birden fazla anlama gelebileceği için temelde rıza göstermek sayılmaz.⁴⁰⁸

C. Yetim Kızı Evlendirmek

Yetim kızın evlendirilmesi hususunda İslâm hukuku bir takım kurallar koymuş, yetim kızın zarar görmemesi için bu kaidelere riayet edilmesini bizlere bildirmiştir. Âyet-i kerîmede;

وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللهِ حَسِيبًا.

“Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (bulûğa) erdiklerinde, eğer reşit olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velîlerden) kim zengin ise (yetim malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter.”⁴⁰⁹

Başka bir âyet-i kerîmede ise;

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرَّ عَنُوبُنَّ أَن تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوُلْدَانِ وَأَن تَقُومُوا لِلْيَتَامَىٰ بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ كَانَ بِهِ عَلِيمًا.

“Kadınlar hakkında senden fetva istiyorlar. De ki: “Onlar hakkında size fetvayı Allah veriyor.” Kitapta, kendilerine (verilmesi) farz kılınan (miras)ı vermediğiniz ve evlenmek istediğiniz yetim kızlara, zavallı çocuklara ve yetimlere âdil davranmanıza dair, size okunmakta olan âyetler de bunu açıklıyor. Ne hayır yaparsanız, şüphesiz Allah onu bilir.”⁴¹⁰ Buyurulmaktadır.

⁴⁰⁸ Serahsî, a.g.e, 5.Cilt, s. 13.

⁴⁰⁹ Nisa, 4/6.

⁴¹⁰ Nisâ, 4/127.

Ebû Hanîfe ve Ahmed b. Hanbel'e göre; bulûğ çağına erişmeden önce yetim kızın evlendirilmesi câiz olmakla beraber, nikâh akdi yapma görevini velîler üzerine alır. Bulûğ çağına eriştikten sonra ise bu kişi muhayyerdır.⁴¹¹

Yetim kızlarla evlenmek müslümanlara yasaklanan bir durum değildir. Burada müslümanlardan istenen yetimin hakkına girmemek ve onu zarara uğratacak şeylerden uzak durmaktır. Yetimlerle evlenilmesi hususunda Mâlik b. Dinar şöyle demiş; “Bazıları yetim kızlarla evlenmeyi istemez. Hâlbuki bunlarla evlenseler sevap kazanırlar. Hem onların geçimleri, doyurulması ve giydirilmesi gibi geçim yükleri hafif olur.”⁴¹²

D. Velînin Evlilik Tavassutu

İslâm hukuku'nun üzerinde önemle durduğu hususlardan birisi de kadının kendisini veya velînin kızını ahlâklı bir erkeğe nikâh yoluyla arz etmesi konusudur. Özellikle günümüzde biz müslümanlar dinimizin emrettiği hususları görmezden geliyoruz. Kızlarımızı sırf dünya'ya yönelik nimetlere sahip olmak için ahlâklı ve iffetli erkeklere vermek yerine, zengin ve şöhret sahibi kişilere vermek için gelen teklifleri geri çeviriyoruz. Böyle yapmakla da hiç şüphesiz gözümüzden sakındığımız evlatlarımızı göz göre göre ateşe atıyoruz. Peki, böyle bir durumun meydana gelmemesi için bizler müslümanlar olarak ne yapmalıyız. Özellikle bu konuda fukahâ'nın görüşleri bizlere yol gösterici oluyor. Kasas Sûresi 27. Âyet-i kerîmede Şuayb (a.s), Hz. Musa'ya;

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِي حَجَّجٍ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ.

Şu'ayb, “Ben, sekiz yıl bana çalışmana karşılık, şu iki kızımdan birisini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer sen bunu on yıla tamamlarsan, o da senden olur. Ben seni zora koşmak da istemiyorum. İnşallah beni sâlih kimselerden bulacaksın” dedi.⁴¹³

⁴¹¹ Sâbık, a.g.e, 2.Cilt, s. 250: Ayrıca Bkz. İbn Kudâme, a.g.e, 3.Cilt, s. 553.

⁴¹² Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kûtu'l-Kulûb*, çev. Dilaver SELVÎ, Ali KAYA, 4.Cilt, 6.bs, İstanbul, Semerkand Yayınları, 2011, s. 448.

⁴¹³ Kasas, 28/27.

Kadınların evlendirilmesi hususunda velî olan kişinin kadını sâlih olan kimselere teklif etmesi Hz. Şuayb (a.s)’ın sünnetidir.⁴¹⁴

Bu âyet-i kerîmeyle alakalı velînin kızını nikâha arz etmesi konusu hakkında çeşitli fikhî görüşler ileri sürülmüştür.

A. Velî kızını başkasına nikâh yoluyla arz edebilir. Evlilik çağına gelmiş olan bir kızını evlendirmek isteyen baba ilk olarak damat adayının Kur’ân ve sünnete bağlı olmasına dikkat eder.⁴¹⁵ Bunlarla alakalı âyet-i kerîmede Şuayb (a.s) kızını Hz. Musa’ya arz etmiştir. Yine velî’nin kızını nikâha arz etmesiyle alakalı Hz. Ömer (r.a) kızı Hafsayı Huneys’ten dul kaldıktan sonra, yeniden evlendirmek için Hz. Ebubekir ve Hz. Osman’a arz etmiştir.⁴¹⁶ Fakat sonunda Hafsa annemiz ile Allah Rasûlü (s.a.v) evlenmiştir. Hz. Ömer (r.a) bu davranışıyla ırzını ve namusunu korumak için kızını en güvenilir ele teslim etmek istiyor. Kızının dürüst ve kendisine denk biriyle evlenmesi için bizzat yaptığı teklifi onur kırıcı olarak görmüyor. Çünkü evlilik, fazilet sahibi kişilerin bir araya gelmesi ve birlikte yuva kurmaları için en iyi fırsattır. Hz. Ömer (r.a) da güvenilir ve inandığı kimselerin yakınlığına vesile olacak bu fırsatı kaçırmak istemiyordu.⁴¹⁷ Öyleyse bizler de bu olaydan ders çıkarmalı, evlatlarımızı veya velîsi bulunduğumuz kişileri sâlih ve ahlâklı kimselerle evlendirme hususunda elimizden gelen gayreti göstermeliyiz.⁴¹⁸

B. Evlenmek isteyen kadın ahlâklı ve sâlih olan bir erkeğe onunla evlenmek istediğini söyleyebilir. Kendini nikâh yoluyla ona arz edebilir. Allah Rasûlü (s.a.v)’e birkaç kadın kendini nikâh yoluyla arz etmiş, Allah Resulü (s.a.v) ise bu davranışlarını yadırgamamıştı.⁴¹⁹

⁴¹⁴ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 48.

⁴¹⁵ Gönenç, *a.g.e*, 1.cilt, s. 168.

⁴¹⁶ Yıldırım, *a.g.e*, 2.cilt, s. 122-123; Ayrıca Bkz. Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e*, 2.cilt, s. 48.

⁴¹⁷ Muhammed Ali SABUNİ, *Peygamberimiz Niçin Çok Evlendi*, İstanbul, Petek Yayınları, 1983, s. 67-69.

⁴¹⁸ Gönenç, *a.g.e*, 1.cilt, s. 168.

⁴¹⁹ Yıldırım, *a.g.e*, 2.cilt, s. 122-123; Ayrıca Bkz. Zebîdî, *a.g.e*, 11.Cilt, s. 293.

C. Nikâh hususunda kızın kendini nikâh ettirmesi: Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre; akıllı, bulûğ çağına ermiş kadının, ister dul olsun ister bekâr olsun kendisini nikâhlama hakkı vardır. Ancak evlenme hususunda velîsini vekil tayin etmesi, yabancı erkeklerin huzurunda nikâh akdini üzerine almasından doğabilecek olumsuz durumlara karşı müstehap'tır. Kadının kendi başına evlenmesine varisi olacak velîsinin itiraz hakkı yoktur. Fakat aralarında denklik bulunmaz, mehr-i misilden az olursa bu istisnai durumdur. Eğer kadın, aralarında denklik bulunmadan mirasçı velîsinin de izni olmadan evlenirse, evliliği nafizdir. Kadın çocuk doğurmadığı veya gebeliği anlaşılmadığı müddetçe velîsinin zararı def etmek için hâkimden ayrılmalarını talep etme hakkı vardır. Fakat çocuk doğmuş veya hamile olduğu belli olmuşsa bu durumda çocuğun zâyi olmaması için ayrılma sakıt olur. Şayet aralarında denklik olur mehir, mehr-i misilden az olursa, velînin mehr-i misil isteme hakkı vardır. Koca bu isteği kabul ederse akit sabit kalır. Eğer de kabul etmezse, velî akdi bozmak için mahkemeye başvurur. Eğer kadının velîsi veya velî konumunda bulunan varisi olmazsa, kadının yaptığı bu nikâha kimsenin itiraz hakkı yoktur. İster denk olan biriyle evlensin, ister denk olmayan biriyle evlensin. Çünkü bu duruma görev bizzat kendisine düşmüş, o da hakkını kullanmış olur. Denk olan biriyle evlendiği için kendisine ayıp gelen bir velîsi yoktur. Kadının mehr-i misli ise, kocasından almakla sakıt olmuş olur.⁴²⁰ Hanefîler buna şu âyetleri delil getiriler;

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدِ حَيْثُ تَتَكَحَّحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ طَلَّقَا أَنْ يُقِيمَا
حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ.

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde, onlar (kadın ile ilk kocası) Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.”⁴²¹

⁴²⁰ Sâbık, a.g.e, 2.Cilt, s. 241-242.

⁴²¹ Bakara, 2/230.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَنْ يَنْكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَلِكَمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ.

“Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman kendi aralarında aklın ve dinin gereklerine uygun olarak güzellikle anlaştıkları takdirde, eşleriyle (yeniden) evlenmelerine engel olmayın. Bununla içinizden Allah’a ve âhiret gününe iman edenlere öğüt verilmektedir. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”

Bu âyet-i kerîmelerde, evliliğin isnat edildiği kişi kadındır. İsnada esas olan gerçek işi yapana dayandırılmasıdır. Kadının tek başına alışveriş ve diğer akitleri yapmasından dolayı, evlenme hususunda da bu akdi tek başına yapması kadının hakkıdır. Çünkü akitler arasında fark yoktur. Kadının akdi, kendi başına yapmasıyla evlilik akdinde velîlerin hakkı iptal edilmiş değildir. Kötü muameleden kaynaklanan bir ayıp velîlere ait olacağı için, evlenme kötü yolla yapılır ve denklik şartına uyulmazsa velîlerin hakkı yine mevcut olur.⁴²²

Şâfiî mezhebine göre; nikâh hususunda kız kendini nikâh ettiremez. Kız istemese bile velîsi onu zorlayarak nikâh ettirebilir.⁴²³ Velîsi olmadan kendi nikâhını akdeden kadının evliliği bâtıldır. Şayet nikâh akdinden sonra cinsi münasebet meydana gelmişse, eşleri ayırmak farzdır. Böyle bir durumda kadın mehr-i misil alır.⁴²⁴ Bunun delili olarak ta Allah Rasûlü (s.a.v)’in;

“Hangi kadın velîsinin izni olmadan evlenirse onun nikâhı bâtıldır. (Hz. Peygamber, bu sözü üç defa tekrar etmiştir). Eğer erkek kadına temas ederse kadına temasından dolayı mehir vermesi gerekir. Eğer velîler arasına ihtilâf çıkarsa velîsi olmayanın velîsi sultandır.”⁴²⁵ Hadisini delil almışlardır.

Şâfiî mezhebine göre; böyle bir durumda cinsi münasebette bulunan kişilere yönelik zina cezası vermek vâcib olmaz. Çünkü velîsiz kıyılan nikâhın sahih olup

⁴²² Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 242.

⁴²³ Yıldırım, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 122-123.

⁴²⁴ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 58.

⁴²⁵ Ebû Dâvûd, Nikâh, 19, (2083).

olmaması hususunda fukahâ ihtilâf etmişlerdir. Şüphenin olması da cezayı düşürür. Ancak ta'zir cezası uygulanır. Bu ceza da kadı tarafından belirlenir.⁴²⁶

D. İmam Mâlik ve İmam Şâfî'ye göre, velî bulûğa ermiş bâkire kızını, fikrini almadan, istişare etmeden evlendirebilir. Bulûğa ermiş dul olan kızını ise evlendiremez.⁴²⁷ Ebu Hanîfe'ye göre ise, kız bulûğa erdiği zaman rızası alınmadan hiç kimse onu evlendiremez. Bâliğ olduğu için teklif çağına girmiş bulunuyor.⁴²⁸ Bulûğa ermeyen kızın ise teklif çağına gelmemiş olması hasebiyle rızasının alınması şart değildir.⁴²⁹

E. Babanın Oğlunu Evlendirmesi

Baba yetişkin olan oğlunu evlendirir bu haber oğluna ulaşır da susarsa bu onun izni olduğu anlamına gelmez. İzninin olduğunu sözlü olarak veya başka bir eylemle göstermesi gerekir. Kadının susması onun rızası olduğu anlamını taşır fakat bu susma erkek için geçerli değildir. Kadının susması utanmadan dolaydır. Fakat erkek kadınlara rağbet gösterdiği için bu susma onun için geçerli olmaz. Bâkire bir kızın susması toplumda iyi karşılanan bir şeydir. Fakat erkek çocuğunun susması, kadını bir davranışa delalet ettiği için insanlar arasında hoş karşılanmaz. Bunun içindir ki erkeğin susması onun rızası olduğu anlamına gelmez.⁴³⁰

⁴²⁶ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 58.

⁴²⁷ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 62-63.

⁴²⁸ Mevsilî, *a.g.e.*, s. 92.

⁴²⁹ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 244; Ayrıca Bkz. Mevsilî, *a.g.e.*, s. 94.

⁴³⁰ Serahsî, *a.g.e.*, 5.Cilt, s. 8.

II. BÖLÜM

I. NİŞAN

Evlenmelerine engel teşkil edecek bir durumları olmayan erkek ve kadının birbirlerine evlenmeyi karşılıklı olarak vaat etmeleriyle nişan (nişanlanma) ve bunun sonucunda ortaya çıkan nişanlılık ilişkisine hemen hemen çoğu toplumlarda rastlamaktayız.⁴³¹

Biz daha önce konumuzun birinci bölümünde hıtbeyi tanımlarken hıtbe'nin istemek, söz vermek, söz kesmek ve nişanlanmak safhalarının hepsine şamil olduğunu söylemiştik.⁴³² Konumuzun birinci bölümünde hıtbe'nin kız isteme safhasını inceleyip açıklamaya çalışmıştık. Bu bölümde ise hıtbe'nin içinde barındırdığı başka safhası olan nişanlanma bölümünü anlatmaya çalışacağız.

Özellikle bu bölümde nişanın bozulmasından sonra ortaya çıkan, mehre mahsûben verilen takı, para veya eşyaların durumu, tarafların birbirlerine vermiş oldukları hediyeler ve hibelerin kime ait olduğu konularını işleyeceğiz. Bu konuda ortaya çıkan problemlere Kur'ân, sünnet, mezhep imamları, son dönem İslâm hukukçularının meseleye bakış açıları ve medenî hukuktan faydalanarak açıklık getirmeye çalışacağız. Bu çalışmamızda ulaşmak istediğimiz temel hedefimiz, toplumumuzda evlilik öncesi nişanlanma döneminde meydana gelen anlaşmazlıklar ve hukukî sonuçlar olacaktır.

II. NİŞANLANMA'NIN AMACI

Allâh'u Teâlâ evliliğe atılacak ilk adımın sağlam olması, eşlerden birinin diğerini iyi tanıyarak evliliğe adım atması için nişanlanmayı meşrû kılmıştır.⁴³³

Nikâh akdinden önce evlenecek çiftlerin ve aile fertlerinin birbirlerini daha iyi tanınması, kurulacak olan aile birliğinin daha sağlam temeller üzerine bina edilmesi, aile de huzur ve mutluluk ortamının sağlanması için nişanlılık dönemi, özellikle

⁴³¹ Acar, *a.g.e.*, 33.Cilt, s. 152-154.

⁴³² Karaman, *a.g.e.*, 1.Cilt, s. 306-307; Ayrıca Bkz. Kara, Debbağoğlu, *a.g.e.*, s. 214.

⁴³³ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 138.

Müslüman toplumlarda önemli bir yere sahiptir. Mutlu bir yuvanın kurulması, ileride sıkıntıya sebep olacak problemlerin bir nebze de olsa önlenmesi için evlilik akdinden önce tarafların birbirlerini beğenmelerine ve anlaşabileceklerine kanaat getirmeleri İslâmî bir evlilik için daha uygun olacaktır. Bunu yapmanın en meşrû yolu da nişanlanma dönemidir.

Zira Allah Rasûlü (s.a.v), eşlerin arasında uyumun olması için evlenmeden önce kadın ve erkeğin birbirlerine bakmalarına izin vermiş ve bunu tavsiye etmiştir.⁴³⁴

Allah Rasûlü'nün bu aşamada verdiği izin hiç şüphesiz kadın ve erkeğin faydalanacağı istisnâî durumlardan biridir. Bu gibi durumlarda “zaruretler sakıncalı olan şeyleri mübâh kılar” prensibi uygulanır. Evlenme niyetiyle kadın ve erkeğin birbirine bakması da bu istisnâî durumlardan biridir.⁴³⁵ Burada kadın ve erkeğin bilmesi gereken en önemli şey birbirlerinin mahrem olan yerlerine bakmamaları ve teke tek baş başa kalmamalarıdır. Bakılması câiz olan yerler ve erkekle kadının baş başa kalacakları zaman yanlarında bulunabilecek kişileri konumuzun birinci bölümünde detaylı olarak anlattığımız için burada ayrıntıya girmeyeceğiz.

Nişanlılık aşamasında kadın ve erkeğin bunun bir evlilik vaadi olduğunu bilmesi gerekir.⁴³⁶ Çünkü evlilik sonrası yükümlülük ve hükümler nişanlılıkta geçerli olmadığı için, kadın ve erkek yanlarında mahremleri olmadan baş başa kalamazlar. Bu câiz değildir. Çünkü nişanlısı o erkek için yabancı kadın durumundadır. Evlilik öncesi erkek ve kadının flört etmesi, halka açık yerlerde birlikte gezip dolaşmaları şer'an yasaktır. Böyle bir yasağın koyulmasında ise çeşitli faydalar vardır. Özellikle erkek bazı hususlarda aceleci olabilir. Kadınlı baş başa kaldığı zaman nefsine yenilebilir. Bu durumda ise en fazla zararı kadın görür. Böyle bir olaydan sonra nişan bozulacak olsa kadının şerefi ve saygınlığı lekelenmiş olur.⁴³⁷

⁴³⁴ Müslim, Nikâh, 12, (1424).

⁴³⁵ Döndüren, *a.g.e.*, s. 146.

⁴³⁶ Bilmen, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 12; Ayrıca Bkz. Turgut AKINTÜRK, *Medeni Hukuk*, Ankara, Sevinç Yayınları, 1986, s. 191.

⁴³⁷ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 24.

Klasik kaynaklarda, evlenilecek olan kızın kendisine talip olan erkekle görüşüp konuşabilmesi için, yakın akrabalarından tam eda ehliyetine sahip, en az bir kişi yanlarında bulunmalıdır. Böyle olması durumunda evlenecek olan kız, kendisine talip olan erkekle bir müddet bir arada bulunup görüşebilir. Bu klasik kaynaklarda belirlenmiş sınırdır.⁴³⁸

Sonuç olarak, böyle bir durumun olmasını hiç kimse istemez. Mü'min, kardeşinin toplumda saygınlığını yitirmemesi ve mağdur olmaması için yanlış tutum ve davranışlardan uzak durur. Onun için hıtbe (kız isteme) ve nişanlılık dönemi bir amaca yönelik meşrû kılındığı için, biz de bu ruhsatı kötüye kullanmamalı, ileride hem bizi hem de ailemizi üzecek ve rencide edecek fiillere tevessül etmemeliyiz.

III. NİŞAN'IN BOZULMASI

Nişanlanma evliliğe götüren bir yol olduğu için kadın ve erkek arasında evliliğe engel teşkil edecek durumların bulunmaması gerekir. Biz daha önce konumuzun birinci bölümünde hıtbe (kız isteme)'nin olabilmesi için erkek ve kadın arasında evliliğe engel teşkil edecek sürekli ve geçici evlenme engellerini detaylı bir şekilde açıklamıştık. Bu nedenle aynı şeyleri burada tekrarlamayacağız.

Nişanlanmanın evlilikle sona ermesi hem erkek hem de kadının beklentisidir. Bu beklenti bazen istenildiği gibi sonuçlanmayabilir. Bunların başında evlenme, ölüm, tedavisi mümkün olmayan bir hastalığın ortaya çıkması gibi nedenler⁴³⁹ veya nişanın bir akit olmaması, sadece bir evlilik vaadi olmasından dolayı çoğunluk müctehidlere göre nişanlı olan erkek veya kızın karşılıklı rıza olmadan tek yanlı irade beyanıyla da nişanı sonlandırması gelebilir. Erkek veya kadının nişandan vazgeçmesi çoğunluk müctehidlere göre câizdir.⁴⁴⁰ Ulemâya göre nişanlılık bağlayıcı bir akit değildir. Bundan dolayı her iki taraf için de nişandan geri dönmek vardır. Bu geri

⁴³⁸ Kahveci, *a.g.e.*, s. 30.

⁴³⁹ Karaman, *a.g.e.*, 1.cilt, s. 308.

⁴⁴⁰ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 25; Ayrıca Bkz. Döndüren, *a.g.e.*, s. 146.

dönme işini yapan kişi, şeriatın kendisine meşrû kılmış olduğu hakkını kullanmış sayılır.⁴⁴¹

Fakihlerin çoğunluğuna göre, nişan sadece evlenme vaadinden ibarettir.⁴⁴² Vaat verenlerden her birilerinin verdikleri bu vaatten caymaları, sahip oldukları haklardan bir haktır.⁴⁴³ Bu cayma sebepli ya da sebepsiz, tek taraflı veya tarafların anlaşarak nişanı sona erdirmesiyle de sonuçlanabilir.⁴⁴⁴ Hal durum böyleyken, nişanlılık evlenme akdi olmadığı için nişanın devam etmesi hususunda da kimse kimseyi zorlayamaz ve bu konuda kimse yükümlülük altına da girmez.⁴⁴⁵

Medeni Kanununun 119. Maddesine göre de; “Nişanlılık, evlenmeye zorlamak için dava hakkı vermez. Evlenmeden kaçınma hâli için öngörülen cayma tazminatı veya ceza şartı dava edilemez; ancak yapılan ödemeler de geri istenemez.”⁴⁴⁶

Nişanı bozmak bir yükümlülük getirmez fakat burada dikkat edilmesi gereken çok önemli bir husus var. O da müslümanın evlilik va’dinden keyfi ve sebepsiz dönmesinin taraflar üzerinde ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlarıdır. Bu yüzden müslüman her zaman verdiği sözden sorumludur. Zira Allah (c.c);

وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur.”⁴⁴⁷ Buyurmak suretiyle bu konuda müslümanların her zaman verdikleri söze sadık kalmaları belirtilmiştir.

Sözünde durmayanların münafıklık alâmeti taşıdığını Allah Rasûlü (s.a.v) şu hadis-i şerifinde biz ümmetine bildirmiştir:

⁴⁴¹ Abdul Azîz ÂMİR, *el-Ahvâlu 'ş-Şahsiyye fiş-Şeriyetil İslâmiyyeti Fikhen ve Kazâen*, 1.bs, Suudi Arabistan, Dar'ul-Fikril Arabiyyi, 1984, s. 29.

⁴⁴² Zühaylî, *a.g.e*, 9.Cilt, s. 12.

⁴⁴³ Sâbık, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 144.

⁴⁴⁴ Acar, *a.g.e*, 33.Cilt, s. 153.

⁴⁴⁵ Zühaylî, *a.g.e*, 9.Cilt, s. 25.

⁴⁴⁶ Ülgen, *a.g.e*, s. 30.

⁴⁴⁷ İsrâ, 17/34.

“Müslüman emanete hıyanet etmeyen, konuştuğunda yalan söylemeyen kimsedir. Emanete hıyanetlik eden, yalan söyleyen kişi münafıklık alameti taşır.”⁴⁴⁸ Oysa müslüman her zaman İslâm’ın çizdiği yoldan gitmeli, bu konu da gayret göstermelidir. Özellikle evlenme aşamasında sırf kadının nazarında itibar sağlamak için yalan konuşmamalı, en ufak bir şeyde sudan sebepler yüzünden sözünden caymamalıdır. Çünkü böyle yapması müslümana yakışmayan bir davranıştır.

Nişan bir akit olmadığı için⁴⁴⁹ bunu bozmak, mâkul ve haklı bir sebebe dayanmadığı sürece, sözde durmamak ahlâklı bir müslümana yakışmaz. Böyle yapmakla kişi özellikle bir kızın onuruyla ve ailesinin mahremligi ile oynamış olur. Bunun sonucunda ise taraflar arasında huzursuzluk ve sıkıntılar meydana gelebilir.

Biz konumuzun birinci bölümünde hitbe (kız isteme)’nin olacağı o aşamada özellikle erkeğin evleneceği kadın hakkında iyice araştırma yapmasını, fizikî özelliklerinin kendisine uygun olup olmadığına iyice karar verdikten sonra bu isteğini kıza bildirmesini anlatmıştık. Evlilik maksadıyla erkeğin nikâhtan önce alacağı kıza görmesinin sünnet olmakla beraber erkek ve kadının evlenmeden önce birbirlerine bakmalarının aralarında sevgi ve yakınlığa sebep olacağını açıklamıştık.⁴⁵⁰

Özellikle Şâfî mezhebi’nin bu aşamadaki hassasiyetini aktarırken onlara göre; evliliğin ilk aşaması olan kız isteme, zamanında evlenmek isteyen kişinin tâlip olmadan önce kıza bakmasını, fakat bu bakmadan kızın ve ailesinin haberi olmamasını, böyle yapmanın kızın ve ailesinin onuru açısından önem arz ettiğini, bu durumda eğer kızdan hoşlanırsa erkeğin tâlip olmasını, böyle yapmanın kızın ve ailesinin incinmemesi için daha uygun olacağı görüşünü aktarmıştık.⁴⁵¹

Yine bu aşamada Şâfîlilerin, bu konudaki görüşlerinin kurulacak yuvanın sağlam olması açısından önem arz ettiğini görmekteyiz. Zira onlar damat adayının, isteyeceği kıza ihtiyaç olduğunda tekrar tekrar bakmasını, böyle yaparak, kıza iyice görmesini,

⁴⁴⁸ Buhârî, İmân, 24, (33).

⁴⁴⁹ Döndüren, *a.g.e.*, s. 146.

⁴⁵⁰ Buhârî, *a.g.e.*, s. 175; Ayrıca Bkz. Asutay, *a.g.e.*, s. 21.

⁴⁵¹ Zühaylî, *a.g.e.*, 9.Cilt, s. 23-24.

evlendikten sonra pişmanlık duymaması için iyi olacağı görüşündedirler. Aynı şekilde tâlip olunan kadının da kendisine tâlip olan erkeğe bakabileceğini, bu bakma sayesinde kadının evlendikten sonra pişmanlığının olmayacağını söylerler. Çünkü hem erkek hem de kadın bu bakma sayesinde birbirlerinin beğendikleri ve beğenmedikleri yerlerini görebilirler.⁴⁵²

IV. NİŞAN'IN BOZULMASI ve SONUÇLARI

Nişanlı olan çiftler birbirlerini evlenmeye zorlayamazlar. Nişanın bozulmasından dolayı da evliliğe yönelik herhangi bir sonuç meydana gelmez. Fakat bu aşamada mehir peşin olarak verilmiş, taraflar birbirlerine hediye vermişlerse mehir, hediye ve hibelerin durumu bir problem olarak karşımıza çıkar.⁴⁵³

Nişanlılık dönemi, kız isteme aşamasından sonra, erkek ve kadının evlenmeye yönelik attıkları ikinci adımdır. Bu dönemde çoğu kez taraflar arasındaki bağların kuvvetlendirilmesi ve özellikle aileler arasında ilişkilerin pekiştirilmesi için karşılıklı olarak hediyeler veya hibeler verilir. Bazen de mehre mahsuben takı, para veya ziynet eşyası verilir. Bu aşamada erkek veya kadından biri veya her ikisi nişanı bozabilir. Bozulan bu nişan sonucunda ise hediyeler, hibeler veya mehre mahsuben verilen takı, para veya ziynet eşyalarının kime iade edileceği, zâyi olan eşyaların nasıl telafi edileceği, verilen hediyelerin geriye alınıp alınamayacağı konusunda ihtilâflar meydana gelebiliyor.

Nişanın bozulması sonucu ortaya çıkan mehir ve hediyelerin durumu fukahâ tarafından ele alınıp tanzim edilmiştir. Tazminat davası konusuna ise modern İslâm hukuk âlimleri dikkat çekmiştir.⁴⁵⁴

Nişanın erkek veya kadın tarafından ya da her ikisinin anlaşarak bozması sonucu ortaya çıkan problemleri genel olarak üç grupta ele almak mümkündür. Bunlar:

A. Mehirle ilgili konular.

⁴⁵² Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 42-43.

⁴⁵³ Döndüren, *a.g.e.*, s. 147.

⁴⁵⁴ Karaman, *a.g.e.*, 1.cilt, s. 308.

B. Hediyelerle ilgili konular.

C. Maddî ve manevî tazminat meselesidir.⁴⁵⁵

A. Nişan'ın Bozulmasından Sonra Mehrin Durumu

İslâm aile hukukuna göre, evlilik aşamasında dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi, kadının nikâhlanmasının sonucunda kendisine teminat olarak verilen mehirdir.

Mehir; erkeğin evlilik öncesi kadına vermiş olduğu veya vermeyi taahhüt ettiği para veya başka bir malı ifade eden İslâm hukuku terimidir. Erkeğin kadına mehir adıyla ödemiş olduğu meblâğ, İslâm âlimlerince hiçbir zaman kadının satış bedeli olarak görülmemiştir. Mehir erkeğin evlilik konusundaki ciddi niyetini ve evleneceği kadınla bir ömür boyu birlikte yaşama arzusunu simgeleyen, kadını da bu evliliğe hazırlayan ve kadın için ekonomik bir güvence teşkil eden sembolik bir davranış ve maddî bir fedakârlık olarak anlaşılmıştır.⁴⁵⁶

Kur'ân-ı Kerîm'de, erkeğin evlenmek istediği kadına mehir vermesinin zorunlu olduğu ve mehri verdikten sonra bunu zorla geri almasının da câiz olmadığı belirtilmiştir.

“Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak kadının, ya da nikâh bağı elinde bulunanın (kocanın, paylarından) vazgeçmesi başka. Bununla birlikte (ey erkekler), sizin vazgeçmeniz takvâyâ (Allah'a karşı gelmekten sakınmaya) daha yakındır. Aranızda iyilik yapmayı da unutmayın. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görendir.”⁴⁵⁷

“Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa, onu da afiyetle yiyin.”⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ Şükrü Selim HAS, *Nişanın Bozulmasının Hukukî ve Dini/Ahlâkî Neticeleri (İslâm Hukuku ve Modern Hukuk Arasında bir Mukayese)*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 30, 2006/1, (113-131), s. 118.

⁴⁵⁶ Güleç, a.g.e, 3.cilt, s. (1240-1242); Ayrıca Bkz. Ergin, a.g.e, s. 833.

⁴⁵⁷ Bakara, 2/237.

⁴⁵⁸ Nisâ, 4/4.

“Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, öbürüne (mehir olarak) yüklerle mal vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. İftira ederek ve açık günaha girerek mi verdiğinizi geri alacaksınız?”⁴⁵⁹

Câhiliye döneminde velî konumunda olan bir kişi, kadını veya kızını evlendirirse kadın veya kıza ait olan mehri kendisi alırdı. Bu konuda da yüce dinimiz İslâm ahlâkî olmayan bu uygulamayı yasakladı.⁴⁶⁰ Kadınlara veya kızlara mehirlerini vermeye alakalı yüce Allah (c.c) âyet-i kerîmede;

“Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa, onu da afiyetle yiyin.”⁴⁶¹ Buyurmak suretiyle kadın ve kızlara mehirlerinin verilmesi hususunda hükümü koymuştur.

Nişanlılık döneminin evlilikle son bulması herkesin arzu ettiği bir durumdur. Fakat bazı durumlarda sebepli sebepsiz yere, tek taraflı veya karşılıklı olarak nişan bozulabilir. Nişanın bozulmasından sonra ortaya çıkan başlıca problemlerden birisi de mehrin iade edilip edilmeyeceği konusudur.

Hanefîler’e göre kadına verilmesi gereken mehir, nikâh akdinin sonuçlarından birisidir.⁴⁶² Bu nedenle mehir nikâh esnasında belirlenmemiş olsa, hatta nikâh esnasında verilmeyeceği şart koşulsa bile evlenen kadın yine de mehre hak kazanır.⁴⁶³ Fakat nikâh akdi gerçekleşmezse, kadın mehri hak etmiş olmaz ve mehri sahibine iade etmesi vâcib olur.⁴⁶⁴ Erkek evleneceği kadına nişanlılıkta vermiş olduğu mehri, nişan bozulduktan sonra misli olan bir mal ise mislen, aynı bir mal ise aynen veya değerle geri alabilir.⁴⁶⁵ Bu hususta âlimler arasında görüş birliği vardır. Çünkü kadına verilecek olan mehir evlenmenin doğal bir sonucudur. Kadının mehri hak etmesi ise

⁴⁵⁹ Nisâ, 4/20.

⁴⁶⁰ Zeydân, *a.g.e.*, s. 56.

⁴⁶¹ Nisâ, 4/4.

⁴⁶² Âmir, *a.g.e.*, s. 25.

⁴⁶³ Karagöz, *a.g.e.*, s. 419.

⁴⁶⁴ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 145.

⁴⁶⁵ Âmir, *a.g.e.*, s. 25.

evlenmesine bağlıdır. Bu sebeple nişanlılığın evlilikle tamamlanamaması durumunda kadının mehir üzerinde herhangi bir hakkı olmaz.⁴⁶⁶ Mehirle ilgili hükümde erkek veya kadından hangisinin nişanı bozduğuna, haklı veya haksız olduğuna bakılmaz.⁴⁶⁷

Bir kimse mehre mahsuben karşı tarafa altın veya benzeri bir şey gönderir, daha sonra bu nişan bozulacak olursa gönderilen şey duruyorsa aynısı, durmuyorsa değeri geri verilecektir. Hanefî mezhebine göre mehre mahsuben değil de, hediye olarak gönderilmişse yine aynısı duruyorsa geriye verilecektir. Fakat helâk olmuşsa geriye bir şey vermek gerekmez.⁴⁶⁸

Şafîler'e göre ise; nişan bozulduğu takdirde teberru niyetiyle verilmeyen her şey helâk olsa bile, geri alınacaktır.⁴⁶⁹

Hâtib'in mahtûbeye vermiş olduğu şeyler hususunda geri dönmesine dair Şafî ulemâsının görüşleri ise şöyledir. Hâtib veya mahtûbe tarafından hıtbeye'den dönülmesi eşittir. Yani her hâlükârda hâtib'in mahtûbeye vermiş olduğu şeylerin aynısı duruyorsa onu geri alır, tüketilmişse onun kıymetini geri alır.⁴⁷⁰

Nişanlılık döneminde mehre mahsuben verilmiş olan mal veya paralar nişanın bozulmasıyla birlikte hukukî dayanağını kaybedeceği için bunların kadında kalmasının da meşrû bir nedeni kalmamıştır. Aksi halde mehre mahsuben elde edilen maddî değerler iade edilmez veya karşılıkları ödenmezse borçlar hukukundaki sebepsiz zenginleşmeye ait hükümler devreye girer.⁴⁷¹

Şayet nişanla birlikte nikâh yapılmışsa;

⁴⁶⁶ Hamza AKTAN; ‘‘Nişanlanma’’md., İbrahim Kâfi DÖNMEZ (edt), *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, 3.Cilt, s. (1575-1576), İstanbul, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2006;

⁴⁶⁷ Kahveci, *a.g.e*, s. 122.

⁴⁶⁸ Gönenç, *a.g.e*, 3.Cilt, s. 134-135.

⁴⁶⁹ Gönenç, *a.g.e*, 3.Cilt, s. 135.

⁴⁷⁰ Muhammed Muhyittin ABDULHAMÎD, *el-Ahvâlu's-Şahsiyye fiş-Şeriyetil İslâmiyye*, İstanbul, el-Mektebetü'l-Hanefiyye Yayınevi, b.t.y, s. 20.

⁴⁷¹ Kahveci, *a.g.e*, s. 122.

Bütün ulemâ, eşlerin yalnız olarak bir arada kalmasıyla veya erkekle kadından birisinin ölümüyle, mehrin tamamının kadına düştüğünde müttefiktirler. Ulemâ, kadın ve erkek yalnız olarak bir arada kaldıkları zaman, mehrin tamamının kadına düşmesi için erkeğin ona dokunması şart mıdır, yoksa yalnız olarak bir arada kalmaları yeterli midir? Diye ihtilâf etmişlerdir.⁴⁷² Bizde bu ihtilâfları mezheplerin görüşleriyle açıklamaya çalışacağız.

Hanefî mezhebine göre; eğer kişi karısıyla zifafa girmeden veya sahih halvetten önce boşarsa o zaman kadın mehrin yarısını alır.⁴⁷³ Karı-koca tam sahih bir halvetle yalnız kalırlarsa kadın mehre hak kazanır. Tam halvet, karı-kocanın kimsenin onları göremeyeceğinden emin oldukları bir yerde yalnız kalmalarıdır. Bu gibi durumda kadın veya erkekten birisinin farz olan orucu tutması, kadının hayızlı olması, tarafların hakiki zifafa güç yetiremeyecek bir hastalığı bulunması gibi hissi bir engel veya yanlarında üçüncü bir kişinin bulunması gibi tabii bir engelin bulunmaması gerekir.⁴⁷⁴

Şafî mezhebine göre; mehrin tümü iki durumda kadına vâcip olur. Bunlardan ilki, koca hanımıyla münasebette bulunduğu anda mehrin tümünü ödemek vâcip olur. Çünkü yaptığı akdin karşılığını almıştır. Bununda bedelini ödemesi gerekir.⁴⁷⁵ Buna delil olarak şu âyeti gösterirler.

“Onlardan (nikâhlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin.”⁴⁷⁶ Âyette geçen istimta kelimesinden maksadın, cinsi münasebet ve haz olduğu, ücretten maksadın ise mehir olduğu görüşündedirler. Mehir’e ücret denmesinin sebebine ise faydalanma mukabili olduğundandır derler. İkinci olarak, kadın öldüğünde, kocası ister onunla cinsi münasebet kursun, ister kurmasın, mehrin tümü vâcip olur. Bu hususta sahâbîler icmâ etmişlerdir. Şafîlere göre, koca cinsi

⁴⁷² İbn Rüşd, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 18.

⁴⁷³ Mergînânî, *a.g.e.*, 1.cilt s. 239.

⁴⁷⁴ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 271; Ayrıca Bkz. Mergînânî, *a.g.e.*, 1.cilt s. 240.

⁴⁷⁵ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e.*, 2.cilt, s. 75.

⁴⁷⁶ Nisâ, 4/24.

münasebetten önce kadını boşarsa, kesilmiş olan mehrin yarısını kadına ödemesi vâcib olur.⁴⁷⁷ Buna delil olarak ise şu âyeti gösterirler.

“Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır.⁴⁷⁸

Mâlikîler’e göre; mehrin tamamı ancak cinsi münasebetten sonra vâki olur. Gerçek bir halvet söz konusu olduğu zaman ise, kadın mehrin yarısını alır.⁴⁷⁹

Hanbelîler’e göre; kadın akit sebebiyle mehir almaya mâlik olur. Bu ilim ehlinin genelinin görüşüdür. İmam Ahmed’e göre; akit olduktan sonra, zifaf meydana gelmeden boşama meydana gelirse;

“Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır.⁴⁸⁰ Âyetinden yola çıkarak kadının mehrin yarısına mâlik olacağını aktarırlar.⁴⁸¹

Akit olduktan sonra kadın ve erkek baş başa kalırlarsa, cinsel temas olmasa bile kadına verilecek mehir kesinleşir ve kadının iddet beklemesi vâcib olur. Ahmed b. Hanbel’in diğer görüşüne göre mehir ancak cinsel ilişkiyle kesinleşir.⁴⁸²

“Hem, siz eşlerinizle birleşmiş ve onlar da sizden sağlam bir söz almış iken, onu nasıl (geri) alırsınız?”⁴⁸³ Âyetinde geçen (efdâ) ifadesini cinsel ilişki anlamında kabul ederler ve kadının bu durumda mehrin tamamına hak kazanacağını söylerler.⁴⁸⁴

Özellikle günümüzde dindar ailelerin nişanlılar arasındaki dini sakıncayı ortadan kaldırmak maksadıyla yapmış oldukları dinî nikâh uygulaması birçok sıkıntıyı beraberinde getiriyor. Özellikle nişanlılar bu dönemde dinî nikâh’ın verdiği

⁴⁷⁷ Hin, Buğâ, Şerbecî, *a.g.e*, 2.cilt, s. 75.

⁴⁷⁸ Bakara, 2/237.

⁴⁷⁹ İbn Rüşd, *a.g.e*, 2.cilt, s. 18-19; Ayrıca Bkz. Sâbık, *a.g.e*, 2.Cilt, s. 271.

⁴⁸⁰ Bakara, 2/237.

⁴⁸¹ İbn Kudâme, *a.g.e*, 3.Cilt, s. 56-57.

⁴⁸² İbn Kudâme, *a.g.e*, 3.Cilt, s. 63-64.

⁴⁸³ Nisâ, 4/21.

⁴⁸⁴ İbn Kudâme, *a.g.e*, 3.Cilt, s. 63-64.

rahatlıkla daha rahat görüşüyor, geziyor ve baş başa kaldıklarında cinsel bakımdan daha serbest hareket edebiliyorlar. Henüz fiili olarak evlenmeyen bu nişanlılar yarı evli yarı bekâr gibi bir ortama itildiği için nişan bozulduktan sonra bu durumdan özellikle kadın büyük zarar görebiliyor. Bu gibi durumların meydana gelmemesi için nişanlılıkta en güzel olan; nişanlılık süresinin kısa tutulması, görüşmeler İslâmî ölçülere göre olmalı, dinî nikâh'ın resmi nikâh'ın yapılacağı zamana yakın bir zamanda veya düğün günü yapılması daha uygun olacaktır.⁴⁸⁵

B. Nişan'ın Bozulmasından Sonra Hediyelerin Durumu

Nişanlılık döneminde taraflar genellikle nişanlanmanın etkisiyle birbirlerine yakınlık duymakta ve bunun sonucunda birbirlerini memnun etmek veya ilişkilerdeki samimiyeti artırmak için, ya nişan merasiminin yapıldığı anda veya daha sonradan birbirlerine çeşitli hediyeler vermektedirler.

Nişanlanma merasimi, nikâhın bir başlangıcı olduğu için bu merasim nikâhtan sayılmaz. Bundan dolayı da nişanlanmakla veya evlilik vaadiyle nikâh, kıyılmış veya nikâhın rükünleri oluşmuş sayılmaz. Nikâh oluşmadığı için de taraflardan hiçbiri bu akdi vaat etti diye karşı tarafı bu vaadini devam ettirmesi hususunda zorlayamaz. Çünkü nikâh îcab ve kabul ile kıyılmış olur. Bunun için bir erkeğin veya kadının birbirlerine verdikleri yüzük, elbise, giyecek eşyası adaylık merasimini gerçekleştirmeleri böyle bir îcab ve kabul niteliğinde değildir.⁴⁸⁶

Nişanlılık döneminde taraflardan birisinin veya iki tarafın anlaşarak veya mâkul bir sebep olmaksızın evlilik vaatlerinden dönmesi sonucu, verilen hediyelerin ve hibelerin alınıp alınamayacağı konusunda mezhepler arasında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Konumuzun önemine binaen ortaya çıkan bu problemlere mezhep imamlarının ve İslâm hukukçularının görüşleriyle açıklık getirmeye çalışacağız.

⁴⁸⁵ Döndüren, *a.g.e.*, s. 579.

⁴⁸⁶ Bilmen, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 12.

Nişanlılık döneminde tarafların birbirlerine vermiş oldukları hediyelere hibe hükümleri uygulanır. Bu dönemde karşı tarafın verdiği hediyeleri istemesi, hibesinden rücû etmesi anlamına gelir.⁴⁸⁷

Hibe, sözlükte birine bir şey bağışlamak, karşılıksız vermek, teberru etmek anlamlarına gelir.⁴⁸⁸ İslâm hukukunda ise, bir malın karşılık beklemeksizin bir başkasının mülkiyetine geçirilmesidir.⁴⁸⁹ Bir şahsa bir malı bağışlamak suretiyle temlik eden kişiye “vâhib”,⁴⁹⁰ kendisine bir mal hibe edilmiş kimseye “mevhûbun leh”, bir kimseye bağışlanan, hibe edilen mala da “mevhûb” denir.⁴⁹¹ Hibenin meşrûiyeti ise Kitap, Sünnet ve İcmâ ile sabit olmuştur.⁴⁹²

İslâm hukuku açısından hediyelerin geri istenilebilmesi için hediyelerin verildiği zamanda kadın ve erkeğin geçerli bir nişanlılıkları olması gerekir. Bu ilişkiyi hükümsüz kılacak bir durumları varsa verdikleri hediyeleri geri isteyemezler. Fakat bu gibi durumun hükümsüzlüğünden habersiz olarak birbirlerine hediye vermişlerse o zaman hediyeler geri istenilebilir. Hediyelerin karşı taraftan istenilebilmesi için nişanlılık ilişkisinin ölüm veya evlenme dışında kalan sebeplerden biri ile sona ermesi de şarttır.⁴⁹³

Hanefî mezhebine göre; hıtbeye halinde taraflardan biri diğerine hediye verdiği zaman hıtbeye'den vazgeçerse verilmiş olan hediyeler hibe hükmünce diğer taraftan alınır. Hibe edenin hibesinin tüketilmesi veya zâyi olması gibi hibeden geri dönmeye engelleyici bir durum söz konusu olmazsa, hibesinden rücû edebilir. Ebû Hanîfe'nin bu görüşü, hıtbeye bozulduktan sonra hediyelerin iadesi hususunda da uygulanabilir.⁴⁹⁴

⁴⁸⁷ Döndüren, *a.g.e.*, s. 581.

⁴⁸⁸ Yaşar ÇAĞBAYIR, *Ötüken Türkçe Sözlük*, b.s.y, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2007, s. 1959.

⁴⁸⁹ Kara, Debbaoğlu, *a.g.e.*, s. 215; Ayrıca Bkz. Bardakoğlu, *a.g.e.*, 2.cilt, s. (780-781).

⁴⁹⁰ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 594.

⁴⁹¹ Erdoğan, *a.g.e.*, s. 372.

⁴⁹² Ali Haydar Hoca EMİNZÂDE, *Dürerü'l Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, 2.Cilt, 1.bs, İstanbul, D.İ.B. Yayınları, 2016, s. 1441.

⁴⁹³ Kahveci, *a.g.e.*, s. 126.

⁴⁹⁴ Âmir, *a.g.e.*, s. 2; Ayrıca Bkz. Abdulhamîd, *a.g.e.*, s. 20.

Ebû Hanîfe'ye göre hediyeler konusunda sahih olan, karşılık beklemeden sadece teberru olarak verilen hibeden dönmenin câiz olmadığıdır. Çünkü kendisine hibe verilen kişi, hibe edilen malı aldığı zaman, onun mülküne girmiş olur. Bu durumda da o maldan istediği gibi tasarrufta bulunabilir. Bu câizdir. Böyle bir hibeden sonra, hibe eden hibesinden vazgeçerse, karşı tarafın rızası olmadan hibesini çekip alırsa bu aklen ve şer'an bâtıldır. Hibe edenin hibesinden dönebilmesi için karşılık istemek veya karşılık görmek gibi bir niyetle hibede bulunması, bu hibesine karşılık bulamazsa o zaman hibesinden dönmesi câiz olur. Bu durumda hibe edenin, hibe ettiği şeyden dönme hakkı vardır. Çünkü hibesini karşılık bekleyerek yapmıştır. Onun için evlilik akdi tamamlanmazsa, hibe ettiği şeyden dönme hakkı doğmuş olur.⁴⁹⁵ Bu konuda Hanefiler şu rivayetleri esas almışlardır: Rasûlüllâh (s.a.v) buyurdular ki;

“Hibe ettiği şeyden dönen, kusmuğuna dönen gibidir.”⁴⁹⁶

“Kişinin verdiği hediyeden ve hibe ettiği maldan dönmesi helâl değildir. Ancak baba'nın çocuğuna verdiğiinden dönmesi müstesnadır.”⁴⁹⁷

Ebû Hanîfe'ye göre, hıbe bozulduktan sonra, erkek vermiş olduğu hediyeleri geri alabilir. Erkeğin verdiği hediyeleri geri alamadığı durumlarda vardır. Örneğin, nişan giysilerinin giyilip eskitilmiş olması, verilen koçun kesilip tüketilmesi,⁴⁹⁸ yenilecek bir şeyin yiyilmesi, verilen hediyelerin zâyi olması, yüzüğün kaybolması, kumaştan elbise yapılması gibi değişime uğrayan veya tüketilen hediyelerin bedelini erkek geri alamaz.⁴⁹⁹ Çünkü böyle bir durumda hibe'den rücû etme engelleri meydana gelmiştir.⁵⁰⁰

Mâlikî mezhebine göre; nişandan vazgeçme kız veya erkek tarafından oluşuna göre bir değerlendirmeye tâbi tutulmuştur. Erkeğin nişandan vazgeçmesi durumunda, eğer verdiği hediyeler duruyorsa nişanı erkek bozduğu için hediyeler dursa dahi

⁴⁹⁵ Sâbık, *a.g.e.*, 2.Cilt, s. 145.

⁴⁹⁶ Ebû Dâvûd, Buyû, 83, (3538).

⁴⁹⁷ Ebû Dâvûd, Buyû, 83, (3539).

⁴⁹⁸ Döndüren, *a.g.e.*, s. 147.

⁴⁹⁹ Zühaylî, *a.g.e.*, s. 25-26; Ayrıca Bkz. Abdulhamîd, *a.g.e.*, s. 20.

⁵⁰⁰ Âmir, *a.g.e.*, s. 26.

onlardan hiçbirini geri alamaz.⁵⁰¹ Mâlikîler hıtbeye bozulduktan sonra hediyelerle alakalı cumhur ulemâdan farklı görüşler serd etmişlerdir. Onlara göre her iki taraf arasında bir şart veya örf olursa, şart ve örfteki uygulamaya tâbi olunur. Fakat bu konuda şart ve örf olmazsa bu durumda, nişandan vazgeçen kişi kız olursa, o zaman erkeğin verdiği hediyeler dursa da zâyi olsa da erkeğin verdiği hediyeleri geri alması câizdir. Eğer verdiği hediyeler tüketilmiş veya zâyi olmuşsa kız bunların değerini erkeğe öder. Bu hüküm verilirken hak ve adâlet gözetilmektedir, görüşünü benimsemişlerdir.⁵⁰²

Nişan esnasında veya daha sonra nişanın bozulmasından dolayı taraflardan birinin ölümü halinde birbirlerine verdikleri hediyelerin durumuyla alakalı aralarında sözleşme yapabilirler. İslâm hukukuna göre bunun bir sakıncası yoktur. Böyle bir durum meydana geldiğinde yapmış oldukları sözleşmeye göre hareket edebilirler. Buradaki durum bir nevi şart koşularak yapılan bağış gibi değerlendirilir. Nişanlılık ilişkisinin başlangıcı ve bu süreçte uygulanan hükümlerin dayanağı genellikle örf olduğu için nişanlılık halinin ölüm veya benzeri bir sebeple bozulması sonucu hediyelerin durumuyla alakalı çözüm aranırken örf dikkate alınmalıdır.⁵⁰³

Hanbelî mezhebine göre; erkeğin verdiği hediyelerin durması veya zâyi olması durumunda erkeğin verdiği hediyeleri almaya hakkı yoktur. Bunu söylerken hediyelerin hibe hükmünde olduğunu, hibeninse teslim edildikten sonra asla geri alınamayacağını söylerler. Bu hükmün dışında hibeden sadece babanın çocuğuna yaptığı hibeden vazgeçeceği görüşünü benimserler.⁵⁰⁴

Şafî mezhebine göre; hediye veren kimsenin vermiş olduğu hediyeler hâtibe'den bizzat geri alınır. Fakat o hediyelerin aynısı yoksa o zaman onların kıymeti geri alınır.⁵⁰⁵

⁵⁰¹ Ebû Zehra, *a.g.e.*, s. 26.

⁵⁰² Abdulhamîd, *a.g.e.*, s. 20; Ayrıca Bkz. Âmir, *a.g.e.*, s. 26-27.

⁵⁰³ Kahveci, *a.g.e.*, s. 129.

⁵⁰⁴ Zühaylî, *a.g.e.*, s. 26.

⁵⁰⁵ Ebû Zehra, *a.g.e.*, s. 40; Ayrıca Bkz. Âmir, *a.g.e.*, s. 26.

Bir kimse nişanlandığı kıza hediye gönderir de evlenme işi meydana gelmezse, göndermiş olduğu sebze ve meyve türünden yiyecekler kısa zamanda bozulacağı için bunları geriye alamaz. Hâmid al-Fergâni'ye göre; kişinin oğlunun nişanlısına gönderdiği hediyeler oğlu vefat ettikten sonra eğer mevcut olan bir şey ise onu geri alır, fakat mevcut olmayan bir şey olursa bedelini alamaz.⁵⁰⁶

Hediyelerin geri verilmesiyle alakalı Medenî hukukun 122. Maddesinde; “Nişanlılık evlenme dışındaki bir sebeple sona ererse, nişanlıların birbirlerine veya ana ve babanın ya da onlar gibi davrananların, diğer nişanlıya vermiş oldukları alışılmışın dışındaki hediyeler, verenler tarafından geri istenebilir. Hediye aynen veya mislen geri verilemiyorsa, sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanır.”⁵⁰⁷

Günümüzde teknolojinin de gelişmesiyle birlikte özellikle kız ve erkeğin nişanlılık döneminde beraber çekildikleri veya birbirlerine vermiş oldukları mektup ve fotoğraflarında dikkate alınması gerekir. Nişanlılıkta tarafların birbirlerine vermiş oldukları mektup ve fotoğrafları hediye olarak değerlendiren veya bunları hediye kapsamına almayan hukukçular da vardır.

Klasik fıkıh kaynaklarında yer almayan fakat günümüzde yaygın bir şekilde karşımıza çıkan bu durumda, tarafların birbirlerine verdikleri mektup ve fotoğrafların karşı tarafa verilmemesi durumunda kişilik hakları zedeleniyorsa bunların o kişiye iade edilmesi zorunludur. Nişanlıların birlikte çekildikleri fotoğrafları da çoğaltılamayacak şekilde imha etmeleri gerekir. Mektup ve fotoğrafların iade edilmemesi durumunda karşı tarafın kişilik hakları zedelenmiyorsa bunların iadesinin zorunlu olmadığı da belirtilmiştir. Bazı hukukçulara göre bunların karşı tarafa iade edilmesi ahlak ve nezâket meselesi, bazılarına göre de kanunî bir borç olarak telakki edilmiştir.⁵⁰⁸

⁵⁰⁶ Gönenç, *a.g.e.*, 1.cilt, s. 172.

⁵⁰⁷ Ülgen, *a.g.e.*, s. 31.

⁵⁰⁸ Kahveci, *a.g.e.*, s. 127-128.

C. Nişan'ın Bozulmasından Sonra Maddî ve Mânevî Tazminat Meselesi

Nişan'ın, taraflardan birinin vaadinden dönmesiyle bozulması durumunda, birinin diğerine vermiş olduğu maddî ve mânevî zararın tazmin ettirilip ettirilmemesi hususunda birtakım görüşler ileri sürülmüştür.

Nişanın bozulmasından sonra haklı olan tarafın, karşı taraftan herhangi bir tazminat talep edip edemeyeceği hususunda fıkıh kitaplarında maddî ve mânevî zararın tazmini mevzuu edilmemiştir.⁵⁰⁹ Nişanın bozulmasından sonra tazminat davasıyla alakalı konulara ise modern İslâm hukuk âlimleri dikkat çekmiştir.⁵¹⁰

Ulemâya göre nişanlılık zorunlu bir akit değildir. Bundan dolayı her iki taraf için de geri dönmek vardır. Bu geri dönme işini yapan kişi, şeriatın kendisine meşrû kılmış olduğu hakkını kullanmış sayılır.⁵¹¹

Nişanlanmakla evliliğin daha sağlam temeller üzerine bina edilmesi hedeflendiği için bu aşamada tarafların mâkul bir sebepten dolayı nişanı bozmalarından tazminatla yükümlü tutulmaları tarafları evliliğe zorlayabilir. Hâlbuki mâkul bir sebepten dolayı nişanın bozulması evlendikten sonra yuvanın dağılmasından daha hafif bir olaydır.⁵¹²

Nişanın bozulmasından sonra maddî ve mânevî zararın tazminiyle alakalı Zekiyyuddin Şaban, Mustafa Sibâî, Mahmut Şeltut gibi İslâm hukukçularımızdan bazıları, İslâm'da zararın tazmininin ilke olarak benimsendiğinden yola çıkarak, maddî bir zarar olduğunda maddî tazminat hakkının, belli şartların bulunması durumunda ise mânevî tazminat hakkının oluşabileceği kanaatindedirler. Bu gibi zararların tespit edilmesinde, nişanı bozmanın haksız bir davranış olup-olmadığına

⁵⁰⁹ Döndüren, *a.g.e.*, s. 148.

⁵¹⁰ Karaman, *a.g.e.*, 1.Cilt, s. 308.

⁵¹¹ Âmir, *a.g.e.*, s. 29.

⁵¹² Karaman, *a.g.e.*, 1.Cilt, s. 310.

karar verecek merci ise mahkemedir. Bazı İslâm ülkelerinde de içtihatlar bu yönde gelişmektedir.⁵¹³

Fakihlerin çoğunluğuna göre, nişan sadece evlenme vaadinden ibarettir.⁵¹⁴ Bunun akit değil bir vaat olmasından dolayı taraflara bir yükümlülük getirmeyeceğini belirtmelerine rağmen, tarafların maddî bir zarara uğrayacakları da inkâr edilmemiştir.⁵¹⁵

Özellikle günümüzde nişanlılık süresinin gereğinden fazla uzun olması ve bu süre zarfında kadın ve erkeğin mahremiyet sınırlarına dikkat etmemesi sonucu, nişan bozulduktan sonra özellikle kız tarafı birtakım dedikodu ve ağır ithamlarla karşı karşıya kalabiliyor. Evlenme ümidiyle çıktıkları bu yolda büyük masraflara girip, bazen kadın işinden ayrılıp bazen de kendisine gelen daha iyi taliplerini geri çevirebiliyor. Çoğu zaman nişan bozulduktan sonra, kusursuz tarafın beden ve ruh sağlığı olumsuz yönde etkilenebiliyor. Böyle bir durumda karşı tarafa verilen zararların tazmin ettirilip ettirilmemesi önemli bir hukuk problemi olarak karşımıza çıkabiliyor.⁵¹⁶

Bu gibi durumlarda zararın tazmin edilip-edilmemesi hususunda ise bazı şartlar ileri sürülmüştür.

1. Bozmaya karşı tarafın sebep olmadığıının bilinmesi.
2. Maddî veya mânevî olarak bir zarara sebep olması.
3. Nişan'ın ciddi bir evlilik vaadini tazammun* etmesi gerekir. Bu şartların tahakkuk etmesi sonucunda ise hâkimin tazminata hükmetmesi gerekir.⁵¹⁷

⁵¹³ Aktan, *a.g.e.* 3.cilt, s. (1575-1576).

⁵¹⁴ Zühaylî, *a.g.e.* 9.Cilt, s. 12.

⁵¹⁵ Has, *a.g.e.* s. 122-123.

⁵¹⁶ Kahveci, *a.g.e.* s. 131-132.

* Tazammun: İçinde bulundurma, başlıca şeyler arasında bir şeyi de içine alma; Ergin, *a.g.e.* s. 1144.

⁵¹⁷ Karaman, *a.g.e.* 1.Cilt, s. 310.

Nişanlılık ilişkisinin bozulmasından dolayı, maddî ve mânevî tazminat hususunda üç görüş ileri sürmüştür:

Birinci görüşe göre; taraflar evlenme vaadinden sonra bir şekilde ikisinden biri bundan vazgeçebilir. Bu durumda ortada birtakım masraflar yapılmış veya bazı olaylar meydana gelmiş olabilir. Ulemâ bu durumda olan kişiler için, evlilik bir akit olmadığından zarar tazmin ettirilmez demiştir. Çünkü evlilikte icbâr olamaz. Dahası evlilikte rızasızlığı imâ eden bir şey dahi olamaz. Zorlamanın olamayacağı bir akitte tazmini şart koşturmak tarafları zora sokacağı için bu doğru olmaz demişlerdir.⁵¹⁸

İkinci görüşe göre; kişi sadece hitbe'den dönmeyip aynı zamanda karşı tarafa zararda veriyorsa o zarar tazmin ettirilir.⁵¹⁹ Bunun dayanağı Allah Rasûlü (s.a.v)'nün buyurduğu gibi;

“Zarar vermek te zarar görmekte yoktur.”⁵²⁰ Hadis-i şerifidir.

Nişan bozulduktan sonra ortaya çıkan zararlardan bazıları şunlardır; istenilen kız borç altına girmiş, bazen vazifeli olduğu için istenmesinden dolayı görevini bırakmış olabilir. Kendisinin evlenmeye uygun olması için bu aşamada birtakım hazırlıklar yapmış olabilir. Kız erkeğe ev tut, ev diz diye zorlamış, erkek eş adayı için ev hazırlamış masraf yapmış olabilir. Böyle bir durumda taraflardan hangisi zarara sebep olmuşsa bu zarar o kişiden tazmin ettirilir. Bu zararın tazmin ettirilmesindeki sebep ise akit değildir. Çünkü nişan bir akit değildir. Zararın tazmin ettirilme sebebi muhatabın söz verip sözündeki kusurundan zarar meydana getirdiği içindir.⁵²¹

Medeni Kanunun maddî tazminat hususundaki 120. Maddesine göre; “Nişanlılardan biri haklı bir sebep olmaksızın nişanı bozduğu veya nişan taraflardan birine yükletilebilen bir sebeple bozulduğu takdirde; kusuru olan taraf, diğerine dürüstlük kuralları çerçevesinde ve evlenme amacıyla yaptığı harcamalar ve katlandığı maddî fedakârlıklar karşılığında uygun bir tazminat vermekle yükümlüdür.

⁵¹⁸ Âmir, *a.g.e.*, s. 29.

⁵¹⁹ Âmir, *a.g.e.*, s. 29.

⁵²⁰ İbn Mâce, *Ahkâm*, 17.

⁵²¹ Âmir, *a.g.e.*, s. 29.

Aynı kural nişan giderleri hakkında da uygulanır. Tazminat istemeye hakkı olan tarafın ana ve babası veya onlar gibi davranan kimseler de, aynı koşullar altında yaptıkları harcamalar için uygun bir tazminat isteyebilirler.”⁵²²

İslâm hukukçuları İslâm’da zararın tazmin edilmesini ilke olarak benimsedikleri için maddî bir zarar olduğunda nişan bozulduktan sonra maddî tazminat hakkının; belli şartların bulunması halinde ise mânevî tazminat hakkının doğacağı kanaatindedirler.⁵²³

Medeni Kanunun mânevî tazminatla ilgili 121. Maddesine göre ise; “Nişanın bozulması yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir.”⁵²⁴

Uzun süren nişanlılık ilişkisinin bozulmasından dolayı tarafların toplum içindeki itibarları zedelenebilir, ruhen ve bedenen sağlıkları bozulabilir. Böyle bir durumda meydana gelen zararın ortada bırakılması doğru değildir. Bu gibi zararların kusurlu taraftan kusuru orantısında âdilane bir şekilde tazmin edilmesi adâletin tesisi için önem arz eder.⁵²⁵

Üçüncü bir görüşe göre ise; burada zarar karşılıklı bir etkiden dolayı ise etki edenden tazmin ettirilir. Eğer bozan kişi etki etmemişse o zaman bu zarar tazmin ettirilmez.⁵²⁶

Bu konuda nişan bozulduktan sonra haksız bir davranışın olup olmadığına, herhangi bir zararın bulunup bulunmadığına karar verecek olan organın ise mahkeme olduğunu söylerler. Nitekim bazı İslâm ülkelerinde de kazaî içtihat bu yönde gelişmektedir.⁵²⁷

⁵²² Ülgen, *a.g.e.* s. 31.

⁵²³ Kahveci, *a.g.e.* s. 136; Ayrıca Bkz. Aktan, *a.g.e.* s. 1576.

⁵²⁴ Ülgen, *a.g.e.* s. 31.

⁵²⁵ Kahveci, *a.g.e.* s. 136.

⁵²⁶ Âmir, *a.g.e.* s. 29.

⁵²⁷ Aktan, *a.g.e.* s. 1576.

Nişanı bozan tarafın haklı bir sebebi varsa böyle bir durumda, nişanı bozanın aleyhine herhangi bir mükellefiyet doğmaz. Örneğin, nişanlılardan birinin ileri derecede ağır ve doğacak çocuklarının hayatı üzerine tesir edecek bir hastalığa yakalanması, iflas etmesi, bir ayağının kesilmesi, hem erkek hem de karşı taraf için nişanın bozulmasına bir sebep sayılır. Haklı bir sebepten dolayı veya nişanlısının kusuru yüzünden nişanı bozduğunu ileri süren kişinin kusurun varlığını ve mevcudiyetini ispat etmesi gereklidir.⁵²⁸

⁵²⁸ Kahveci, *a.g.e.*, s. 144-145.

SONUÇ

Evlenmek, sorumluluk alma, insan neslinin meşrû bir şekilde devamı ve hakların yerine getirilmesi açısından Peygamber efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)'nın ümmetiyle iftihar ettiği en ağır sünnetlerinden birisidir. Allah Rasûlü'nün bu sünneti nefsi ihtiyaçlarımızı tatmin edebilmek için meşrû bir yol, insan neslinin sağlıklı bir şekilde devamının sağlanması için ictimaî bir zorunluluktur. Bu zorunluluğun başlangıcı olan evlilik hayatı da insanın en önemli dönüm noktasıdır. Bu dönüm noktasına girmeden önce erkek ve kadın İslâm'ın verdiği izinler ölçüsünde hareket etmelidir.

Kendisiyle bir ömür boyu mutlu bir evlilik sürecektir eş adayını seçerken erkek olsun kadın olsun âzami ölçüde gayret göstermelidir. Evlenmeden önce müsteşar konumunda olan kişilerle istişarede bulunmalı Allah Rasûlü'nün sünnetini uygulamalıdır. Hayatının en önemli akdini yapacağı bu aşamada, özellikle evlatlarının mutlu olması için çaba gösteren anne ve babasıyla bu süreçte iletişim halinde olmalıdır. Onların rızasını ve duasını alarak yapacağı evliliğin mânevî anlamda daha sağlam bir şekilde başlayacağını bilmeli, ahlâklı bir müslümana yakışır şekilde hareket etmelidir.

Evlenmek isteyen erkek ve kadına, İslâm dinî birçok izin ve ruhsatlar vermiştir. Evlilik yapma niyetinde olan kişiler bu izin ve ruhsatlara göre hareket ederek, dinimizin izin verdiği ölçüde evleneceği eş adayına bakmalı, görüşmeli, birbirlerine olan fizikî ve ruhsal uygunluklarını tespit etmelidirler. Bu, dinimize göre yasak değildir. Aksine evlilik kurumuna büyük bir değer veren, evliliğin sağlam temeller üzerine bina edilmesini isteyen İslâm'ın teşviklerinden birisidir.

Bu gibi teşviklerin yapılması da yine birtakım kurallara bağlanmıştır. Bu kurallara göre, evlilik yapma niyetinde olan erkek ve kadının bu aşamada yanlarında bir mahremleri olmalı, kimsenin göremeyeceği yerde baş başa kalmamaları gerekir. Birbirlerine nikâh düşen kadın ve erkek baş başa kalmalarının yasak olduğunu bilmesi, dinimizin emirlerine uygun olarak hareket etmesi gerekir. Özellikle günümüzde

medenî ve ahlâkî bir davranış olduğu söylenerek uygulanan flört aşamasına tevessül etmemelidirler. Zira bu aşamada kişiler kendilerine göre, evliliğe ön hazırlık olarak bu yola başvurmakta ve İslâm'la bağdaşmayan fiillere yönelmektedirler. Şunu bilmek gerekir ki ne flört etme dönemi ne de nişanlılık dönemi karşı cinsler arasındaki mahremiyetleri ve yasak olan sınırları ortadan kaldırmaz. Bu sınırları kaldıracak tek şey nikâh akdidir. İster flört olsun ister nişan olsun bunlar bir akit değil bir evlilik vaadidir. Akit olmayan bir şeyden dolayı da hiç kimse İslâm'ın bu konuda koyduğu sınırları aşamaz, karşı tarafı da bundan dolayı evlenmeye zorlayamaz.

Evlilik öncesinde kıyılan dinî nikâhta bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Medeni kanunda her ne kadar dinî nikâhla ilgili bir yaptırım söz konusu değilse de, bunun Allah ve kullar arasında bir geçerliliği vardır. Çünkü nikâh bir akittir. Bunun akit olması da hiç şüphesiz farklı sonuçlar doğurmaktadır. Tarafların evlilik öncesi mahremiyeti kaldırmak maksadıyla yaptıkları dinî nikâh, birçok problemi de beraberinde getirmektedir. Nişanla birlikte yapılan dinî nikâh bozulduktan sonra hediyeler, para, takı, altın vb. eşyalar farklı hükümlere tabi tutulur. Genel görüşe göre nişanla birlikte dinî nikâh kıyıldıktan sonra, sahih halvet ve cinsel birleşme meydana gelmişse mehrin tamamı, sahih halvet ve cinsel birleşme meydana gelmeden ayrılık veya boşama meydana gelirse kadın mehrin yarısını almaya hak kazanır ve iddet beklemesi gerekir. Fakat görünen o ki, günümüzde dinîmiz yine istismar edilmekte ve basite alınmaktadır. Çünkü ne kız tarafı ne de erkek tarafı böyle bir durumda kurallara riayet etmemektedirler. Bu da dinîmize ve dinîmizin önem atfettiği evlilik kurumuna büyük zarar vermektedir.

Hıtbe (kız isteme) ve nişanlılık aşamasında velî konumunda olan kişiler de bazı kurallara riâyet etmelidirler. Velâyetleri altında bulunan kişileri evlendirirken bu ruhsatı kötüye kullanmamalı, evlenecek olan kadın ve erkeğin isteklerini dikkate almalıdırlar. Özellikle kızların evlendirilmesi hususunda âzami gayret göstermeli, akıllı ve bâliğ olan kızların rızasını almalıdırlar. Bu izni alırken kızların utangaç olmaları sebebiyle her şeyi söyleyemeyeceğini, izinlerinin sükût etmek veya birtakım

yollarla olduğunu, dulların ise evlilikteki rızalarının bizzat söyleyerek olduğunu bilmeleri gerekir.

Evlilik öncesi aşamada taraflar eş adayında, müstehap olan bir takım özellikleri arayabilirler. Fakat bu aşamada da dinîmizin tavsiye ettiği bazı özellikleri dikkate almalı, gelip geçici olan mal-mülk, soy-sop, güzellik, makam ve mevki gibi özellikleri öncelememeli, Allah Rasûlü'nün de tavsiyesine uyarak dindar ve ahlâklı eş adayını tercih etmelidirler. Zira bu Allah Rasûlü'nün tavsiye ettiği hususların başında gelmektedir. Dinî ve ahlâkı güzel olan bir kişiyi bulduktan sonra eş adayında diğer hususları aramak ta bir sakınca görülmemiştir. Çünkü İslâm dinî evlilik kurumunun ve eşler arasındaki bağların kuvvetli olmasını ister. Bunun için insanın fitratında olan bu gibi duyguları gemlemez.

Hıtbe (kız isteme) ve nişanlılık dönemi tarafları evliliğe götüren bir aşamadır. Bu aşamaya gelen kişiler doğal olarak bu durumun evlilikle sonuçlanması niyetindedirler. Bu niyetlerini de birbirlerine hediyeler veya hibeler vermek suretiyle göstermektedirler. Fakat bazı durumlarda nişanlılık evlilikle sonuçlanmayabilir. Bu aşamada erkek veya kadından birisi veya her ikisi karşılıklı olarak nişanı bozabilirler. Bu durum kimsenin arzu ettiği bir şey değildir. Fakat bu aşamada çeşitli sebeplerden dolayı bozulan nişanın, evlendikten sonra bozulmasından daha az problem çıkaracağı malumdur. Onun için evlenecek olan eş adayları, nişanlılık aşamasında birbirlerine olan uyumlarını iyice anlamalı, evlendikten sonra aile birliğinin bozulmayacağına kanaat getirdikten sonra bu yola çıkmaları tavsiye edilmektedir. Böyle bir kanaate vardıldıktan sonra yapacakları evlilik şüphesiz daha sağlıklı olacaktır.

Nişan bozulduktan sonra tarafların dikkat etmesi gereken bazı hususlar vardır. Bunlar erkeğin kadına vermiş olduğu mehre mahsuben takı, altın, paralar ve hediyelerin kime ait olduğu konusuyla, bozulan nişanın maddî ve mânevî tazminat gerektirip gerektirmediği konularıdır. Bu gibi durumlara mâruz kalan erkek ve kadının hangi yolu takip etmesi gerektiğini bilmesi ve karşı tarafı mağdur etmemesi gerekir. Müslümana yakışan da budur. Nişanı bozmak kişiye verilen haklardan bir haktır.

Sebepli veya sebepsiz, ister erkek ister kadın nişanı bozabilir. Taraflardan hiçbiri nişanlı oldular diye karşı tarafı evliliğe zorlayamaz. Fakat hiçbir sebep yokken de nişanı bozmak ahlâkî olmaz. Çünkü müslüman her zaman sözüne sadık olan, başkalarının ırzına, namusuna, onur ve haysiyetine zarar vermeyen kimsedir.

Tezimizde ayrıntılı olarak işlediğimiz bu konular İslâm hukuku'nun hıtbe (kız isteme) ve nişanlılık dönemine ait hükümleridir. Bu itibarla müslüman bir ferd evlilik öncesi uyulması gereken kuralları bilmeli, Kur'ân'ın ifadesiyle “misâk-ı ğaliz” olarak isimlendirilen bu akit öncesi dikkatli ve ölçülü hareket ederek İslâm hukuku'nun çizdiği sınırlar içerisinde hareket etmelidir.

KAYNAKLAR

- ABDULHAMÎD, Muhammed Muhyittin; “*el-Ahvâlu’s-Şahsiyye fiş-Şeriyetel İslâmiyye*”, b.s.y, el-Mektebetü’l-Hanefiyye, İstanbul, b.t.y.
- ACAR, H. İbrahim, “Nişan”md., “*D.İ.A*”, 33.Cilt, T.D.V Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul, 2007.
- _____ , Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 23, Erzurum, 2005.
- AKINTÜRK, Turgut, “*Medeni Hukuk*”, b.s.y, Sevinç Yayınları, Ankara, 1986.
- AKTAN, Hamza, “Zifaf”md., “*İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*”, DÖNMEZ, İbrahim Kâfi (edt), 4.Cilt, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- _____ , “Cimâ”md., “*İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*”, DÖNMEZ, İbrahim Kâfi (edt), 1.Cilt, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- _____ , “Nişanlanma”md., “*İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*”, DÖNMEZ, İbrahim Kâfi (edt), 3.Cilt, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- ALİ HAYDAR, Hoca Eminzâde, “*Dürerü’l Hükkâm Şerhu Mecelleti’l-Ahkâm*”, c. I-IV, 1.bs, D.İ.B. Yayınları, İstanbul, 2016.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, “*Büyük İslâm İlmihali*”, Sd. YAVUZ, Ali Fikri, Yolcu Yayınevi, İstanbul, 2013.
- _____ , “*Hukuk-ı İslâmiyye Kamusu*”, c. I-VIII, b.s.y, İstanbul: Bilmen Basımevi, 1968.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, “*Sahihûl Buhârî*”, b.s.y, Feyyaz Kitapevi, b.y.y, 2011.
- BUHÂRÎ, İmamzâde Muhammed b. Ebû Bekir, “*Şir’atü’l-İslâm İlâ Dâri’s-Selâm*”, 3.bs, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2013.

- CÂNAN, İbrahim, “*Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi*”, c. I-XVIII, 1.bs, Akçağ Yayınları, Ankara, 1992.
- CEZİRÎ, Abdurrahmân, “*Kitabul Fıkhî Ala Mezâhibi'l Erbea*”, c. I-IV, b.s.y, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1987.
- ÇAĞBAYIR Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük*, b.s.y, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- ÇEKER, Orhan, “Halvet” md., “*D.İ.A*”, 15.Cilt, T.D.V Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul, 1997.
- D.İ.B, “*Kur'ân-ı Kerim Meâli*”, 7.bs, Ankara, 2010.
- DALGIN, Nihat, “*Gündemdeki Tartışmalı Dinî Konular*”, 3.bs, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.
- DÂVÛDOĞLU, “Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*”, c. I-XI, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1980.
- DEBBAĞOĞLU, Ahmet, KARA, İsmail, “*Ansiklopedik Büyük İslâm İlmihali*”, 2.bs, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1980.
- DEMİRCAN, Adnan, “*Diyanet İlmi Dergi*”, 49.cilt, Sayı: 3.
- DİMYÂTÎ, Ebî Ammâr Yâsir b. Ahmed b. Bedr b. Neccâr, “*el-Hulasatü'l-Fıkhiiyetü Alâ Mezhebi's Sâdeti'l Mâlikiyyeti*”, Guraba Yayınları, İstanbul, 2017.
- DÖNDÜREN, Hamdi, “*Delilleriyle Aile İlmihali*”, b.s.y, Erkam Yayınları, İstanbul, 2015.
- DURMUŞ, İsmail, “Kinaye” md., “*D.İ.A*”, 26.Cilt, T.D.V Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara, 2002.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as, “*es-Sünen*”, Suriye/Şam, 2015.
- _____, “*Sünen-i Ebî Dâvûd ve Tercemesi*”, çev. KOÇAŞLI, İbrahim, c. I-V, b.s.y, Erkam Yayınları, İstanbul, b.t.y.
- EBÛ ZEHRA, Muhammed, “*el-Ahvâlûş Şahsiyye*”, b.s.y, Dar'ul-Fikril Arabiyyi, Kahire, 2005.

- EBU'N-NÛR, Muhammed Raid Hamdi, “*Kur’ân ve Sünnette Evlilik*”, çev. ŞİMŞEK M.Said, 5.bs. Uysal Kitapevi, Konya, 1997.
- ERDEM, Hüsametdin, “*Son Dönem İslâm Düşüncesinde Ahlâk*”, 1.bs, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya, 1996.
- ERDOĞAN, Mehmet, “*Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*”, 4.bs, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2013.
- ERGİN, Muharrem, “*Büyük Türk Sözlüğü*”, b.s.y, Hayat Yayınları, İstanbul, b.t.y,
- GAZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Ahmed, “*İhyâu Ulûmî'd-Dîn*”, çev. SERDAROĞLU Ahmed, c. I-IV, b.s.y, Uysal Kitapevi, İstanbul, 1992.
- GÖNENÇ, Halil, “*Günümüz Meselelerine Fetvalar*”, I-III, 2.bs, İlim Yayınları, İstanbul, 1983.
- GÜLEÇ, Hasan, “Mehir” md., “*İslâm’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*”, 3.Cilt, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 2006.
- GÜRKAN, Salime Leyla, “Ruhban” md., “*D.İ.A*”, 35.Cilt, T.D.V Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul, 2008.
- HADÎB, Muhammed Accâc, “*el-Mûcez fî Ehâdisil Ahkam*”, Dar’ul-Fikril Arabiyyi, Dimeşk, 1982.
- HALEBÎ, İbrâhim, “*Mevkûfât Mültekâ Tercümesi*”, Şerh eden. Mehmed MEVKÛFÂTÎ, Sd. Ahmed DÂVÛDOĞLU, c. I-IV, b.s.y, Sağlam Yayınevi, İstanbul, b.t.y.
- HAS, Şükrü Selim, “*Nişanın Bozulmasının Hukukî ve Dinî/Ahlâkî Neticeleri (İslâm Hukuku ve Modern Hukuk Arasında bir Mukayese)*”, M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi 30, (113-131), 2006/1.
- HEYTEMÎ, İbn Hacer, “*Ez-Zevâcir An İktiraf’il-Kebâir*”, çev. SERDAROĞLU, Ahmet, ŞENTÛRK, Lütfi, 2.Cilt, 4.bs, Kayıhan Yayınları, İstanbul, b.t.y.

- HİN, Mustafa, BUĞA, Mustafa, ŞERBECİ, Ali, “*el-Fıkh ’ul-Menhecî alâ Mezheb ’il-İmam eş-Şâfi’*”, c. I-III, 15.bs, Dâru’l-Kalem, Dımeşk, 2015.
- HORASÂNÎ, Ebû Osmân Saîd b. Mansûr b. Şu’be, “*es-Sünen*”, ed-Dâru’l-Selefiyye, Hindistan, 1982.
- İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emîn, “Reddü’l-Muhtâr Ale’d-Dürri’l-Muhtâr”, çev. Ahmed DAVUDOĞLU, XVIII.Cilt, b.s.y, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1983.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd, “*el-Muhallâ bi’l-Âsâr*”, c. I-XII, Daru’l Fıkr, Beyrut, 2010.
- İBN KUDÂME, Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, “*el-Muğni*”, çev. el-HAMMÂD, Hamed b. Abdulaziz, c. I-IV, Karınca & Polen Yayınları, İstanbul, 2015.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, “*Sünen*”, b.s.y, b.y.y: 1975.
- İBN RÜŞD (el-HAFÎD), Muhammed b. Ahmed b. Muhammed, “*Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid*”, c. I-II, b.s.y, Dârü’l-Hilâfeti’l-Aliyye Matbaası, Kâhire, 1914.
- İBN RÜŞD, Ebû’l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, “*Bidâyetü’l-Müctehid ve Nihâyetü’l-Muktesid*”, Tercüme, MEYLÂNÎ, Ahmed, c. I-IV, Beyan Yayınları, İstanbul, b.t.y.
- KAHVECİ, Nuri, “*İslam Hukuku Açısından Nişanlılık*”, 2.bs, Hikmetevi Yayınları, İstanbul, 2016.
- KARAGÖZ, İsmail, “*Dinî Kavramlar Sözlüğü*”, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2005.
- KARAMAN, Hayreddin, “*Mukayeseli İslâm Hukuku*”, c. I-III, 9.bs, İz Yayıncılık, İstanbul, 2014.
- KARAMAN, Hayrettin, ÇAĞRICI, Mustafa, DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, GÜMÜŞ, Sadrettin, “*Kur’ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*”, c. I-V, 3.bs, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 2007.

- KÖSE, Saffet, “*Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*”, 2.bs, Mehir Vakfı Yayınları, Konya, 2014.
- KURTUBÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, “*el-Câmi’ li-Ahkâmi’l-Kur’ân*”, c. I-X, Dâru’l-Hadis, Kahire, 2010.
- MÂLİK b. ENES, Ebû Abdillâh, “*el-Muvatta*”, şerh, ABDULBÂKÎ, Muhammed Fuâd, b.s.y, Dâru’l-Hadis, Kâhire, 2005.
- MEKKÎ, Ebû Tâlib, “*Kûtu’l-Kulûb*”, çev. SELVÎ, Dilaver, KAYA Ali, c. I-IV, 6.bs, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2011.
- MERGÎNÂNÎ, Ebû’l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî, “*el-Hidâye Şerhu Bidâyeti’l-Mübtedî*”, c. I-II, b.s.y, Dâru’l-Erkâm, Beyrut-Lübnan, b.t.y.
- MEVSİLÎ, Abdullah b. Mahmud b. Mevdûd, “*El-İhtiyar Li-Tâ’lî-li’l-Muhtâr*”, 4.bs, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2011.
- MUTÇALI, Serdar, “*El Mu’cemul Arabil Hadis*”, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.
- MÜSLİM, Ebû’l-Huseyn Müslim b.el-Haccac, “*Sahihu-Müslim*”, Beyrut-Lübnan, b.t.y.
- NEBHAN, Muhammed Faruk, “*İslâm Anayasa ve İdare Hukukunun Genel Esasları*”, çev. ARMAĞAN, Servet, b.s.y, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1980.
- SÂBIK, Seyyid, “*Fıkhü’s-Sünne*”, c. I-III, b.s.y, Fetih Yayınevi, Kâhire, 1990.
- SABUNÎ, Muhammed Ali, “*Peygamberimiz Niçin Çok Evlendi*”, b.s.y, Petek Yayınları, İstanbul, 1983.
- SÂĞİRCÎ, Esad Muhammed Sâid, “*el-Fıkhü’l-Haneftyyu ve Edilletuhû*”, çev. KOCABAŞ Savaş, b.s.y, Karınca ve Polen Yayınları, İstanbul, 2015.
- SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed, “*el-Mebsût*”, (edt). AKŞİT, Mustafa Cevat, c. I-XXXI, b.s.y, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- ŞİRBÎNÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, “*Muğni’l-Muhtâc*”, c. I-IV, Mektebetü Matbaatu Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihi, Mısır, 1958.

- TEHANEVÎ, Eşref Ali, et-TEHANEVÎ, Zafer Ahmet el-Osman, “*Hadislerle Hanefî Fıkhi*”, çev. KAYAPINAR, Hüseyin, TÜFEKÇİ, İbrahim, c. I-XX, b.s.y, Misvak Neşriyat, İstanbul, 2009.
- TEK, Abdurrezzak, “Tebettül”md., “*D.İ.A*”, 40.Cilt, T.D.V Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi, İstanbul, 2011.
- TÜRCAN, Talip ve Diğerleri, “*İslâm Hukuku El Kitabı*”, edt, TÜRCAN Talip, Grafiker Yayınları, Ankara, 2013.
- ÜLGEN, Celal (edt), “*Türk Medeni Kanunu*”, 11.bs, Beta Yayınları, İstanbul, 2015.
- YAMAN, Ahmet, ÇALIŞ, Halit, “*İslâm Hukukuna Giriş*”, 10.bs, İfav Yayınları, İstanbul, 2015.
- YAVUZ, Ali Fikri, “*İslâm Fıkhi ve Hukuku*”, b.s.y, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1970.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi, “*Hak Dîni Kur’ân Dili*”, Sd. Kurulu, ÇETİN M. Nur ve Diğerleri, c. IX, b.s.y, Akçağ Yayınları, Ankara, b.t.y.
- YILDIRIM, Celâl, “*İlmin Işığında Asrın Kur’ân Tefsiri*”, c. I-XIV, b.s.y, Anadolu Yayınları, İstanbul, 1990.
- _____, “*Kur’ân Ahkâmı ve Mezhep İmamlarının Görüş Farkları*”, c. I-II, Bahar Yayınları, İstanbul, 1972.
- ZEBÎDÎ, Zeynü’d-dîn Ahmed b.Ahmed b. Abdi’l- Lâtif, “*Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*”, çev. MİRAS Kâmil, c. I-XIII, 7.bs, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1983.
- ZEYDÂN, Abdülkerim, “*İslâm Hukukuna Giriş*”, çev. ŞAFAK, Ali, b.s.y, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 2012.
- ZÜHAYLÎ, Vehbe, “*İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*”, c. I-X, 2.bs, Risale Yayınları, İstanbul, 1992.